

**POLISH-UKRAINIAN FOUNDATION «THE INSTITUTE OF
INTERNATIONAL ACADEMIC AND SCIENTIFIC COOPERATION»**

**THEOLOGICAL ACADEMY OF THE UNIVERSITY OF CARDINAL
STEFAN VYSHINSKY IN WARSAW**

FUNDACJA ADD

З Б І Р Н И К

наукових есе учасників наукового стажування

"АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ"

**Варшава, Республіка Польща
2019**

Академічна доброчесність: виклики сучасності / Збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 24.06 – 06.07.2019). – Варшава, 2019. – 183 с.

Головний редактор:

Главчева Ю. М., заступник директора науково-технічної бібліотеки

Відповідальний секретар: *к.е.н. Гребенюк Н.В.*

Редакційна колегія:

Доктор технічних наук, професор ЦМОЦЬ І.Г.

Академік АЕНУ, доктор економічних наук, професор ПРЯДКО В.В.

Doktor nauk humanistycznych w zakresie historii GAVRYLIUK I.

Доктор права Віденського Університету РУДАК Т.В.

Кандидат економічних наук ГРЕБЕНЮК Н.В.

У збірнику викладено матеріали наукових есе учасників стажування, організованого Польсько-українською Фундацією - Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці спільно з Духовною Академією Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві та польською Фундацією ADD.

Метою стажування є ознайомлення із європейськими підходами щодо питання наукового плагіату і популяризація академічної доброчесності, а також підвищення кваліфікації освітян та поглиблення співпраці в академічній та науковій галузі між Україною та Польщею.

У збірнику розглядаються основні проблеми академічної доброчесності в навчальних та наукових роботах, що пов'язано з інтенсивною комп'ютеризацією та інформатизацією всіх аспектів людського життя.

З М І С Т

ПРО ОРГАНІЗАТОРІВ.....	6
<i>Колєнкїна М. С., Попова О. А.</i>	
УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ХНУМГ ІМ. О.М. БЕКЕТОВА.....	7
<i>Бадїца М. В.</i>	
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК СТРАТЕГІЧНА МЕТА ВИЩОЇ ОСВІТИ	10
<i>Бодїна-Дячок В.В.</i>	
КУЛЬТУРА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	17
<i>Борейко Н. М.</i>	
ВПЛИВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	20
<i>Голубенко О. В.</i>	
ЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОГРАМНОЇ ОЦІНКИ УНІКАЛЬНОСТІ АКАДЕМІЧНИХ ТЕКСТІВ	23
<i>Бритковський В.М.</i>	
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ПОРУШЕННЯ ТА ЗАСОБИ ЇХ ВИЯВЛЕННЯ	30
<i>Ейвас Л.Ф.</i>	
ДОВІД УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У КРИВОРІЗЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ.....	34
<i>Калашник О. М.</i>	
ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИМИ, НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИМИ, НАУКОВИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ТА ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ	40
<i>Зяблицев Д. С., Іншаков А. Є.</i>	
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ – ЗАПОРУКА СУЧАСНОГО НАУКОВОГО ПОСТУПУ	47
<i>Камінський С.І.</i>	
ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК НАПРЯМ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЯКОСТІ ОСВІТИ	50
<i>Кириченко Р.М.</i>	
СТАВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ НАУКОВЦІВ УКРАЇНИ ДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПОШУКУ ПЛАГІАТУ	54
<i>Князька Л. А.</i>	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	57

Ковальова М.В.

АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ ЯК СПОСІБ ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....61

Козицяцька С.А.

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАПОРІЗЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ.....64

Лазарева М. Л.

АКАДЕМІЧНА НЕДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК СУСПІЛЬНА ТРАГЕДІЯ 70

Левенко Г.М.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ – ВИБІР «ЄВРОПЕЙСЬКОЇ» УКРАЇНИ 73

Литвин Н.А.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....76

Лісніченко Ю.М., Короткіх М. А.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....80

Логойда Л. С.

АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ: ВПЛИВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ 83

Микитюк О.М.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ СТУДЕНТІВ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ 102

Михайлюк М.І.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ВИЩІЙ ОСВІТІ В УКРАЇНИ.....107

Мілевська А.О., Лазебний А.М.

САМОПЛАГІАТ ЯК ВИЯВ ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....110

Москвічова О.С., Григорук І.О.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УКРАЇНІ 113

Барегамян С.Х.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ЗАПОБІГАННЯ ПЛАГІАТУ В УКРАЇНСЬКІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ: ПРИКЛАД МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.....116

Олещенко Г.П., Шевченко Ю.Ю.

ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У СУМСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ.....120

Піх І. В., Кудряшова А. В.

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ АКАДЕМІЇ ДРУКАРСТВА 123

Попелюк В. П.

ДО ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ 126

Попова І.В.

СУЧАСНІ ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 130

Придатко О. В., Борзов Ю. О.

ЗАХОДИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ВИПАДКІВ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ У
ЛЬВІВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ134

Романюк О.Б.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ - РОЗВИТОК, ВПРОВАДЖЕННЯ ТА
РЕАЛІЗАЦІЯ.....138

Ростока М.Л., Черевичний Г.С.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЦИВІЛІЗОВАНОГО ІСНУВАННЯ
НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ 143

Самілик Л.О.

АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ 147

Северінова О. Б.

АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ І ЙОГО ЮРИДИЧНО ЗНАЧИМІ ВЛАСТИВОСТІ 151

Серпак Н.Ф.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧИННІСТЬ У ВІННИЦЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ
МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМ.М.І. ПИРОГОВА 154

Сластьоненко О.О.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОНЯТТЯ АКАДЕМІЧНОЇ
ДОБРОЧЕСНОСТІ В УКРАЇНІ 157

Степанський Д. О.

ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В КОНТЕКСТІ КЕРІВНИЦТВА
СТУДЕНТСЬКИМ НАУКОВИМ ТОВАРИСТВОМ 160

Суятинова К.Є.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ І
НАУКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ 163

Танасійчук А.М.

ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРИ НАПИСАННІ
ДИСЕРТАЦІЇ 167

Телестакова А.А.

УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У
КИЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ171

Ткаченко О.М., Домрачева К.О.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ 175

Чесакова М.С.

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У
МІЖРЕГІОНАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ 179

Опубліковані тези та есе 183

ПРО ОРГАНІЗАТОРІВ

Польсько-українська фундація Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці (ІМАНС, REGON 36590701300000) є неурядовою та некомерційною організацією, створеною на засадах добровільності, гуманності та гласності. Метою створення та діяльності ІМАНСу є сприяння розвитку потенціалу та підвищення академічної мобільності науковців та фахівців на арені міжнародної освіти.

Місце проведення стажування: державний вищий навчальний заклад Республіки Польща - Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві (REGON 006237430).

Проходження стажування забезпечує освітня Fundacja ADD (Варшава, KRS: 0000502104), метою діяльності якої є сприяння адаптації та інтеграції українських мігрантів за кордоном.

*Коленкіна М. С.,
к. с.-г. н., доцент кафедри лісового та
садово-паркового господарства
Харківський національний університет
міського господарства ім. О. М. Бекетова*

*Попова О. А.,
к. арх. н., доцент кафедри архітектури будівель і
споруд та дизайну архітектурного середовища
Харківський національний університет
міського господарства ім. О. М. Бекетова*

УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ХНУМГ ІМ. О.М. БЕКЕТОВА

Академічна доброчесність – сукупність принципів і правил поведінки учасників освітнього процесу, спрямованих на формування самостійної та відповідальної особистості, спроможної навчатися, викладати й здійснювати наукову діяльність, дотримуючись етичних та правових норм [4, ст.1¹].

Впровадження принципів академічної доброчесності у вищі навчальні заклади насамперед бере до уваги недопущення плагіату та шахрайства.

Плагіат – це оприлюднення (опублікування) повністю або частково чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [3, ст. 50]. Прикладами плагіату є дослівне копіювання чужої роботи, заміна окремих фраз, запозичення з попередніх робіт самого автора без цитування, а також письмові фрагменти з посиланнями на неіснуючу або неточну інформацію.

Шахрайство включає: фальсифікацію наукових результатів і використання їх під час роботи; підроблення підписів в офіційних документах; використання під час контрольних заходів заборонених допоміжних матеріалів або технічних засобів; посилання на джерела, які не були використані в роботі; списування під час складання підсумкового або поточного контролю; проходження процедур контролю знань підставними особами; надання різними особами робіт однакового змісту як результату власної навчальної або наукової діяльності [1. с.113].

Інші різновиди академічної нечесності стосуються: надання допомоги для здійснення акту академічної нечесності; придбання в інших осіб чи організацій із наступним поданням як власних результатів навчальної та наукової діяльності; використання родинних або службових зв'язків для отримання позитивної оцінки під час складання підсумкового контролю або переваг у роботі; внесення до списку авторів статей, монографій, підручників тощо осіб, які не брали участі в отриманні наукових результатів [1. с.107].

У Харківському національному університеті міського господарства імені О. М. Бекетова (ХНУМГ ім. О. М. Бекетова) розроблено Кодекс честі [2] на підставі вітчизняного та зарубіжного досвіду, рекомендацій членів робочої групи з урахуванням пропозицій викладачів і студентів. Його затверджено конференцією трудового колективу. Зміни та доповнення до Кодексу вносяться за поданням Вченої ради, Студентського сенату, профкому співробітників, профкому студентів ХНУМГ ім. О. М. Бекетова та Комісії з питань етики та академічної чесності.

Кодекс честі передбачає зобов'язання кожного студента та співробітника Університету виявляти повагу до всіх людей, незалежно від статі, раси, релігії, фізичного чи сімейного стану, будь-якої іншої належності.

До основних принципів Кодексу честі належать: законності, чесності та порядності, взаємної довіри, ввічливості й толерантності, справедливості та об'єктивності, компетентності й професіоналізму, добросовісності та відповідальності, партнерства та взаємодопомоги, взаємоповаги, безпеки та добробуту університетської громади, шанобливості [2].

Дотримання студентами та працівниками Університету моральних і правових норм цього Кодексу у ХНУМГ ім. О. М. Бекетова забезпечує Комісія з питань етики та академічної чесності в складі Ради з виховної роботи (склад щорічно затверджується наказом ректора Університету).

Затверджено Тимчасовий порядок перевірки випускних кваліфікаційних робіт бакалаврського і магістерського рівнів в інформаційній системі «Unplug». Згідно з ним, відповідальні особи кафедр Університету призначені наказом

ректора формують базу робіт відповідно до графіку захисту кваліфікаційних робіт згідно зі списком студентів, що захищалися в поточному році. Всі роботи на кінець навчального року передаються до цифрового репозитарію Університету. Звіт за результатами перевірки надається в триденний термін після закінчення захисту робіт на кафедрі за формою, де вказано ПІБ студента, керівника, тему роботи, код роботи та рівень оригінальності тексту. Текст навчальних робіт вважається оригінальним за значення показника оригінальності понад 80 %, наукових – понад 90 %. Оригінальність задовільна (за наявності посилань для цитованих фрагментів) у випадку 60–80 % і 80–90 % для навчальних і наукових робіт відповідно. У випадку показника менше 40 і 60 % для навчальних і наукових робіт відповідно матеріал до розгляду не приймається.

Дотримання принципів академічної доброчесності в дослідженні дає змогу науковцю запобігати потенційним проблемам, що можуть виникати під час проведення польових та лабораторних досліджень, розроблення нових математичних підходів та алгоритмів інтерпретації отриманих результатів, процесів моделювання та інших експериментальних досліджень.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.

2. Кодекс честі ХНУМГ ім. О.М. Бекетова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kname.edu.ua/index.php/ru/%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5/kachestvo-obrazovaniya-v-universitete/kodeks-chesti-universiteta> (дата звернення: 21.05.2019).

3. Про авторське право та суміжні права [Електронний ресурс]: Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ. Електронні текстові дані. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>, вільний (дата звернення: 29.05.2019).

4. Про вищу освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Електронні текстові дані. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>, вільний (дата звернення: 29.05.2019).

*Бадіца М. В.,
к. пед. н., старший викладач кафедри
дошкільної освіти Криворізький
державний педагогічний університет*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК СТРАТЕГІЧНА МЕТА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасні європейські стратегії освітнього простору передбачають впровадження європейських норм і стандартів у вищу освіту. Стрімка технологізація й інформатизація освітнього простору вимагає формування академічної культури українського суспільства.

Динаміка розвитку сучасного суспільства та педагогічної освіти потребує формування академічно добросесної особистості, здатної до легативних практик.

У системі вищої освіти проблема академічної добросесності набуває особливої значущості у зв'язку з реалізацією Законів « Про освіту» [6], «Про вищу освіту» [4], «Про авторське право і суміжні права» [3], «Про наукову і науково-технічну діяльність» [5], змісту Бухарестської Декларації з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні (2004), рекомендацій науково-методичної комісії з організаційно-методичного забезпечення вищої освіти Міністерства освіти і науки України щодо забезпечення принципів академічної добросесності [8], проекту сприяння академічної добросесності в Україні (Srtengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP); дотриманням порядку присудження наукових ступенів, європейських стандартів якості досліджень.

Зазначена вимога вмотивована низкою наукових досліджень, які розглядають проблему академічної доброчесності в різних контекстах (А. Артюхова, В. Бахрушин, В. Сазик, Н. Сорокіна).

Вони вважають, що основними чинниками формування українського студентства є нормативне врегулювання питання.

Педагогічний пошук вчених спрямовано на розробку технологій, які дозволять зменшити та знищити плагіат, фабрикацію, фальсифікацію, списування, необ'єктивність оцінювання.

Водночас, існують суперечності між:

- кількістю, часом для виконання робіт та їх якістю;
- вимогами до забезпечення якості освітньої діяльності в закладах вищої освіти та фінансуванням визначеного процесу (В. Бахрушин [1]);
- необхідністю оцінювання робіт на наявність плагіату та відсутність законодавчо встановлених програм у вільному доступі;
- необхідність пошуку першоджерел і обмеженість доступу до електронних джерел.

Для розкриття змісту поняття «академічна доброчесність» звернемося до тлумачного словника української мови А. Івченко, де «чесний» сформульовано як такий «який відзначається високими моральними якостями» [2, с. 521].

В основі «доброчесності», за The Center for Academic integrity 1999, знаходяться фундаментальні цінності – «чесність», «справедливість», «відповідальність», «мужність», «довіра», «повага».

Отже, на нашу думку, «доброчесність» – це моральна якість особистості, а «доброчесний» – це той, хто діє відповідно до етичних норм і правил.

Зокрема, у ст. 42 Закону України «Про освіту» 2017 року визначено «академічну доброчесність» як сукупність етичних принципів та правил, якими повинні керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та наукового дослідження [6].

Узагальнення змісту представлених понять дозволило нам трактувати «академічну доброчесність» як дотримання особистістю етичних норм на засадах культури відповідності в процесі викладання та навчання.

Відтак, конкретизуємо зміст поняття «плагіат». На думку А. Івченко «плагіат» – «це привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, а також використання в своїх працях чужого твору без посилання на автора» [2, с. 334].

У визначених критеріях й показниках порушення та дотримання академічної доброчесності учасників освітнього процесу передбачено системність практичних дій з певною алгоритмізацією, а саме: самостійність виконання завдань із посиланнями на джерела інформації, дотриманням норм законодавства та прозорості в досягненні й оприлюдненні результативності досліджень. Такий підхід передбачає розробку закладами вищої освіти заходів із запобігання академічного плагіату з метою створення умов для прояву академічної доброчесності учасниками освітнього процесу.

Відтак, на виконання ст. 69 п. 6 Закону України «Про вищу освіту» 2014 року розроблено «Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових працях працівників Державного вищого навчального закладу «Криворізький державний педагогічний університет» [7]. Представлений нормативний документ передбачає дотримання стандартів академічної доброчесності та якості наукової роботи, забезпечує ефективність дії системи, створює умови для підтримання високого рівня професійної культури учасників творчого процесу. Відтак, розроблені організаційні заходи запобігання академічного плагіату в наукових працях науково-педагогічних працівників передбачають (Розділ 3, п.3.1– 3.3):

- об'єктивне рецензування публікацій;
- рекомендацію до друку збірників наукових праць Університету на підставі висновку редакційної ради щодо наявності академічного плагіату за підписом редактора видання;

– розповсюдження бібліотекою та науково-методичною радою Університету методичних матеріалів щодо належного оформлення посилань на джерела;

– посилення вимогливості до виявлення академічного плагіату науковими керівниками та завідувачами кафедри [7, с. 3].

Представлені заходи дозволять усвідомити студенту та науковому працівнику норми академічної доброчесності та діяти самостійно з позицій професійної етики.

Досліджуючи проблему академічної доброчесності та плагіату в умовах Криворізького державного педагогічного університету ми розробили опитувальник та провели анкетування студентів кафедри дошкільної освіти. Респондентам було запропоновано надати відповіді на 29 запитань, з метою визначення їх поглядів і рівня обізнаності на проблематику дослідження. Загальна кількість студентів, які брали участь у дослідженні – 61 особа.

Результати опитування показали, що 70 % респондентів знайомі з поняттям «академічна доброчесність», але 65 % студентів її сутності не розуміють. Проте, сутність змісту поняття «плагіат» усвідомлюють 100 % досліджуваних і 40 % респондентів сформулювати його не можуть. Зокрема, 30 % студентів знають чим відрізняється плагіат від самоплагіату та лише 10% респондентів знають Закони України, що містять інформацію про освітній і академічний плагіат (Закон України «Про освіту», «Про авторське право і суміжні права»). Підсумовуючи різноманітність поглядів респондентів слід відзначити відсутність чіткого розуміння змісту понять та необхідності поглиблення знань студентів із визначеної проблематики.

На запитання «До яких видів робіт повинні пред'являти найсуворіші заходи виявлення плагіату?» 10 % студентів визначили студентські навчальні роботи, 30 % – студентські наукові роботи, що подаються на наукові конференції, 60 % – наукові роботи викладачів. Такі показники свідчать про відсутність бажання у студентів брати на себе зобов'язання за якість виконання роботи, але 62 % респондентів стверджують про необхідність введення

персональної відповідальності при дотриманні принципів академічної доброчесності.

На думку респондентів, припустимий рівень стандартного плагіату дорівнює від 10 % до 60 %. Зокрема, 82,3 % студентів вважає не доречним використання чужих частин тексту без належного оформлення цитати у науковій роботі. Проте, 65 % студентів допускають перефразування чужого тексту із вказаним посиланням на джерело і не вважають це плагіатом згідно українського законодавства.

На запитання: «Чи існує у Вашому закладі проблема плагіату?» 53 % студентів денної форми навчання вважають, що при виконанні завдань вдаються до підказок товаришів, 35 % респондентів користуються шпаргалками оскільки не вміють опрацьовувати великий обсяг інформації. Проте, лише 20 % студентів заочної форми навчання підтверджують це твердження, а 64 % – заперечують. Проте, 57 % студентів усвідомлюють, що краще опанувати матеріал. Загалом можна стверджувати про те, що описані випадки мають епізодичний характер, оскільки студенти не можуть пригадати системність їх прояву поміж однокурсників. Такі показники обумовлені відсутністю мотивацією у студентів до навчання, а саме: 76 % студентів заочної форми навчання та 29 % студентів денної форми навчання – вмотивовані, але 35 % респондентів денної форми навчання і 14 % досліджуваних заочної форми навчання – не досить вмотивовані, інші студенти – не вмотивовані. Такий показник обумовлений свідомим вибором спеціальності студентами заочної форми навчання та епізодичністю вибору спеціальності студентами денної форми навчання.

Зокрема, 76 % респондентів денної форми навчання та 50 % респондентів заочної форми навчання знають правила цитування наукової інформації, інші – потребують допомоги. Узагальнюючи показники дослідження, в цілому, студенти знають правила цитування наукової інформації, але не завжди дотримуються їх у процесі виконання різних форм роботи.

На запитання «Як запобігти плагіату?» студенти надавали такі відповіді: використовувати власні розробки – 23,5 %, робити посилання на джерело, мати свою ідею – 23 % респондентів, скористатися приладами для перевірки плагіату – 5,8 % тощо.

Аналіз результатів опитування студентів довів необхідність введення академічного письма для респондентів.

Також, 90 % студентів усвідомлюють можливі наслідки порушення академічної доброчесності, проте вони не бажають давати усне чи письмове підтвердження дотримання даних принципів. Зокрема, 53 % студентів денної форми навчання та 28 % студентів заочної форми навчання вважають за необхідне ставити до відома викладача про порушення академічної доброчесності. Наявність такої поведінки дозволяє визначити позицію студента, його ставлення до порушення законодавчих норм.

Варто зауважити, що 82 % студентів не вважають себе жертвою плагіату. Зокрема, 47 % студентів денної форми навчання для самоконтролю готові перевірити роботи на плагіат, а 35 % респондентів зроблять це за вимогою приймаючої організації. У студентів заочної форми навчання показник інший – у 85 % респондентів відсутній доступ до програм перевірки на плагіат, але 78 % респондентів позитивно ставляться до чужих академічних успіхів.

Проте, треба зазначити, що безкоштовні програми перевірки на плагіат не завжди є об'єктивними для оцінювання.

Представлені результати дослідження доводять необхідність усвідомлення студентами розуміння норм «академічної доброчесності» та дій з позицій професійної етики. Опанування професійними компетентностями, спрямованими на запобігання академічного плагіату можливе за наявності нормативної бази, що повинна бути відображена у програмах курсу.

Отже, академічна доброчесність – це механізм системного забезпечення якості освіти на принципах культури відповідності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бахрушин В. Академічний плагіат і само плагіат в науці та вищій освіті: нормативна база і світовий досвід. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/1128-akademichnij-plagiat-i-samoplaciat-v-naucsi-ta-vishchij-osviti-normativna-baza-i-svitovij-dosvid> (дата звернення: 22.06.2019).
2. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови. Харків: Фоліо, 2002. 540 с.
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 26.06.2019).
4. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 26.06.2019).
5. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 28.09.2017 р. № 848-XIX. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 24.06.2019).
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 24.06.2019).
7. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових працях працівників Державного вищого навчального закладу «Криворізький державний педагогічний університет» від 09 листопада 2017 р., протокол №4, наказ від 13.11.2017 № 459. – 4 с.
8. Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності. «Академічна доброчесність» Науково-методичної комісії 15 з організаційно-методичного забезпечення вищої освіти. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2016. 24 с.
9. Løkse M., Solbergoumans M. Strengthening teacher qualifications to prevent student plagiarism – presentation of an online course and discussion of a strategy. In: Plagiarism across Europe and Beyond 2015. Conference Proceedings. June 10-12, 2015. Brno, Czech Republic. P. 31.

*Бодіна-Дячок В.В.,
к. мист., старший викладач
кафедри історії музики
Київська муніципальна
академія музики ім. Р.Глієра*

КУЛЬТУРА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Питання академічної доброчесності є актуальним у сучасному університетському та дослідницькому середовищі нашої країни. На жаль, практика засвідчує, що вищі навчальні заклади не завжди дотримуються вимог академічної порядності у своїй діяльності, допускаючи академічну нечесність або ігноруючи порушення з боку викладачів чи студентів. Тому задля уникнення деградації вищої школи, процес формування й підтримки моральних стандартів просто необхідний. За слушною думкою дослідника В. Сацика, «університетська освіта без дотримання етичних принципів залишатиметься не більше, як напівдиким освітнім полем, де панують невігластво, обман та корупція» [4].

Побутує думка, що академічна доброчесність стосується лише тих, хто займається наукою. Насправді ж академічна доброчесність пов'язана не лише з наукою, а й з освітою, і з творчою діяльністю, тому тією чи іншою мірою стосується кожного. Стаття 42 Закону України «Про освіту» присвячена академічній доброчесності. У ній зазначено, що академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2].

Отже, всі учасники освітнього процесу повинні бути носіями культури академічної доброчесності. Проте, однією з головних проблем сучасної вищої школи, є не достатньо звернена увага студентів на фундаментальні цінності академічної доброчесності, якими є чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність та мужність [4]. Саме такими принципами має керуватися

здобувач знань. Оксана Бруй, координатор проекту «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек», наголошує на катастрофічності ситуації, що склалася в українському освітньому та науковому середовищах з академічною доброчесністю і з плагіатом зокрема. Автор зазначає, що багато школярів, студентів, науковців ідуть на це свідомо і видають чужу працю за свою власну. Але багато хто робить це неумисно, не знаючи як правильно оформити свою роботу, як правильно цитувати та оформляти в ній посилання на роботи інших [3, с. 6].

Таким чином, необхідно звернути особливу увагу на проблему академічного плагіату. Вичерпне визначення цьому поняттю знаходимо у тій же статті 42 Закону України «Про освіту»: «Академічний плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства» [2]. Розвиток інформаційних технологій, вільний доступ до пошуку інформації в мережі інтернет призвели до активного розвитку так званого інтернет-плагіату. На жаль, здобувачі освіти є найактивнішими його користувачами. Тому одне з першочергових завдань викладачів - навчити студентів правилам цитування та посилання в наукових роботах, з дотриманням норм законодавства про авторське право, яке є важливою категорією у всьому світі.

Академічне шахрайство є одним з проявом академічної нечесності. Найпоширенішою його формою є списування, зокрема за посередництвом шпаргалок, через заглядання у роботу сусіда під час іспиту, колективну співпрацю між студентами заради отримання спільної для всіх вигоди, вчинення дій, направлених на попереднє та незаконне ознайомлення зі змістом екзаменаційних білетів тощо. За статистикою, яку наводить у своїй статті В. Сацик, рівень списування у США суттєво менший ніж у пострадянських країнах, що обумовлено культурними розбіжностями між студентами, переважанням індивідуалістичних цінностей у західних та колективістських у

студентів з постсоціалістичних країн [4]. Отже, проблема академічного шахрайства, яка нівелює цінність освіти як такої, стане неактуальною лише в тому випадку, коли студенти усвідомлять свою індивідуальну цінність і будуть керуватися етичними принципами самовідданого, чесного навчання.

Як зауважує науковець Тарас Фініков: «світ переживає загальне зниження академічних стандартів, певні зміни та деформації поля вищої школи» [1, с. 21]. Тому питання академічної доброчесності залишається відкритим в сучасному освітньо-науковому просторі. В Україні з 2016 року реалізовується проект сприяння академічної доброчесності, підтриманий Американськими Радами. Деякі навчальні заклади України вже стали своєрідними осередками, де розробляються і впроваджуються тренінги для викладачів і студентів, курси, що навчають мистецтву академічного письма рідною та іноземними мовами, ведеться активна співпраця з компанією PLAGIAT.PL тощо. Для розбудови цілісної та ефективної системи забезпечення академічної доброчесності в українській вищій школі варто кожному навчальному закладу реалізувати власну політику з цього питання шляхом розробки кодексів честі студентів і етичних кодексів викладачів. Хочеться сподіватися, що до цього проекту залучиться ще більше закладів у тому числі і мистецького спрямування.

Отже, культура академічної доброчесності впливає на якість освіти, яку здобувають студенти в нашій країні. Її відсутність може створити середовище, яке сприяє інтелектуальному і творчому занепадові, низькоякісному навчанню. Тому зміцнення академічної доброчесності має бути пріоритетом у сучасному освітньому просторі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнародний благодійний фонд досліджень освітньої політики; за заг. ред. Т.В. Фінікова, А.Є. Артюхова. Київ : Таксон, 2016. 234 с.

2. Закон України «Про вищу освіту». URL: https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-42.htm (дата звернення: 24.06.2019).

3. Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах : методичні рекомендації / автори-укладачі: О. Боженко, Ю. Корян, М. Федорець. Українська бібліотечна асоціація. Київ : УБА, 2016.

4. Сазик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontsepsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti> (дата звернення: 27.06.2019).

*Борейко Н. М.,
к.е.н., старший науковий співробітник
відділу розвитку податкового та митного аудиту
Науково-дослідний інститут фіскальної політики
Університет державної фіскальної служби України*

ВПЛИВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У сучасних умовах все більшого значення набуває дотримання принципів академічної доброчесності у процесі підготовки наукових досліджень. Значною мірою це пов'язано з тим, що у ході наукової діяльності, з метою отримання нових фактів, вчені часто опираються на результати інших дослідників. Це, з одного боку, дозволяє проаналізувати й узагальнити отримані раніше наукові результати, а з іншого, – виникає потреба у правильному відображенні останніх у переліку джерел посилання, що міститься у науковій роботі. Таким чином, правильне й достовірне відображення посилань на опрацьовані під час проведення дослідження статті, монографії чи інші публікації є надзвичайно важливим не лише з наукової, але й з етичної точки зору.

Сучасні технології дозволяють науковцям фактично в режимі реального часу користуватися фондами бібліотек багатьох країн світу. Не останню роль при цьому відіграє створення у бібліотеках (у т.ч. й у вищих навчальних закладах) власних репозитаріїв наукових та академічних робіт. З одного боку,

це суттєво скорочує час для отримання й опрацювання тієї чи іншої інформації, а з іншого, – дозволяє вченим оптимізувати діяльність та оперативно популяризувати свої наукові здобутки світовій науковій спільноті.

Однак, враховуючи існуючі можливості оперативного доступу до масиву інформації, мають місце випадки «запозичення» чужих результатів досліджень без посилання на їх автора, та відповідно, порушення прав інтелектуальної власності й принципів академічної доброчесності.

На законодавчому рівні академічна доброчесність визначається як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1]. Таким чином, для забезпечення академічної доброчесності вчені, у разі використання ідей чи розробок інших авторів, зобов'язані робити достовірні посилання на джерела інформації, яку вони використовують з дотриманням положень законодавства про авторське право й суміжні права.

Проте варто зазначити, що незважаючи на законодавче врегулювання питань захисту інтелектуальної власності в Україні досить часто зустрічаються випадки академічної недоброчесності, зокрема, в освітянських і наукових колах. Адже, яким би досконалим не було законодавство, це не гарантує його дотримання всіма членами суспільства. Вирішувати питання щодо дотримання академічної доброчесності необхідно розпочинати у навчальних закладах та прививати студентам стандарти академічної етики. У майбутньому це дасть змогу останнім розвинути самостійне критичне мислення, навички аналізу існуючої інформації, формування власної думки, та відповідно, закласти у свідомість таку норму як дотримання принципів академічної доброчесності.

Обов'язковість вжиття заходів щодо забезпечення академічної доброчесності у вищих навчальних закладах серед студентів та науково-педагогічних працівників регламентується й нормами Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [2]. Тож шляхом проведення різного

роду роз'яснювальних та консультаційних заходів з питань дотримання принципів академічної доброчесності під час підготовки наукових робіт, а також запровадження різного роду технологічних новацій серед яких, зокрема, перевірка текстів наукового характеру на плагіат, вищі навчальні заклади формують засади наукової етики та протидії академічній недоброчесності.

Ефективно виявляти ознаки плагіату наразі є можливим завдяки розробці та запровадженню спеціальних програмних засобів, котрі шляхом автоматизованого аналізу інформації, наявної у базах даних та у мережі Інтернет, показують максимальну кількість текстових збігів, аналізуючи які експерт має змогу встановити відсоток оригінальності тексту, що перевіряється.

На даний час використання спеціальних програмних засобів є найбільш ефективним інструментом для виявлення плагіату. Найбільш зручними у використанні на думку вчених є сервіси Turnitin і Unicheck, оскільки дозволяють окрім текстових документів також перевіряти заархівовані файли, аналізувати цитати і виокремлювати їх із загального обсягу виявлених співпадінь у файлі, що перевіряється. Не менш важливим є те, що за допомогою зазначених вище сервісів можна зробити попередню перевірку наукової роботи [3, с. 58]. Зазначене особливо корисним є не лише для студентів і науковців, але й для видавництв, котрі мають змогу перед прийняттям рішення щодо рекомендації того чи іншого наукового дослідження до друку впевнитися у оригінальності викладеної у ньому інформації.

Таким чином, можемо зробити висновок, що на шляху до забезпечення дотримання принципів академічної доброчесності в Україні існують вагомі напрацювання, однак ще залишаються питання, що потребують вирішення у найшвидші часові проміжки задля забезпечення підготовки наукових досліджень належної якості.

Має бути створено комплексний підхід до врегулювання даного питання. Зокрема, з метою формування культури підготовки наукових робіт доцільно:

- 1) прискорити створення національного репозитарію наукових робіт;
- 2) популяризувати принципи академічної доброчесності серед молоді (у першу

чергу, серед учнів шкіл та студентів вищих навчальних закладів); 3) посилити відповідальність за «запозичення» результатів чужих досліджень; 4) проводити тренінги з академічного письма; 5) вдосконалювати можливості програмного забезпечення з виявлення плагіату та відокремлення його від текстових збігів, що не містять ознак плагіату. Реалізація зазначених вище заходів дозволить не лише покращити якість підготовки наукових досліджень, але й сприятиме підвищенню якості освіти в країні у цілому.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 5.06.2017 № 2145-VIII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39, ст. 380. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (зі змінами). *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014, № 37–38, ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#n1165>

3. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.

Голубенко О. В.,
к. філос. н., доцент кафедри теоретичної і
практичної філософії імені професора Й. Б. Шада
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОГРАМНОЇ ОЦІНКИ УНІКАЛЬНОСТІ АКАДЕМІЧНИХ ТЕКСТІВ

Одним з провідних напрямів впровадження принципів академічної доброчесності у науковій та освітній практиці є діяльність з виявлення академічного плагіату. Зважаючи на обсяги текстового матеріалу та сучасний розвиток інформаційно-комунікативного середовища, питання про розробку та

застосування «машинної» фіксації недоброчесних запозичень постало вже доволі давно. Водночас ця проблема становить не тільки нагальне практичне, але й цікаве теоретичне завдання. Згадаємо лише, що відомий співзасновник компанії Google Сергій Брін на початку двохтисячних років займався у Стенфордському університеті саме розробкою теоретичних та програмних принципів побудови «механізмів виявлення копій для цифрових документів» [4].

Досвід впровадження принципів академічної доброчесності на філософському факультеті Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (це й організація відвідувань студентами молодших курсів спеціальних лекцій з відповідної тематики, що проводяться закордонними фахівцями, і введення на рівні бакалаврату спеціального курсу «Практики академічного письма») свідчить про те, що в підсумку використання програмних засобів оцінки унікальності академічних текстів все одно є обов'язковою умовою для підтримання належної якості науково-дослідних та кваліфікаційних робіт.

Звичайно, що певну проблему становить вже сама поняттєва фіксація того, що являє собою плагіат. Тому здійснення будь-якої діяльності з його виявлення треба починати з розставлення відповідних дефініційних «маркерів». Слід визнати, що за останнє десятиліття вітчизняне академічне поле суттєво збагатилося науковими та навчально-методичними матеріалами, що присвячені саме цій проблематиці, не говорячи вже про відповідний закордонний досвід.

Але варто враховувати, що коли йдеться про конкретні процедури оцінки якості академічного тексту, то різноманітні типологізації форм плагіювання відступають на задній план, адже й автору, і відповідальній особі, яка здійснює відповідний моніторинг, потрібні чіткі та доволі прості орієнтири. Приміром, у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна на певному етапі впровадження принципів академічної доброчесності були сформовані загальні критерії визначення того, що потрібно вважати плагіатом. Переліком цих форм плагіату, зокрема, користуються наукові фахові видання університету. Так,

Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серії «Філософія. Філософські перипетії» зазначає на своєму офіційному сайті, що різновидами плагіату вважаються:

«– копіювання та оприлюднення виконаної іншим автором роботи як своєї;

– дослівне копіювання фрагментів тексту (від фрази до набору речень) чужої роботи у свою без належного оформлення цитування;

– внесення незначних правок у скопійований матеріал (переформулювання речень, зміна порядку слів в них тощо) без належного оформлення цитування;

– надмірне використання парафраз. Парафраза – переказ своїми словами чужих думок, ідей або тексту; сутність парафрази полягає в заміні слів (знаків), фразеологічних оборотів або пропозицій при використанні будь-якої авторської наукової праці (збереженої на електронних або паперових носіях, у тому числі – розміщеної в мережі Інтернет)» [1].

Можна переконатися, що такі дефініційні орієнтири є не тільки досить простими, але й такими, що доволі точно відповідають можливостям сучасного програмного інструментарію для фіксації недоброчесних текстових запозичень. Водночас слід пам'ятати, що налаштовані на порушення авторської етики студенти та науковці часто вдаються до різноманітних практик «маскування» своєї плагіативної діяльності. До зазначеного «маскування», зокрема, можна віднести такі дії:

– використання символів з різним кодуванням: заміна кирилических символів схожими за написанням латинськими символами;

– вставка в текст недрукованих символів, зокрема додавання послідовностей з двох і більше пробілів;

– допущення орфографічних помилок з певною ймовірністю;

– зміна регістру (заміна великих літер на малі й навпаки);

– додавання порожніх абзаців і заміна символу абзацу на символ розриву рядка;

- заміна скорочень одиниць вимірювання на їхні повні назви та навпаки;
- заміна цифр їхнім найменуванням прописом» [3, с. 134]

Цікаво, що тією чи іншою мірою сучасні програмні засоби здатні або нівелювати вплив цих «маскувальних прийомів», або принаймні вказати на наявність такої підозрілої трансформації тексту. Втім, головна проблема в «апаратній» оцінці унікальності академічних робіт, на нашу думку, знаходиться трошки глибше, а саме – у програмних принципах пошуку текстових дублікатів. Наразі найбільшу популярність серед способів реалізації «антиплагіатних» програмних продуктів здобув так званий метод «шинглів».

Перші вагомі розробки в цій царині можна знайти у працях У. Манбера [6] та Н. Гейнце [7]. Саме ці фахівці у дев'яностих роках ХХ століття розпочали пошуки алгоритмів, які б відповідали доволі складному завданню – пошуку «неповних дублікатів» у електронних документах. Надалі А. Бродер [5], що творчо розвинув ідеї Манбера та Гейнце, розробив більш досконалий («синтаксичний») метод оцінювання ступеня подібності між різними текстовими документами. Якщо представити алгоритмічне розв'язання цієї проблеми у спрощеному вигляді, то можна сказати, що йдеться про розбиття тексту документа на окремі фрагменти визначеної (за кількістю слів) довжини. Власне, ці сукупності розташованих поруч слів і були названі «шинглами». [2]

Отже, сутність методу полягає в тому, що весь текст документу розбивається на шингли встановленої довжини, а «програма-антиплагіат» моніторить доступні бази даних на наявність таких же фрагментів тексту. Водночас варто розуміти, що програми зазвичай не використовують «пряме» розбиття тексту на шингли, адже це було б достатньо примітивним способом перевірки. Натомість кожна програма формує шингли за власним (іноді доволі складним) алгоритмом. Наприклад, розповсюдженими є варіації розбиття текстів на шингли «унапуск», тобто коли кожний наступний шингл захоплює якусь частину попереднього. Також кожна програма оперує власною довжиною шинглу (стандартний розмір – від трьох до восьми слів), або дозволяє

налаштувати цей параметр користувачеві власноруч. Відповідно, чим меншим є розмір шинглу, тим нижчими будуть показники унікальності тексту, який перевіряється, і навпаки [5; 6; 7].

Отже, очевидним є той факт, що коефіцієнти унікальності за фразами малої довжини є варіабельними та залежать від встановленого розміру шинглу, а також від алгоритму роботи певної програми (плюс характер роботи програми з базами даних, тобто де і як вона шукає дублікати – через пошукові системи в інтернеті, у внутрішніх університетських базах, у власній бібліотеці чи використовує якусь комбінацію цих «пошукових ареалів»). Якщо додати до цього різну якість програм з точки зору фіксації «неплагіативних запозичень» (це, насамперед, правильно оформлені цитати та джерела дослідження), проблему дозволеного та навіть необхідного у певних межах «самоплагіату», а також випадки, коли вкрадені фрагменти текстів даного автора можуть потрапити у категорію «джерела плагіату» при перевірці його власного тексту, то виявляється, що постпрограмна експертна оцінка академічного тексту є необхідною умовою для встановлення реальної унікальності останнього.

Виходить, що чітко визначених способів трактування результатів програмної перевірки просто не існує. У підсумку кожна серйозна компанія-розробник змушена надавати як супровід до своїх програмних продуктів власні рекомендації щодо інтерпретації отриманих коефіцієнтів (як це роблять, приміром, розробники системи Strikeplagiarism, які у своєму керівництві наполягають саме на тому, що отримані показники – лише матеріал для інтерпретації, а не остаточний «вердикт» щодо якості аналізованого матеріалу [8]). Проблеми можуть збільшуватися і у випадку, коли відповідні програмні інструменти потрапляють на офіційне «озброєння» вишів, керівництво яких часто намагається спрямовувати роботу кафедр та редакцій через закріплення у відповідних наказах власного бачення особливостей роботи з цими програмами.

Як приклад певного непорозуміння у цьому плані можемо навести кумедні деталі з роботи редакції Вісника Харківського національного

університету імені В. Н. Каразіна серії «Філософія. Філософські перипетії». Так, з метою перевірки унікальності отриманих статей всі видання університету працюють з українським програмним продуктом Unicheck та в окремих випадках (на прохання редакторів) – з польською системою Strikeplagiarism, яку ХНУ імені В. Н. Каразіна офіційно використовує як основний засіб для перевірки бакалаврських, магістерських та дисертаційних досліджень на наявність плагіату.

Водночас у спеціальному наказі «Про використання антиплагіатної системи Unicheck для проведення перевірки наукових робіт», що був виданий керівництвом університету, можна, зокрема, прочитати наступну рекомендацію: «Під час тлумачення результатів перевірки використовувати значення показника “Схожість”, що генерує система Unicheck, у якості величини “Коефіцієнта Подібності № 1” системи Strikeplagiarism.com». Але ж зрозуміло, що в цьому випадку мало б йтися не про «значення показника», а про загальні принципи інтерпретації, які пропонує розробник системи Strikeplagiarism, оскільки ці показники просто не будуть збігатися. Не будуть вони збігатися хоча б тому (і це не враховуючи особливостей алгоритму та «ареалів пошуку»), що «Коефіцієнт Подібності № 1», який генерує програма Strikeplagiarism, є результатом перевірки тексту на наявність збігів за фразами, що налічують 5 та більше слів [8]. Натомість налаштування Unicheck встановлені на позначці 8 слів (змінити цей показник користувач може чомусь тільки у бік збільшення), тому його результати (за уявної ситуації еквівалентності всіх інших умов) будуть значно «поблажливіші» для певного тексту та його автора.

Рятівною обставиною у такій ситуації є те, що встановлення остаточних критеріїв якості статті, яка претендує на публікацію у певному науковому виданні університету, віддається на розсуд редакційної ради, яка на основі власного досвіду роботи з певною програмою може вирішити для себе, які показники подібності є прийнятними, а які ні.

Таким чином, можна констатувати, що наразі ситуація з програмним визначенням недоброчесних запозичень в академічних текстах є недвозначною лише в одному – у факті необхідності постпрограмної експертної оцінки. Тобто сучасні якісні програмні засоби, безперечно, становлять потужний інструментарій з виявлення плагіату, але цей інструментарій – лише допоміжний! Автоматично сформовані звіти з подібності є зручною відправною позицією у процесі оцінки якості того чи іншого академічного тексту (а також вагомим аргументом на користь свого рішення у випадку тих чи інших конфліктних ситуацій), але детальний аналіз того, що саме і в якій мірі було зафіксовано, або чим насправді є джерела, що визначаються програмою як джерела запозичення, тощо – все це поки лишається справою компетентного фахівця.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Філософія. Філософські перипетії». Недопущення плагіату [Електронний ресурс]. 2019. URL: <https://periodicals.karazin.ua/philosophy/about#plag>.
2. Зеленков Ю. Г., Сегалович И. В. Сравнительный анализ методов определения нечетких дубликатов для WEB-документов [Электронный ресурс]. *Материалы научной конференции «Электронные библиотеки: перспективные методы и технологии, электронные коллекции» RCDL'2007*. Переславль-Залесский, 2007. Т. 1. С. 166–174. URL: http://elib.ict.nsc.ru/jspui/bitstream/ICT/1233/1/segal_65_v1.pdf.
3. Шинкаренко В. И., Куропятник Е. С. Проблемы выявления плагиата и анализ инструментального программного обеспечения для их решения. *Вісник Дніпровського національного університету залізничного транспорту*. 2017. № 1 (67). С. 131–142.
4. Brin S., Davis J., Garcia-Molina H. Copy Detection Mechanisms for Digital Documents [Electronic Resource]. 2001. URL: <http://ilpubs.stanford.edu:8090/112/1/1995-43.pdf>.

5. Broder A. Z. On the Resemblance and Containment of Documents. *Compression and Complexity of Sequences (SEQUENCES'97)* [Electronic Resource]. IEEE Computer Society, 1998. pp. 21–29. URL: <https://www.cs.princeton.edu/courses/archive/spring13/cos598C/broder97resemblance.pdf>.
6. Heintze N. Scalable Document Fingerprinting [Electronic Resource]. *USENIX Workshop on Electronic Commerce*. San Francisco, 1996. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/b7f0/018949701d508c47706d30f9bf796fb5005e.pdf>.
7. Manber U. Finding Similar Files in a Large File System [Electronic Resource]. *USENIX Workshop on Electronic Commerce*. San Francisco, 1994. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=BB5DA13B824BA590C0BD0C9B7BF85C6C?doi=10.1.1.12.3222&rep=rep1&type=pdf>.
8. Strikeplagiarism. Instruction for the Interpretation of the Similarity Report of the Strikeplagiarism.com System [Electronic Resource]. 2019. URL: <https://strikeplagiarism.com>.

Бритковський В.М.,
к.т.н, доцент кафедри ЕРАТ
Національний університет
«Львівська політехніка»

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ПОРУШЕННЯ ТА ЗАСОБИ ЇХ ВИЯВЛЕННЯ

Академічна доброчесність, як певний суспільний ідеал, повинна протидіяти надмірній комерціалізації університетів, їх інтенсивній бюрократизації, що руйнують не лише спроможність виконати свою соціальну місію, але й саму логіку їх існування. Порухення принципів академічної взаємодії, підрив корпоративної солідарності і довіри, скорочення професійного

залучення, низька зацікавленість в активній діяльності академічної спільноти – все це стає наслідком обмеженості автономності академічного простору.

Нова редакція Закону України “Про вищу освіту” відкрила можливості для побудови реальної автономії вищих навчальних закладів в Україні, створення ефективного механізму забезпечення академічної чесності та якості діяльності, звуження поля потенційної корупції та залучення стейкхолдерів до державно-громадського управління сферою вищої освіти. [1].

Основа академічної доброчесності полягає у написанні оригінальних авторських наукових та випускних робіт. «Крадіжка» чужих текстів і думок, а відсутність у роботі адекватного посилання на першоджерела є прямим порушенням не лише етичних норм, але й закону.

В українському законодавстві дотримання авторського права та захист інтелектуальної власності мають гарантувати Конституція, Кодекс про адміністративні порушення, Цивільний кодекс, Кримінальний кодекс, а також закон «Про авторське право та суміжні права». У 2017 році у ст. 42 закону «Про освіту» на офіційному рівні ввели термін «академічна доброчесність» та визначили основні засади її дотримання.

Згідно Ст. 42 ЗУ Про освіту від 05.09.2017 № 2145-VIII: Академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2].

Серед порушень академічної доброчесності є [2]: академічний плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства; самоплагіат - оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів.

Незважаючи на формальну наявність юридичного підґрунтя, на практиці це – лише крапля в морі, адже часом ознаки плагіату в наукових роботах із тих чи інших причин просто не помічають.

У світовій практиці також немало скандальних і прикрих ситуацій із виявленням академічної недоброчесності у вищих ешелонах влади. Що вже казати про студентів. Вчені також плагіатять. Інколи свідомо, інколи — ні [3].

Боротьба із плагіатом у наукових роботах потребує багато часу та сил. Навіть якісно знайти соруpaste «вручну» — практично нереально.

В Україні одним із найбільш доступних та якісних сервісів для перевірки текстів на ознаки плагіату став Unіcheck. Безкоштовний доступ до сервісу було надано вже понад 120 українським вишам. Позитивні відгуки після впровадження сервісу спираються на підвищення якості наукових робіт і полегшення робочого процесу для викладацького складу [3].

Створений українськими розробниками в 2014 році, Unіcheck вже в 2018 підписав меморандум про співпрацю з Міністерством освіти та науки України терміном на 7 років [3].

На перевірку однієї сторінки тексту Unіcheck витрачає до 20 секунд, а працювати в ньому можуть одночасно всі користувачі навчального закладу. Одна з переваг — можливість перевірки будь-якого тексту на наявність можливого плагіату в один клік. Для цього достатньо мати під рукою комп'ютер, браузер і доступ до Інтернету.

Сервіс надає реальні звіти з релевантними посиланнями, може працювати з текстами на 22 мовах у різних форматах файлів.

Сервіси допомагають проаналізувати текст, порівняти його з іншими базами, бібліотеками, файлами, але вони не дадуть відповіді чи містить робота нові наукові знання, дослідження, результати. Вони не можуть вказати на коректність або доцільність використаних автором матеріалів, а також визначити необхідність наявності певного обсягу цитування.

Національний університет «Львівська політехніка» співпрацює з ТОВ «Антиплагіат» у справі перевірки студентських робіт на плагіат. Як зазначив

проректор з науково-педагогічної роботи Університету Дмитро Федасюк [4], упродовж 2015–2016 років за допомогою програми Unplag вдалося перевірити майже 10 тисяч студентських робіт. В Університеті використання програми Unplag і Unicheck суттєво полегшує виявлення плагіату.

Програма Unplag визначає відсоток унікального тексту в конкретній роботі, відсоток запозичень з інших робіт, а також дає посилання на матеріали, з яких зроблені запозичення. Творці програми розробили алгоритми, які розпізнають цитати різних стилів, знаходять перефразовані уривки, заміни символів, використання синонімів у запозиченому тексті.

Відсоток плагіату не повинен перевищувати 30 % при перевірці студентських робіт в Національному університеті «Львівська політехніка». Були випадки, що студентів не допускали до захисту після того, як їхні роботи перевірили. Доступ до системи мають викладачі на кафедрах, де здійснюють перевірку дипломних робіт. Така перевірка стимулює студентів сумлінніше ставитися до виконання випускних кваліфікаційних робіт.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова – К.; Таксон, 2016. – 234 с.
2. Закону України Про освіту від 05.09.2017 №2145-VIII Закон України [Електронний ресурс] –<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. <https://osvita.ua/vnz/akadem-dobrochesnist/64191/>.
4. https://zaxid.net/za_perevirku_studentskih_robit_na_plagiat_lvivska_politehnika_zaplatila_130_tis_n1409205.

*Ейвас Л.Ф.,
к.пед. н., ст.викладач кафедри
декоративно-прикладного мистецтва та дизайну,
заступник декана факультету мистецтв,
Криворізький державний педагогічний університет*

ДОВІД УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У КРИВОРІЗЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Активізація процесів глобалізації початку ХХІ ст., інтеграція світової наукової спільноти в нову системну цілісність, посилення інформаційних зв'язків між дослідниками різних країн створили ситуацію вільного доступу до інформації, в тому числі й до продуктів наукових досліджень. Відтак, питання етики, моральних стандартів, створення та збереження наукової репутації, запобігання академічного плагіату стали нагальними питаннями наукового співтовариства [1, с. 5–6].

Зацікавлення етичними принципами ведення наукових досліджень, та визначених законам правилами, якими повинні керуватися освітяни-науковці, митці та отримувачі освіти виявило певні явища, які існували в суспільстві задовго виникнення поняття «академічна доброчесність» (далі АД). Інтелектуальна крадіжка (твору, винаходу, результатів експерименту), крадіжка ідеї, пряме запозичення наукових матеріалів інших авторів, не коректне користування чужими науковими добутками (відсутність коректних посилань на автора); скорочення, перекручування тексту, створення наукового продукту з некоректними запозиченнями із власних попередньо опублікованих статей, що нівелює новизну наукового дослідження; отримання неправомірної вигоди через надання освітніх «послуг», спроби отримання освітніх послуг за винагороду, підтасовка авторства продуктів навчання тощо – ось неповний перелік понять, які ми пов'язуємо з порушення академічної порядності.

Відтак, термін «академічна доброчесність», розкритий в Ст.42 Закону України про освіту (2017), передбачає «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього

процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [3].

У посібнику «Академічна чесність як основа сталого розвитку університету», виданому за підтримки Міжнародного благодійного фонду «Міжнародний фонд досліджень освітньої політики», що свідчить про зацікавленість України у співпраці щодо укріплення принципів доброчесності зі світовим науковим товариством, здійснено спроби класифікувати принципи етичної поведінки в галузі науки та вищої освіти [1, с.16–17] а також назвати ознаки порушення академічної моралі.

Ознаками порушень викладацької етики визнано: надання платних послуг за консультації, написання курсових, кваліфікаційних робіт; неправомірне підвищення оцінки; вимагання подарунків або канцелярських товарів в обмін на свої послуги; використання службового положення в особистих цілях (інколи на гендерному підґрунті); підтасовка статистичних даних, фактів, плагіат в наукових статтях тощо. Порушення, вживані студентами під час навчання: списування, користування мобільним Інтернетом для пошуків відповідей на екзаменаційні питання, використання приладів дистанційного спілкування для отримання інформації (мобільний телефон, портативні навушники), пропонування оплати або особистих послуг за отриману оцінку (підвищення оцінки), виконання курсової або кваліфікаційної роботи тощо [1, с. 21–22]. Здійснений Т. Фініковим комплексний аналіз АД, його глобального контексту та національної потреби дозволив нам аргументовано описати деякі аспекти досвіду впровадження принципів академічної доброчесності в Криворізькому державному педагогічному університеті (Україна).

Українські вищі навчальні заклади, з-поміж яких й флагман педагогічної освіти Дніпропетровщини Криворізький державний педагогічний університет (далі КДПУ) підтримують ідеї академічної доброчесності та розробляють шляхи підвищення моралі та наукової етики серед викладачів та студентів, покладаючись на Закон України «Про вищу освіту». Нормативною підставою

для розвитку стандартів академічної доброчесності в КДПУ є Статут університету, розроблений відповідно до законодавства України (2018). Так у п.1.3. Загальної частині Статуту КДПУ наголошується, що «Університет є юридичною особою публічного права – установою, яка провадить свою діяльність на засадах неприбутковості» [7, с. 2]. Тут же, у п.1.4.2 одним з головних завдань університету названо «збереження та примноження моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства» [7, с. 4]. В розділі Обсягу цивільної правоздатності Статуту, університет бере на себе обов'язок (п. 4.3, 9) «вживати заходів, у тому числі шляхом запровадження відповідних новітніх технологій, щодо запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах наукових, науково-педагогічних, педагогічних, інших працівників і здобувачів вищої освіти та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності» [7, с. 12]. Відтак, будь-які спроби порушення АД в університеті повинні мати законні дисциплінарні наслідки.

Іншим вирішальним кроком у цьому напрямі стало закріплення в нормативній базі КДПУ Антикорупційної програми університету, схваленої рішенням Конференції трудового колективу (2018), в загальних положеннях якої проголошується, що «антикорупційна програма встановлює стандарти та вимоги не нижчі, ніж передбачені Законом України «Про запобігання корупції...»» [2, с. 2]. Чинним документом прописано антикорупційні стандарти та організаційні процедури університету, що включають: ознайомлення нових працівників із змістом Антикорупційної програми, проведення навчальних заходів з питань запобігання і протидії корупції; антикорупційна перевірка ділових партнерів; антикорупційне застереження в правочинах, трудових договорах (контрактах), положеннях про структурні підрозділи, посадових інструкціях працівників; критерії обрання ділових партнерів Університету; обмеження щодо підтримки Університетом політичних партій, здійснення благодійної діяльності; механізм повідомлення про виявлення ознак порушення Антикорупційної програми, ознак вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, а також

конфіденційність таких повідомлень та захист викривачів; здійснення Уповноваженим та працівниками функцій щодо запобігання корупції; процедура розгляду повідомлень викривачів, включаючи внутрішнє розслідування і накладення дисциплінарних стягнень; норми професійної етики та обов'язки і заборони для працівників; механізми запобігання і врегулювання конфлікту інтересів; обмеження щодо подарунків; нагляд і контроль за дотриманням вимог Антикорупційної програми [2, с. 3].

З-поміж документів, що унормовують організацію освітнього процесу в університеті, виокремлюється декілька, що безпосередньо впливають на розбудову та збереження принципів академічної моралі та наукової етики.

На рівні надання освітніх послуг такими є: «Положення про організацію освітнього процесу в КДПУ» (2019), «Положення про кваліфікаційні роботи в КДПУ» (2018) та «Положення про репозитарій (електронну базу даних) КДПУ (2019). З-поміж іншого в чинних положеннях прописано, що кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти повинна бути самостійним дослідженням, а в кінцевому результаті бути оприлюдненою в Репозитарії КДПУ. На деканати й кафедри покладено контролюючі обов'язки щодо процедури допуску кваліфікаційних робіт до захисту та подання їх в Репозитарій, що з іншого боку підтримується «Порядком проведення ректорського контролю якості знань у КДПУ» (2019) [4]. Так зокрема, в Положенні про репозитарій КДПУ потрактовано основні терміни, що роз'яснюють права науковця, митця щодо оприлюднення своїх досліджень («автор», «твори», «інтелектуальні права», «особисті немайнові права», «наукове видання», «дисертація», «кваліфікаційна робота випускника». Одне із прописаних завдань електронної бази даних КДПУ – сприяти академічній доброчесності [4].

Зокрема, пунктом 5.5. Положення регламентується вилучення роботи із репозитарію в разі виявлення в ній порушень – «використання у власному науковому тексті чужих матеріалів (текстів, графічних зображень, таблиць), у тому числі й з інтернет-ресурсів, без належного покликання на першоджерело;

відтворення у власному науковому тексті текстів чужого авторства без належного дотримання правил цитування; привласнення чужого матеріалу дослідження та його представлення як власного» [5, с. 2], що в свою чергу спирається на «Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових працях працівників Криворізького державного педагогічного університету» [5].

На рівні наукової діяльності КДПУ дотримання академічної доброчесності уможлиблюють: Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових працях працівників КДПУ» (2019); нормативні документи аспірантури КДПУ; нормативні документи спеціалізованої вченої ради К 09.053.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки; 13.00.09. – теорія навчання; документи Ради молодих вчених та науково-методичної ради університету, процедура рецензування ліцензованих наукових видань університету та стратегія міжнародної діяльності КДПУ.

В річищі організаційних заходів впровадження АД щорічно розроблюються та затверджуються Плани заходів щодо попередження та профілактики корупційних правопорушень у КДПУ; наказами по університету призначено осіб, відповідальних за реалізацію Антикорупційної програми (Накази №65 від 15.02.2018, №161 від 04.04.2018); наказами й розпорядженнями по університету прописано порядок та встановлено граничні терміни оприлюднення на офіційному веб-сайті КДПУ кваліфікаційних бакалаврських та магістерських робіт (Наказ №464 від 01.11.2018); проводяться методичні семінари щодо комп'ютерно-орієнтованої підтримки освітнього процесу з використанням можливостей СУЕНК, ведення освітнього процесу на платформі Moodle; проводяться чисельні роз'яснювальні й тренінгові збори стосовно доступу й користування платформами Web of Science, Skopus, розпізнавання хижацьких видань; відбувається бібліотечне інформування щодо програмних засобів перевірки наукових текстів на унікальність [6] тощо.

Ефективність вищеназваних заходів, направлених на розбудову та укріплення принципів наукової та навчальної доброчесності в Криворізькому педагогічному університеті, визначить час, але вже в найближчій перспективі можемо сподіватися на більш відповідальне ставлення до унікальності, а відтак, рівня якості наукових робіт різних категорій (дисертаційних досліджень, наукових статей, магістерських та кваліфікаційних робіт, кваліфікаційних проектів) та покращення етичного науково-освітнього клімату.

Врешті-решт постає питання чи здатні такі заходи в окремому, локальному закладі вищої педагогічної освіти України протидіяти виявам порушення принципів АД в сучасному світі? Вважаємо, що так, оскільки спільні дії науковців всього глобалізованого освітнього простору щодо дотримання єдиних вимог наукової моральності та етики, а також унормування засобів (в тому числі й програмних) виявлення порушень академічної доброчесності здатні поступово змінити ситуацію на краще й сприяти моральному очищенню освітньої галузі, появі достовірних, дійсно цінних для науки та суспільства наукових досліджень.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова – Київ : Таксон, 2016. – 234 с.

2. Антикорупційна програма університету на 2018-2020 роки. Нормативна база [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://drive.google.com/file/d/1XKkfFmrvjzUaQWIn6ntqlYMzF8x68_bF/view. – Дата звернення 22.06.2019.

3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita-konotop.gov.ua/zakon-ukra%D1%97ni-vid-05-09-2017-2145-viii-pro-osvitu.html>. – Дата звернення 29.06.2019.

4. Перелік нормативно-правових документів. Нормативна база [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://kdpu.edu.ua/pro-nas/dokumenty-universytetu/normatyvna-baza.html>. – Дата звернення 22.06.2019.

5. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових працях працівників Криворізького державного педагогічного університету Нормативна база [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://drive.google.com/file/d/1-0cbY3YiIF1MWqs6zFrn6w9Uxjr2Tf6x/view>. – Дата звернення 22.06.2019.

6. Програмне забезпечення для перевірки наукових текстів на плагіат: інформаційний огляд / автори-укладачі: А. Р. Вергун, Л. В. Савенкова, С. О. Чуканова ; редколегія: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Я. Є. Сошинська ; Українська бібліотечна асоціація. – Київ : УБА, 2016. – Електрон. вид. – 1 електрон. опт. диск (CDROM). – 36 с.

7. Статут Криворізького державного педагогічного університету (нова редакція). Нормативна база [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://drive.google.com/file/d/1yIyWhYUJe29FyyCX1A0Lrh_GhUjbIcgy/view. – Дата звернення 16.06.2019.

*Калашник О. М.,
адвокат, член Комітету захисту прав та гарантій
адвокатської діяльності при Раді адвокатів Харківської області,
к.ю.н., старший викладач кафедри публічного та
приватного права Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка*

**ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ПЕДАГОГІЧНИМИ, НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИМИ, НАУКОВИМИ
ПРАЦІВНИКАМИ ТА ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ**

На сьогодні в Україні важливого значення набуває дотримання учасниками освітнього процесу академічної доброчесності. На законодавчому

рівні в статті 42 Закону України «Про освіту» визначено поняття «академічна доброчесність», як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Академічна доброчесність, як певний суспільний ідеал, має протидіяти надмірній комерціалізації університетів, їх інтенсивній бюрократизації, які руйнують не лише спроможність виконати свою соціальну місію, але й логіку їх існування. Порушення принципів академічної взаємодії, підрив корпоративної солідарності і довіри, скорочення професійного залучення, низька зацікавленість в активній діяльності академічної спільноти — все це стає наслідком обмеженості автономності академічного простору [2, с. 6].

Щоб не допустити таких негативних явищ в сфері освіти, на законодавчому рівні України визначено, що дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає: посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання [1].

За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання; відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;

позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади [1].

Проте, обов'язок дотримуватися академічної доброчесності покладається не лише на педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників, а й на здобувачів освіти та включає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації [1].

З набранням чинності Закону України «Про освіту», академічна доброчесність стає невід'ємною частиною освітнього процесу, а її порушення – це негативні наслідки для студентів, які не дотрималися академічної доброчесності. За недотримання доброчесних принципів навчання, здобувачі освіти можуть бути притягнені до повторного проходження оцінювання курсу та, навіть, відрахування.

Так, Законом України «Про освіту» визначається, що за порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту); позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання [1].

Тобто, як вбачається з вище викладеного, відповідальність за порушення академічної доброчесності повинні нести всі члени академічної спільноти, що дозволить забезпечити підзвітність, вільне вираження поглядів учасниками освітнього процесу, протидія неправомірним діям.

Види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності [1].

Підводячи підсумки, слід зазначити, що академічна доброчесність є кроком до стрімкого розвитку будь-якої прогресивної країни. Молоде покоління наразі готове до змін у суспільстві, у тому числі, і в сфері освіти. Адже, молодь – це наше майбутнє, тому в умовах дотримання академічної доброчесності, вона має почуватися більш комфортно, висловлюючи власну думку, здобуваючи якісну освіту та будуючи кар'єру, покладаючись на власні сили, а педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники мають стати для них взірцем.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n2064>
2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова – К.; Таксон, 2016. – 234 с. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6Wa1NoR3g4S1FaWVE/view>

*Зябліцев Д. С.,
к.мед.н., асистент кафедри внутрішніх
та професійних хвороб,
Київський медичний університет*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ОСВІТІ ТА НАУЦІ

У 2016 році в Україні, за підтримки посольства США, розпочався проект сприяння академічної доброчесності (АД) – Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project (SAIUP). Одним із перших результатів стало прийняття закону «Про освіту» від 05 вересня 2017 року. Згідно до основних положень, фундаментом АД є дотримання етичних правил, як в освітньому процесі, так і в науковому середовищі. [1, с. 1, 2].

На мою думку, дотримання таких складових АД, як посилання на джерела інформації, надання достовірних даних дослідження насамперед відображають рівень освіченості та самокритичності. Чужий доробок, який використовується без посилання на автора, або інколи повністю копіюється, в разі спільного дослідження й без відома розробника, можна порівняти з крадіжкою речей в магазині.

З одного боку можна виправдовуватись відсутністю жорстких норм законодавства, але не варто забувати про моральні, етичні та соціальні норми та правила. Керуючись відповідальністю, чесністю, точністю, справедливістю, колегіальністю, прозорістю та гуманністю метою АД є забезпечення, перш за все, довіри до тих результатів наукового дослідження, які оприлюднені [2, с. 3, 4, 9, 13].

Найбільш відомим та актуальним проявом академічної недоброчесності в наукових колах є плагіат. Щоб достовірно розібратися, що вважається плагіатом, знову звернемось до [1, с. 3]. Резюмуючи, можна виділити основні складові: це відтворення повного тексту наукової роботи повністю без змін або з незначними правками, які жодним чином не доповнюють наукової значущості вже оприлюднених результатів.

Так, я вважаю, що саме ідентичне відтворення, без посилання на автора, є проявом видавання чужих результатів за свої, тобто їх присвоєнням. Хоча ідентичне відтворення, навіть з посиланням на автора чи авторів, теж є неприпустимим, так як суперечить праву про інтелектуальну власність. Кожна особа має право на результат інтелектуальної, творчої діяльності або інший об'єкт права інтелектуальної власності визначені Громадянським Кодексом або іншим законом.

Різновидами інтелектуальної власності є, як наукові відкриття, літературні, художні та музичні твори, так і комп'ютерні програми, й навіть нові сорти рослин в селекції. Законом визначено, що порушення права інтелектуальної власності, в тому числі невизнання цього права або посягання на нього тягне за собою відповідальність встановлену цим Кодексом. Тобто при виявленні автором факту присвоєння його інтелектуальної власності він має право оскаржити це в суді. [3, с. 9].

Але, з іншого боку, дослідник не може створити щось принципово нове без ознайомлення зі світовим надбанням з цього питання. Звісно, за допомогою ми звертаємося до оприлюднених баз даних в мережі Інтернет. Це абсолютно нормально в сучасний час глобалізації та інтеграції. Але при користуванні інформацією з відкритих джерел, ми також повинні пам'ятати про інтелектуальну власність та авторські права перед тим, як повністю її копіювати.

На мою думку, є припустимим використання частини інформації з добросовісним посиланням на автора, адже все ж таки основою людської природи є порівняння власного досвіду з досвідом інших. До того ж, це сприяє доповненню інформації та розширенню меж пізнання проблеми. І саме ось тут криється найбільша проблема. Це страх при розумінні того, що власні дані інколи набагато скромніші. І тут настає спокуса копіювати чужі результати, й видати їх за свої для масштабності дослідження, адже таким чином дослідник може привернути максимум уваги та пошани до свого проекту без докладання максимуму зусиль та засобів.

Але тут у гру вступає моральний аспект особистості, попросту сказати совість. Чи спроможен я на крадіжку інтелектуальної власності? І тут все зводиться до морально-етичних норм людини і є індивідуальним. Гідним рішенням вищенаведеної ситуації буде використання оприлюдненої частини результатів автора, звісно ж з посиланням на першоджерело.

Адже, кожен дослідник, у своїй роботі керується доволі обмеженими рамками – метою дослідження, а вона може бути тільки одна в кожному конкретному випадку. Тому я вважаю, використання частини оприлюднених або загальновідомих фактів допустимим але тільки за умови належного посилання на авторів або розробників. Але в цьому випадку також є підводні камені – межі дозволеного. Й тут діє лише одна сила – це моральні устої особистості.

Як не банально це буде звучати, але шлях вирішення цієї проблеми криється тільки у піднятті культурного рівня населення. Особливо це стосується дітей та молоді в освітньому та науковому середовищах, перш за все в школі та закладах вищої освіти. Яскравий приклад навчання принципам АД в науці є організація студентського наукового товариства в закладах вищої освіти. Окремим пунктом в програмі навчання та професійного вдосконалення науково-педагогічних працівників, на мою думку, слід ввести курс АД з принципами захисту інтелектуальної власності. Адже подальший розвиток науки та педагогіки, значною мірою, залежить від дотримання та культивування принципів АД.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лист щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти / 23.10.2018 № 1/9-650 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18?lang=ru>
2. Литвиновський Євген Юрійович, Академічна доброчесність – дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти / презентація, 42 слайди <https://iducz.dsns.gov.ua/ua/AKADEMICHNA-DOBROCHESNIST.html>

3. Громадянський Кодекс України \ книга 4, глава 35, ст. 418 – 432 про «поняття про інтелектуальну власність» \ Редакція від 31.03.2019 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page8>

*Іншаков А. Є.,
к. філол. н., старший викладач
кафедри дошкільної освіти
Криворізький державний педагогічний університет*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ – ЗАПОРУКА СУЧАСНОГО НАУКОВОГО ПОСТУПУ

На сьогодні з-поміж низки викликів, які стоять перед сучасним суспільством, актуальною постає проблема академічної доброчесності. Сучасні засоби поширення та пропагування наукової думки, безумовно, сприяють розповсюдженню здобутків наукової та освітньої галузей. Проте, іноді можемо спостерігати загрозу неконтрольованих запозичень, привласнення та використання чужих продуктів інтелектуальної власності. Тому вважаємо концепцію академічної доброчесності на часі, чим і зумовлена актуальність обраної тематики стажування й наша тема зокрема.

Єдині для всіх рівнів освіти види порушень академічної доброчесності регламентовані статтею 42 Закону України «Про освіту», зокрема академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво тощо [3].

Акцентуючи на обов'язковості у закладах вищої освіти системи забезпечення якості освіти, Закон України «Про вищу освіту» наголошує на забезпеченні дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, зокрема створення й забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату (пункт 8 частина друга статті 16) [2].

Задля реалізації норм вищезгаданих законів щодо дотримання принципів академічної доброчесності Міністерство освіти і науки нещодавно розробило Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах.

Метою цих рекомендацій є створення умов підготовки кваліфікованих кадрів для забезпечення інноваційного розвитку країни, потреб суспільства в одержанні та використанні новітньої науково-технічної інформації.

У загальних положеннях наголошується, що правовою основою Рекомендацій щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах є Конституція України, закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про авторське право і суміжні права», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про науково-технічну інформацію».

Рекомендації міністерства подають тлумачення таких термінів: плагіат, академічний плагіат, науковий результат, науково-технічна інформація та наводять види академічного плагіату в наукових роботах. Подано рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та виявлення його в наукових роботах.

На жаль, нині випускники загальноосвітніх закладів часто не мають навичок роботи з науковими джерелами, як наслідок – не вміють написати та оформити різні види наукових робіт. Така робота має бути системною й, на наш погляд, повинна розпочинатися з першого курсу університету. У процесі викладання цю проблему мають поступово розв'язувати всі науково-педагогічні працівники кафедр і факультетів. Не менш важливе значення має вплив студентського самоврядування на формування студентської наукової спільноти, попереджаючи прояви плагіату та поширюючи передовий досвід у студентських колах тощо.

У Криворізькому державному педагогічному університеті проблема запобігання академічному плагіату кілька років поспіль стояла на порядку денному. Це питання активно обговорювалося на засіданнях випускових кафедр, методичних рад, Вчених рад університету. З метою виявлення плагіату та його запобігання було прийнято рішення Вченої ради в 2018-2019

навчальному році запровадити обов'язкову перевірку випускових робіт магістрантів усіх спеціальностей та напрямків підготовки на виявлення можливих проявів плагіату, і, як наслідок, – академічної недоброчесності. У ході такої перевірки засобом спеціальної програми для виявлення плагіату кілька робіт магістрантів не були допущені до захисту.

Обговоривши результати підготовки та захисту магістерських робіт, з метою запобігання академічному плагіату, в університеті вирішили з вересня 2019 року запровадити для всіх спеціальностей і напрямків підготовки академічний курс «Основи академічного письма» обсягом 32 аудиторні години практичних занять. Він покликаний навчити студентів написанню різних видів наукових робіт (рефератів, статей, наукових доповідей, робіт на наукові конкурси, курсових, магістерських робіт тощо), що, на нашу думку, сприятиме формуванню наукових навичок в опрацюванні літератури, написанні робіт, їх оформленні та захисті на випускових екзаменах.

Отже, вважаємо необхідним ретельно вивчати передовий вітчизняний досвід та надбання євроспільноти в подоланні проблем академічної недоброчесності як із боку наукових співробітників різних установ і організацій, так і з боку студентів.

Безперечно, така робота повинна мати системний характер, починатися якомога раніше, бажано із загальноосвітньої школи. Погоджуємося, що важливим є виявлення плагіату в наукових роботах, проте, на наш погляд, значно ефективнішою є своєчасна система роботи щодо запобігання академічному плагіату.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. – Дніпро: ДРІДУ НАДУ. 2017. – 169 с.

2. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.help/law/1556-VII/edition01.01.2019/>.

3. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

*Камінський С.І.,
к.е.н., доцент кафедри
економіки та фінансів підприємства
Київський національний
торговельно-економічний університет*

ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК НАПРЯМ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Ключовою умовою розвитку суспільства в нинішніх умовах стає забезпечення якості вищої освіти. Даний принцип досить активно впроваджується і в Україні. Так, у відповідності до Закону “Про вищу освіту” [1] впродовж 2015-2018 років відбувалося обрання членів та керівного складу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, яке офіційно почало свою діяльність в 2019 році.

Ключовою стратегічною ціллю діяльності Агентства є формування політики доброчесності наукових досліджень через впровадження прозорих і ефективних процедур, нетерпимість до проявів псевдонауки [2], тобто дотримання норм академічної доброчесності.

У відповідності до ст. 42 Закону України “Про освіту” академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [3].

У розвинених країнах академічна доброчесність визначається як критично важлива для забезпечення довіри до наукових результатів та до підтвердження результатів освіти випускників навчальних закладів. В світі

можна спостерігати три типи реакцій на проблему академічної недоброчесності. Це:

1) повне замовчування проблеми та декларування її відсутності;

2) теоретичні розмови про академічну доброчесність на фоні замовчування та відмови розбирати конкретні випадки, аж до оголошення викриттів академічної недоброчесності порушенням "академічної етики";

3) відкрите та доброчесне ставлення до проблеми, моніторинг та розгляд виявлених випадків недоброчесності та розробка заходів для попередження академічної недоброчесності [4].

В світовій науці до академічної недоброчесності відносять:

- фабрикацію даних, що представляє штучне створення вигаданих даних чи фактів на підтримку положень, які пропонуються автором у науковій праці;

- фальсифікація даних, тобто свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних для підтвердження тих чи інших наукових висновків дослідника;

- хабарництво в академічній сфері або незаконне вимагання від певної особи матеріальних чи грошових цінностей в обмін на академічну вигоду (наприклад, хабар за іспит чи письмову роботу);

- академічний саботаж, що представляє вчинення дослідником таких дій, які дають йому можливість отримати нелегітимну академічну вигоду, чи зменшити таку для інших членів академічної групи чи спільноти (наприклад, шляхом затягування процесу рецензування роботи автора для використання результатів у власних цілях, знищення певних даних відносно інших дослідників-конкурентів);

- професорська нечесність або зловживання окремими представниками професорсько-викладацького складу своїми службовими обов'язками з метою примусу і тиску на колег чи студентів;

- академічне шахрайство, під яким розуміють певну поведінку студентів, коли в ході виконання навчальних завдань вони використовують в корисливих цілях недозволені матеріали, інформацію чи інші допоміжні засоби;

- плагіат, тобто академічна поведінка, яка характеризується такими п'ятьма кумулятивними ознаками “коли певна особа: використовує слова, ідеї чи результати праці, що належать іншому визначеному джерелу чи людині без вказування посилання на джерело, з якого вона була запозичена у ситуації, в якій правомірно очікується вказування авторства оригіналу з метою отримати певну користь, пошану, вигоду, які не обов'язково мають бути грошового характеру [5].

Проблема недотримання академічної доброчесності є досить актуальною для суспільства і багатовекторною в своєму прояві, тому ключовим завданням для державних інституцій України є розроблення дієвих механізмів боротьби з даною проблемою.

В країнах ЄС, існують такі найпоширеніші методи та інструменти боротьби і профілактики плагіату:

- В Великобританії засновано Офіс незалежного арбітражу, діяльність якого направлена на реагування на несправедливі практики у сфері академічної доброчесності, використано спеціалізоване програмне забезпечення для виявлення плагіату на основі чітких правил і політики щодо його використання, розроблено та імплементовано вищими навчальними закладами інституційних політик запобігання і боротьби з плагіатом.

- В Австрії проведено збір статистичних даних щодо виявлених випадків плагіату, розроблено національні вимоги до проведення досліджень в частині академічної доброчесності (Австрійське агентство дослідницької доброчесності), використано спеціалізоване програмне забезпечення для виявлення плагіату.

- В Швеції функціонує національна система збору статистичних даних щодо виявлених випадків академічної нечесності в університетах та оприлюднення на їхній основі щорічних звітів, визначено на національному рівні порядок врегулювання порушень у сфері академічної доброчесності, що передбачає створення спеціальних інституційних комісій на місцях, які очолюються віце-канцлером університету, використано спеціалізоване

програмне забезпечення для виявлення та уникнення плагіату, наявні в багатьох освітніх програмах шведських університетів на рівні бакалаврату та магістратури навчальні компоненти з академічної доброчесності [6].

Процес реформування вищої освіти, який на даний момент спостерігається в Україні чітко підкреслює, що забезпечення академічної доброчесності є ключовим напрямком державної політики у сфері якості освіти, свідченням цього є встановлені норми дотримання академічної доброчесності в Законі України “Про освіту”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України Про вищу освіту від 01.07.2014 № 1556-VII зі змінами та доповненнями. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Офіційний сайт. Режим доступу: <http://naqa.gov.ua>
3. Закон України Про освіту від 05.09.2017 № 2145-VIII зі змінами та доповненнями. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. Академічна доброчесність: аналітичний звіт та рекомендації, розроблений за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках проекту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «Взаємодія!»». Режим доступу: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/Analitichna-zapyska-akademichna-dobrochesnist.pdf>
5. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? / Освітня політики. Портал громадських експертів. Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>
6. Сопова Д. Академічна доброчесність у системі професійної підготовки майбутнього педагога / Неперервна професійна освіта : теорія і практика (серія Педагогічні науки) Випуск № 3-4 (56-57), 2018. С. 52-56.

*Кириченко Р.М.,
фрилансер, дослідник*

СТАВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ НАУКОВЦІВ УКРАЇНИ ДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПОШУКУ ПЛАГІАТУ

Термін «академічна доброчесність» на законодавчому рівні описується в статті 42 Закону України «Про освіту», як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

З часу набрання чинності Закону «Про Освіту», академічна доброчесність стає складовою частиною освітнього процесу, а її порушення – загрозою для кожного студента. За недотримання доброчесних принципів навчання, здобувачі освіти можуть бути притягнені до повторного проходження оцінювання чи курсу, та навіть відрахування.

Сучасні науковці мають бути чесними та відвертими у своїх дослідженнях, результати досліджень повинні бути неупередженими та реалістичними. А їх наукова діяльність здійснюватися ретельно в академічному навчанні та дослідженнях, в публікаціях результатів досліджень та в інших формах передачі знань.

За останні декілька років тема академічної доброчесності в Україні пройшла шлях від новаторства до визнання освітньою і науковою спільнотою. Університети приймають кодекси академічної етики й застосовують комп'ютерні системи для пошуку плагіату, а також прописують зміст, складових академічної доброчесності, видів її порушення й варіантів відповідних санкцій у статті 42 нової редакції Закону України «Про освіту», ухваленої восени 2017 р. Досить поглиблено тему академічної доброчесності поширює портал «Освітня політика», який надав матеріали для цієї теми та нещодавно на віртуальному «круглому столі» [2] узагальнив найбільш важливі

питання, що турбують академічну спільноту у зв'язку із просуванням «добродесних» цінностей.

Проте проведенe у 2016 році дослідження та збір громадської думки, щодо академічної добродесності та її ролі в науковому житті дещо збентежив своїми результатами. Під час дослідження було сформовано 18 груп з понад п'яти вищих навчальних закладів України та отримані наступні результати:

- принаймні 10% опитуваних людей погодилися з можливістю придбати готову роботу, в той час як 44%-85% вважають це категорично неприпустимим.
- 31% - 53% вважають, що інколи використовувати готові роботи з інтернету і вказувати своє авторство - іноді можливо, в той час як 41% - 63% учасників вважають, що такі дії будуть порушенням академічної добродесності [3].

Враховуючи таку значну кількість опитуваних, що готові видати чужу роботу за свою, необхідно застосовувати дещо більше, ніж поверхневий аналіз тексту та джерел запозичення. Потрібно застосування програмних методів, алгоритмів та потужності для аналізу таких обсягів інформації із відповідним рівнем глибини пошуку.

Основні інструменти пошуку плагіату в даний час, які побудовані на прогресивних «розумних» технологіях побудовані на використанні:

- AI (англ. Artificial Intelligence) – застосування штучного інтелекту, що дозволяє значно збільшити швидкість аналізу робіт та статей;
- ML (від англ. Machine Learning) – впровадженням машинного навчання, для боротьби з новими способами шахрайства та приховування недобродесного запозичення інформації та результатів робіт інших науковців;
- залученні NLP (від англ. Natural Language Processing) - для аналізу використаного тексту, його семантичного значення та пошуку патернів.

Проте використані підходи для розв'язання проблеми з плагіатом мають значні недоліки. Деякі з них описані в роботі Ірини Єгорченко «Академічна добродесність: стандарти світової спільноти чи імітація?»:

1. Роздача сумнівних довідок про відсутність плагіату після застосування програми з порівняння і пошуку тексту в дуже обмеженій базі.

2. Відсутність реальних наслідків за порушення прийнятих етичних кодексів та процедур, на основі яких реально застосовуються лише санкції в формі критики керівництва чи повідомлення в соцмережах про негаразди в навчальній установі.

3. Створення нелімітованої системи перевірки на наявність плагіату, яку плагіатор використовує не за призначенням. А саме ітераційно змінюючи частини тексту створює унікальний для цієї системи контент, щоб відповідна система ніякого плагіату не знайшла - тобто по суті створення системи безкарного списування [4].

Резюмуючи, необхідно наголосити, що академічна доброчесність, справжнє здобуття першокласної освіти є ключем до успіху як науковця так і України в цілому, а молоді спеціалісти готові зробити крок до змін і відчувати себе більш вільно, вміючи висловити власні думки, здобуваючи освіту та створюючи кар'єру, покладаючись на власний інтелектуальний підхід. Проте необхідність у застосуванні систем та методів у боротьбі з плагіатом, рівно як і педагогічних підходів все одно необхідне. Велика кількість студентів і як наслідок молодих спеціалістів продовжують демонструвати запозичені матеріали та результати робіт як свої власні.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «про освіту» (2018) [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

2. Ніколаєв Є. Як просувати цінності академічної доброчесності в українських університетах? / Євген Ніколаєв. // Освітня Політика. – 2019.

3. Академічна доброчесність: як боротися з плагіатом в Україні [електронний ресурс]. – режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/akadem-dobrochesnist/64191>

4. Єгорченко І. Академічна доброчесність: стандарти світової спільноти чи імітація?» // Освітня Політика. – 2018 [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/1261>

*Князька Л. А.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
цивільного права та процесу
Університет Державної
фіскальної служби України*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Проблема існування академічної доброчесності для українського наукового суспільства, сьогодні є однією з найактуальніших. Це пов'язано із тим, що продуктивний розвиток інформативно-комунікативних технологій, а також коли існує вільний доступ до результатів інтелектуальної (творчої) власності стає наслідком та можливістю для безконтрольного та безвідповідального використання чужих думок. Досить часто, зустрічаються випадки використання здобувачами наукових ступенів, чужих думок, котрі сформульовані та оформленні таким чином, що є суто своєю об'єктивною думкою.

І тому виникає потреба у дослідженні дотримання академічної доброчесності в закладах вищої освіти, серед здобувачів певних наукових ступенів та студентів.

На законодавчому рівні, визначення поняття академічної доброчесності було встановлено в основному освітньому документі – Законі України «Про освіту» від 01.07.2014 р. №1556-VII.

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту»: «академічною доброчесністю - є сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час

навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1].

Проте, встановлення та закріплення на рівні законодавчого акту поняття академічної доброчесності не визначало самого механізму дотримання здобувачами такого принципу.

І тому у 2017 році за участі Міністерства освіти і науки України та підтримки Посольства Сполучених Штатів Америки було розпочато напрацювання певного механізму дотримання закладами вищої освіти академічної доброчесності.

Проект «Сприяння академічній доброчесності в Україні» (далі Проект – SAIUP), що його розпочали Американські ради з освіти за участі Міністерства освіти і науки України та за підтримки Посольства Сполучених Штатів, охопив 10 українських університетів - з різних регіонів і з різними характеристиками. Результатом роботи Проекту повинні були стати своєрідні «історії успіху», які можна використати для трансформації системи вищої освіти загалом. В рамках Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні студенти, викладачі та персонал ВНЗ отримали практичні знання та навички про основні принципи поняття «Академічна доброчесність», а також план дій по впровадженню цих принципів в своєму ВНЗ. Проект SAIUP зіграв одну із визначальних ролей в трансформації українського суспільства – змінюючи систему вищої освіти, він одночасно змінюватиме суспільні цінності, носіями яких стануть випускники і студенти університетів. Проект SAIUP показав важливість та практичну цінність академічної доброчесності через широку просвітницьку кампанію, з залученням студентів, співробітників і адміністрації ВНЗ та у співпраці з Міністерством освіти і науки [2].

«Потрібно визнати, що зараз ми переживаємо певну кризу академічної доброчесності. І причин цьому кілька. Одна з них – відсутність в університетах глибокого розуміння того, чим саме є академічна доброчесність, а також процедур, які мають цю доброчесність забезпечувати. І ми щиро вдячні

Проекту SAIUP, який допоміг нам підготувати докладні та змістовні рекомендації з цього питання для закладів вищої освіти. Окремо створено глосарій термінів та понять. Ми сподіваємось, що ці матеріали стануть суттєвою допомогою для вишів на їхньому шляху до забезпечення академічної доброчесності», – зазначив заступник Міністра освіти і науки України Юрій Рашкевич [3].

І тому, за активного сприяння посольства Сполучених Штатів Америки Міністерством Освіти і науки було сформовано Лист для керівників закладів вищої освіти. Листом Міністерства освіти та науки для керівників закладів вищої освіти від 23.10.2018 № 1/9-650 (далі – Лист) було надано рекомендації з академічної доброчесності для закладів вищої освіти. Даний підзаконний нормативно-правовий акт розроблений на основі міжнародного досвіду підтримки принципів академічної доброчесності [4].

У даному Листі пояснюється те, що необхідно, ще на рівні здобуття повної вищої освіти, запровадити викладання навичок доброго академічного письма в Україні. «Традицію навчання студентів академічному письму необхідно формувати, починаючи з моменту їх вступу до ЗВО. Необхідно наголошувати на різниці між шкільним письмом та письмом академічним щодо вимог, щодо оформлення думок, публічних виступів, візуальних презентацій тощо. Опанування навичок якісного академічного письма – складний процес, який потребує тривалих і наполегливих зусиль. Тому, за умови створення та впровадження, очікуваними результатами навчання з окремого курсу мають стати розуміння основних принципів та базових навичок академічного письма здобувачами освіти. У такому курсі можна ознайомити слухачів із кращими та небажаними прийомами письма, дати їм можливість практики в рамках виконання певних завдань, позначити напрями, у яких слухачі зможуть далі самовдосконалюватися після завершення курсу. Завдання для покращення навичок академічного письма варто включати у інші курси, які прослуховують здобувачі освіти. Також, у профільних для спеціальності предметах (дисциплінах), які передбачають підготовку студентами письмових робіт і

викладаються на 1-2 курсах бакалаврату, необхідне вдосконалення навичок академічного письма» [4].

Основною метою даних рекомендацій є саме дотримання у закладах вищої освіти принципу академічної доброчесності як серед студентів так і здобувачів відповідних ступенів. Проте, даний Лист має рекомендаційних характер і передбачає розуміння та дотримання його з точки зору певних моральних принципів. І тому на мою думку, потрібно все ж таки на рівні ще й окремого законодавчого акту закріпити механізм реалізації принципу академічної доброчесності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про вищу освіту: закон України від 01.07.2014 р. №1556-VII (із змінами та доповненнями) Електронний ресурс. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні. Електронний ресурс. URL:<https://saiup.org.ua/pro-proekt/proekt-v-universytetah/>
3. Як підтримати академічну доброчесність в університеті - МОН надіслало вишам відповідні рекомендації та глосарій. Від 25.10.2018 р. Електронний ресурс. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-pidtrimati-akademichnu-dobrochesnist-v-universiteti-mon-rozrobilo-ta-nadislalo-na-zvo-rekomendaciyi-z-akademichnoyi-dobrochesnosti>
4. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти: Лист Міністерства освіти та науки від 23.10.2018 № 1/9-650. Електронний ресурс. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18>

*Ковальова М.В.,
к.ю.н., доцент, факультет підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції Університету
Державної фіскальної служби України*

АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ ЯК СПОСІБ ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

XXI століття, цілком об'єктивно та науково доведено, названо інформаційним. З появою мережі Інтернет стираються кордони між державами і утворюється єдиний світовий інформаційний простір. Збільшення кількості інформаційних продуктів, розширення інформаційних можливостей людини, можливість швидкого пошуку та обробки інформації – це позитивні складові інформаційного суспільства. Разом з тим не все так добре. Однією із серйозних проблем інформаційного суспільства є неправомірне запозичення інформації створеної іншими людьми та подання її як власної. На даний час ця проблема серйозно обговорюється не тільки в наукових колах, а і на державному рівні.

Поняття “плагіат” по-різному сприймається в наукових колах і серед тих, хто подає позов про порушення авторських прав. У свою чергу, Закон України “Про авторське право і суміжні права” визначає плагіат як оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [1]. Отже, головними ознаками плагіату є оприлюднення твору та присвоєння авторства.

Сьогодні у боротьбі з плагіатом намітилися позитивні тенденції. Привертає увагу те, що законодавець не лишив осторонь проблеми плагіату в освіті та науці і відповідним чином відреагував на неї. Так, Законом України “Про вищу освіту” було введено термін “академічний плагіат”. Разом з тим самого визначення цього поняття в зазначеному Законі немає, є тільки санкції щодо осіб які в своїх роботах припустилися академічного плагіату [2].

У вересні 2017 року був прийнятий ще один надзвичайно важливий нормативно-правовий акт, що стосується питання плагіату – Закон України “Про освіту”. В зазначеному Законі визначено засади державної політики у

сфері освіти та принципи освітньої діяльності, одним з яких є академічна доброчесність [3]. Академічна доброчесність також входить до системи забезпечення якості в закладах освіти. На нашу думку, вона стосується не лише якості освіти – академічна доброчесність напряду впливає на те, яких громадян виховує система освіти в країні, які цінності закладаються під час навчання та яким є “секрет успіху” в суспільстві. Чи це важка і наполеглива праця, яка допомагає досягати успіхів як окремій людині, так і країні в цілому, чи це обман, шахрайство та сумнівна спритність, які потім стають нормами суспільних відносин.

Відповідно до Закону України “Про вищу освіту” поняття “академічної доброчесності” визначено, як – сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. До суб’єктів академічної доброчесності віднесено педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників та здобувачів освіти [2].

Академічна доброчесність сьогодні більшістю суспільства позиціонується саме з плагіатом. Що, на нашу думку, є не правильним. Академічна доброчесність означає, що процес навчання чи досліджень повинен ґрунтуватися на принципах чесності, чесною праці та навчання. Що є значно ширшим ніж просто не списувати. Академічний плагіат є лише одним із видів або способів порушення академічної доброчесності.

Щодо видів порушення академічної доброчесності, то п. 4 ст.42 Закону України “Про освіту” такими вважаються:

академічний плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

самоплагіат - оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

фабрикація - вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

фальсифікація - свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

списування - виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

обман - надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

хабарництво - надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

необ'єктивне оцінювання - свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти [3].

Без сумніву, продукування академічного плагіату - це серйозне правопорушення, яке вимагає належної оцінки та відповідальності причетної до нього особи. Утім, аналізуючи загальну ситуацію, яка склалася в Україні довкола цієї проблеми, зазначимо, що сьогодні треба вживати профілактичних заходів. І мова йде не тільки про використання антиплагіаторських програм. Насамперед говоримо про широку кампанію щодо попередження проявів недобросовісних запозичень, яка повинна мати місце в освітянській системі. Наприклад, вищий навчальний заклад, який готує майбутніх фахівців, а також науковців, має прищепити студентові розуміння антиморальності плагіаторської діяльності. Формування такого "імунітету" можна здійснювати під час викладання таких дисциплін, як "Основи наукових досліджень", "Університетська освіта", "Правознавство", "Інтелектуальна власність" тощо. Адже як показує досвід, часто студенти мають приблизне розуміння того, що

таке плагіат, а тому можемо говорити про такий його різновид, як несвідоме запозичення чужого результату інтелектуальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України № 3792-ХІІ 23 грудня 1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення - 28.06.2019 р.);
2. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення - 28.06.2019 р.);
3. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення - 28.06.2019 р.).

*Козиряцька С.А.,
к. соц. ком., доцент кафедри
культурології та українознавства
Запорізький державний медичний університет*

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАПОРІЗЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Протягом останніх років у сфері освіти і науки України було реалізовано ряд реформ, метою яких стала трансформація системи освіти на всіх її ланках (середня, професійно-технічна та вища) з метою забезпечення її конкурентоспроможності та подальшої інтеграції до європейського освітнього й дослідницького простору. У цьому контексті особливого звучання набуває проблема академічної доброчесності, що на сьогодні, згідно із Законом України «Про освіту» (ст. 42), розглядається в такій системі координат:

1) дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними й науковими працівниками та здобувачами освіти за такими аспектами: для обох категорій – коректність і достовірність посилань на

джерела інформації, дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; крім того, для професорсько-викладацького складу – об'єктивне оцінювання результатів навчання; для здобувачів – самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;

2) порушення академічної доброчесності (академічний плагіат; самоплагіат; фабрикація; фальсифікація; списування; обман; хабарництво; необ'єктивне оцінювання;

3) академічна відповідальність за порушення академічної доброчесності [2].

Говорячи про такий різновид академічної нечесності, як плагіат, наведемо думку української дослідниці О. Рижко, яка стверджує, що поширенню цього явища активно сприяє розвиток мережі Інтернет, яку дослідниця визначає як простір «нічийної» території або ж, навпаки, території «всього для всіх» [3, с. 20].

Дійсно, значний масив наукової інформації у Мережі (оприлюднення текстів дисертаційних робіт на сайтах ЗВО, у яких буде відбуватися захист, репозитарії наукових праць, архіви періодичних фахових видань, онлайн-бібліотеки тощо) дають змогу кожному зацікавленому користувачу перебувати в потрібному дискурсі. Це породжує три протилежні за своєю суттю явища:

1) закономірну для дослідників можливість опрацювання й самостійного потрактування теоретичної бази за обраною темою;

2) споживання інформації та несвідомий плагіат, тобто продукування контенту крізь призму прочитаного з використанням чужих поглядів, ідей, висловлювань, «вихоплених» свідомістю;

3) свідомий плагіат у тому його визначенні, яке пропонують Закони України «Про освіту» (п. 4 ст. 42) та «Про вищу освіту» (п. 6 ст. 69), а саме: оприлюднення <...> наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів <...> інших авторів без зазначення авторства [1; 2].

У Запорізькому державному медичному університеті на виконання основних положень Законів України «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про авторське право і суміжні права», а також з метою реалізації Стратегії розвитку медичної освіти в Україні в плані «утвердження принципів академічної доброчесності у закладах освіти, подолання плагіату, фальсифікацій, фабрикацій та інших форм академічної недоброчесності у медичній освіті та науці», що з-поміж іншого передбачає створення етичних комісій в університетах, закупівлю та використання програмного забезпечення для перевірки на плагіат усіх дисертацій та студентських робіт [4; 5], визначено такі вектори роботи у цій сфері:

I. Використання антиплагіатних систем: з 2015 р. до 2016 р. – Anti-Plagiarism; з 2016 р. і до сьогодні – STRIKEPLAGIARISM.COM (на основі договору про співпрацю у галузі захисту інтелектуальної власності, підписаного з офіційним представником польської компанії «Plagiat.pl» в Україні). Перевіркою матеріалів займаються такі структурні одиниці вишу: 1) спеціалізовані вчені ради (дисертації й автореферати); 2) редакційно-видавничий відділ (статті, що надходять до редакційно-видавничого відділу для публікації в науково-практичних журналах ЗДМУ); 3) навчально-методичний кабінет (навчальні посібники й навчально-методична література).

II. Видання ректором університету розпорядчих документів щодо академічної доброчесності та забезпечення їх виконання. Зокрема, наказами ректора ЗДМУ від 14.01.2015 р., 22.10.2015 р., 01.02.2016 р. розроблено порядок висвітлення у друкованих виданнях результатів наукових досліджень, виконаних у Запорізькому державному медичному університеті, положення «Про перевірку дисертаційних робіт, наукових публікацій, навчальної літератури, навчально-методичних матеріалів на академічний плагіат»; створено комісію із запобігання прихованому плагіату в наукових і навчальних виданнях; створено робочі групи для оцінювання дисертацій та авторефератів у спецрадах, навчальних і навчально-методичних видань, а також статей, які надходять до редакційно-видавничого відділу для публікації в науково-

практичних журналах ЗДМУ. Наказом від 14.07.2016 р. також затверджено новий порядок збору інформації про публікаційну активність науково-педагогічних працівників університету та її систематизації й аналізу.

III. Обговорення питань впровадження основних принципів академічної доброчесності та запобігання випадкам несумлінної наукової поведінки на розширених засіданнях вченої ради і конференції трудового колективу ЗДМУ та прийняття відповідних рішень.

IV. Обговорення питань плагіату або самоплагіату на розширених засіданнях редакційних рад науково-практичних журналів, які видає ЗДМУ, а також голів і вчених секретарів спеціалізованих вчених рад ЗДМУ. У 2016 р. два науково-практичні журнали «Запорожский медицинский журнал» (Zaporozhye medical journal) та «Патологія» (Pathologia), видавцем яких є Запорізький державний університет, було включено до міжнародної наукометричної бази Web of Science.

Відтак були посилені вимоги до рукописів статей та до їх рецензування в названих журналах. В авторитетних іноземних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, існує практика відкликання вже опублікованих статей, якщо в них згодом було виявлено плагіат, що залишився непоміченим на етапах перевірки спеціальними програмами та рецензентами (навіть якщо з дня публікації минуло багато років). Вести статистику в цьому випадку складно, оскільки вона постійно змінюється (дані можна перевірити, якщо заповнити відповідні поля, скориставшись цим посиланням <http://retractiondatabase.org/RetractionSearch.aspx?AspxAutoDetectCookieSupport=1>).

Два подібних прецеденти мали місце й у видавничій діяльності ЗДМУ: згідно зі світовою практикою в питаннях боротьби з плагіатом, статті були вилучені з архівів видань на сайті університету із зазначенням причини, а в черговому номері було опубліковано коментар-пояснення з цього приводу. Незважаючи на те, що такі автори несуть значні репутаційні втрати, спільнота вперто відмовляється вчитися на чужому досвіді, а науково-технічний прогрес

та людська винахідливість породжують щоразу нові технічні прийоми для споживання й використання чужого контенту, що змушує шукати нові шляхи подолання порушень у цій сфері.

Спеціальні програми вже здатні виявляти деякі техніки, зокрема плагіат у перекладеному тексті, елементи модифікації тексту (редагування з використанням синонімів або омогліфів (використання літер та символів латинської абетки в тексті, написаному кирилицею)). Але, наприклад, складно виявити плагіат у разі включення до списаного тексту сфабрикованих або видозмінених даних; дослівного використання або з редагуванням (заміною окремих слів, фраз синонімічними) текстів, які не існують в електронному вигляді й не представлені в Інтернеті (наприклад, у країнах пострадянського простору майже неможливо знайти в Мережі публікації (статті, книжкові видання) радянської доби, що створює сприятливі умови для плагіату окремих теоретичних положень, особливо якщо ці положення після цього були перекладені іншою мовою); у разі неправильного посилання на джерело або посилання на вигадане джерело; плагіату ідей. Останній пункт взагалі наразі залишається дискусійним. Як стверджує О. Рижко, «закон і в Україні, і за кордоном охороняє не ідею, а форму її вираження» [3].

Крім того, ситуація ускладнюється тим, що коли несумлінний автор чужу ідею, взяту з іншомовного джерела, видає за свою, то виявити це можна в кращому випадку через десяток років. Тому плагіат ідей, самоплагіат і перенасиченість тексту цитатами О. Рижко (услід за іншою українською дослідницею О. Ромах) відносить до окремої групи – тексти з ознаками девіацій, тобто «межові» тексти.

V. Кафедральні засідання з обговоренням та аналізом дотримання співробітниками кафедр принципів академічної доброчесності з визначенням заходів щодо запобігання випадкам несумлінної наукової поведінки.

VI. Системна робота проректора з наукової роботи, відділу аспірантури та наукової бібліотеки ЗДМУ з питань академічної доброчесності. Робота з молодими науковцями та зі студентами полягає в доведенні до відома та

поясненні основних положень законодавчої бази з питань академічної доброчесності й інтелектуальної власності, а також розтлумаченні змісту тих концептів, до яких може застосовуватись суб'єктивний підхід (наприклад, у розумінні питання «самоплагіату»). Для студентської спільноти це є особливо необхідним, адже розуміння академічної доброчесності, її моральної складової слід прищеплювати, починаючи з першого курсу, оскільки через юність та певну соціальну незрілість молоді важко збагнути актуальність проблеми.

Отже, з огляду на вищесказане, можемо зробити висновок, що робота університету за окресленими напрямками дає змогу підвищити знання професорсько-викладацького складу, співробітників структурних підрозділів та студентів за розгляданим питанням. Така обізнаність, у свою чергу, убезпечує від порушення законодавства, морально-етичних норм та відкриває можливість рівноправного партнерства з іншими країнами в науковій та освітній сферах.

Крім того, робота рецензентів і редакційно-видавничого відділу з авторами статей, які надходять з різних регіонів і країн для публікації в науково-практичних журналах ЗДМУ, сприяє підвищенню рівня відповідальності науковців за подані наукові результати (уникнення плагіату, самоплагіату, коректність цитувань тощо), а також рівня академічної доброчесності в науковій спільноті загалом.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про вищу освіту» №1556-VII (в редакції від 01.01.2019 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Закон України «Про освіту» №2145-VIII (в редакції від 19.01.2019 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Рижко О. М. Плагіат у соціальнокомунікаційному вимірі початку ХХІ століття: природа явища та історія боротьби : дис. на здобуття наукового ступеня д.соц.ком. : 27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій / О.М. Рижко. – К., 2018. – 438 с.

4. Стратегія розвитку медичної освіти в Україні [Електронний ресурс] / Міністерство охорони здоров'я України. – Режим доступу: http://moz.gov.ua/uploads/1/7113-medical_education_analytics.pdf

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку медичної освіти в Україні» від 27.02.2019 р. №95-2019-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/95-2019-%D1%80>

*Лазарева М. Л.,
к. філос. н., в. о. доцента кафедри
гуманітарної освіти
Львівський національний
аграрний університет*

АКАДЕМІЧНА НЕДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК СУСПІЛЬНА ТРАГЕДІЯ

Міжнародний центр академічної доброчесності виокремив чесність, довіру, справедливість, повагу, відповідальність і сміливість як основні цінності, яких повинна дотримуватись людина у процесі своєї діяльності [3]. Попри беззаперечність зробленого вибору все ж зауважу, що перелічені вартості у всі часи залишались радше ідеалом, утопією, мрією про краще майбутнє, аніж втілювались на практиці. Не стало виключенням і XXI століття: брехні політиків і дискредитація владних структур, підтасовані засобами масової інформації факти, моралізаторські повчання наставників, які часто не підкріплюють свої слова вчинками, тоталітарна школа, яка пригнічує творчість і штампує однотипних індивідів свідчать про те, що принципи взаємодії людей сьогодні аж ніяк не відповідають переліченим вище ідеалам. Подібна ситуація склалась і в академічному просторі, де науковці, женучись за популярністю і матеріальними винагородами, компілюють і перевидають роботи, займаються плагіатом та публікують дослідження, здобуті нечесним шляхом. Будучи ж

прикладом для молоді, вони привчають її до пошуку найлегших і часто досить аморальних шляхів досягнення бажаного, стимулюють лінощі, страх і відчуття безперспективності зусиль.

Розхитаність етичних норм і нехтування ідеалами академічної доброчесності у закладах освіти, основною метою яких є не лише передача знань, але й плекання гармонійної, морально підкованої особистості, свідчить про трагічний розлад у суспільстві. Як влучно зазначає М. Дойчик, "чесність не може вижити в атмосфері, в якій нечесність не тільки толерується, але й вітається. Навіть найкращі, інтелектуально незалежні студенти можуть бути дезорієнтовані і страждати у деморалізованому оточенні, коли вони бачать, що успіху в навчанні та дослідженні легше досягти шляхом обману, ніж чесною працею [1, с. 94]. Саме зашкарублі стандарти освітніх програм і академічна недоброчесність перетворюють допитливу малечу у лінивого, посереднього студента, який не бачить сенсу докладати зусиль для навчання і розпорошує творчий потенціал, задовольняючись готовими відповідями з пошукових браузерів. Викладачі, у свою чергу, поспішаючи надиктувати великі обсяги матеріалу замість постановки цікавих завдань і креативних проблемних ситуацій, змушуючи учнів акцентувати увагу на тих дисциплінах, які визнаються суспільством як обов'язкові і перспективні, пригнічують інтерес дитини і стандартизують її мислення та поведінку. Тож не слід дивуватись, що згадані вище цінності академічної доброчесності перетворюються для молоді людини у гучні, проте порожні слова.

Попри те, що повага до розмаїття ідей, підходів і поглядів визнається однією з основних цінностей академічної доброчесності, тоталітаризм освітньої системи продовжує відмовляти молодим науковцям у праві самостійно створити щось гідне уваги і змушує посилатись на "авторитетні" джерела. Так, протягом тривалого часу українська наукова спільнота не вітала використання у роботах словосполучення "*Я вважаю*". Ідеї молодих вчених необхідно було підкріплювати позиціями заслужених діячів науки на кшталт "*Ми вважаємо*", "*Ми переконані*". Перелічені відголоски колективної свідомості знецінювали

будь-який творчий потенціал молоді особистості, який не вкладався в усталені рамки. Ї хоча сьогодні українська школа заохочує молодь висловлювати власні погляди і вимагає наукової новизни, однак списки літератури у цих працях продовжують вражати своїм обсягом, а колишнє "*Ми погоджуємось*" змінилось на "*Я підтримую*", "*Я погоджуюсь*".

Молоді люди настільки бояться висловити свою думку, що копіюють "розумні фрази" з підручників і визнаних класиків, а їхні креативні ідеї і нестандартні погляди часто залишаються непоміченими ними ж самими. Через брак віри у себе вони переконують себе у безглузді власних думок і не відважуються висловлювати їх через страх перед осудом викладача. З цього приводу К. Робінсон зазначає, що створити щось нове можна тільки тоді, коли ти не боїшся помилитись [2]. Звісно, викоринити звичку, позбутись страху перед помилкою, авторитетами і новизною – це складна боротьба і мало хто хоче брати на себе тягар бути революціонером, змінювати існуючі стандарти, відкривати нові горизонти, однак саме такі новатори потрібні українському суспільству.

Я вважаю, що імплементація цінностей академічної доброчесності в українське освітнє і наукове середовище потребує зосередження уваги освітніх закладів не на кількості вступників, а на якості освіти тих, хто має потенціал до наукової роботи; впровадження суворих покарань за порушення цінностей академічної доброчесності; стимулювання викладача до відкритості, довіри і чесності у роботі з вихованцями створенням відповідних умов з боку керівного апарату; зміни освітніх програм з метою навчити дітей шукати виходи з нестандартних ситуацій, виявляти свої таланти і кмітливість у процесі вирішення творчих завдань; викоринення тоталітарного тиску освітньої системи, яка пригнічує молодих креативних педагогів і ламає їх дух. Ці та інші подібні заходи, на мою думку, дозволять відродити українське суспільство і вкоринити у вітчизняну свідомість ідеали академічної доброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дойчик М. Академічна чесність: данина моді чи життєва необхідність? // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / За заг. ред. Т. Фінікова, А. Артюхова. К.: Таксон, 2016. С. 93–106.

2. Robinson K. Do schools kill creativity? TED conference, 2006. URL: https://www.ted.com/talks/ken_robinson_says_schools_kill_creativity#t-318642 (дата звернення 26.06.2019)

3. The Fundamental Values of Academic Integrity. International Center for Academic Integrity. Clemson: Clemson University, 2014. URL: <https://academicintegrity.org/wp-content/uploads/2017/12/Fundamental-Values-2014.pdf> (дата звернення 26.06.2019)

*Левенко Г.М.,
к.т.н., асистент кафедри механіки ґрунтів,
фундаментів та інженерної геології
Харківського національного університету
міського господарства імені О. М. Бекетова*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ – ВИБІР «ЄВРОПЕЙСЬКОЇ» УКРАЇНИ

Проблема академічної не доброчесності, найчастіше – плагіату, є найпоширенішою, як для вищої школи, так і для шкільного середовища. Поширення доступу до ресурсів Інтернету, тотальна комп'ютеризація життя населення та повна відсутність поняття «інтелектуальна власність» призводить до того, що починаючи зі шкільного віку молоді люди взагалі не мають уявлення про академічну доброчесність.

Згідно із Закону України «Про авторське право та суміжні права» плагіат – це оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [1]. І відповідно до 52 статті цього закону при порушеннях будь-якою особою авторського права і (або) суміжних прав суб'єктів авторського права може «вимагати, в тому числі у судовому

порядку, публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушення авторського права і (або) суміжних прав та судові рішення щодо цих порушень» [1].

Враховуючи, що у сучасному науковому світі репутація науковця – є його візитівкою, вище описані заходи мають значний вплив.

Наразі МОН України готує Проект порядку скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня [2] в разі виявлення факту академічної не доброчесності. «Ми повинні розвивати культуру академічної доброчесності в нашому академічному середовищі, посилювати відповідальність за порушення...» наголосив заступник Міністра освіти та науки України Юрій Рашкевич.

Насправді, останні роки питання академічної доброчесності у Вищій школі почало контролюватись – відаються постанови про обов'язкову перевірку наукових робіт на плагіат, закупаються спеціальні програми для перевірок. І це є величезний крок уперед.

Однак лише юридичних норм контролю недостатньо. В першу чергу необхідно проводити просвітницьку роботу з цього питання у шкільному середовищі. Якісна зміна системи шкільної освіти вимагає кардинальної зміни підходів як до самостійної роботи школярів, так і до викладання. Необхідно проводити просвітницьку роботу серед школярів з питань утвердження чесності та етичних цінностей в освітньому процесі.

Через це постає необхідність створення механізмів регулювання цих питань, що сприятимуть формуванню у шкільному середовищі культури академічної доброчесності.

«Збірники творів», «Готові домашні завдання» - це є перші підручники з плагіату. Керівництво шкіл відверто каже, що не може з цим нічого зробити, бо немає жодних важелів впливу на розповсюдження подібної «літератури».

Наразі фахівці Харківського національного університету імені Василя Каразіна в рамках Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні

SAIUP підготували «Довідник з академічної доброчесності для школярів» та серію інфографіки «Зрозуміло про плагіат» [3].

Довідник містить шість розділів:

- ✓ «Що таке академічна доброчесність?»,
- ✓ «Що таке плагіат?»,
- ✓ «Чому це погано?»,
- ✓ «Плагіат на практиці»,
- ✓ «Як уникнути плагіату»,
- ✓ «Відповідальність за плагіат».

На цей час автори продовжують роботу над вдосконаленням посібника.

Це є важливим кроком в сприянні поширенню понять академічної доброчесності у шкільному середовищі. Подібні довідники необхідно підтримувати та розповсюджувати на державному рівні.

Адже для школярів, які у майбутньому стануть студентами, у сучасних тенденціях розвитку науки такі знання життєво необхідні.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права»
<http://www.intellect.ua/ukr/copyright/law/laws/copyright/V/50>
2. <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proekt-poryadku-skasuvannya-rishennya-specializovanoyi-vchenoyi-radi-pro-prisudzhennya-naukovogo-stupenya>
3. Галата С. Школярам про плагіат. «Освіта України», №7, 2017 р.
<https://saiup.org.ua/novyny/shkolyaram-pro-plagiat/>

*Литвин Н.А.,
д.ю.н., доцент, с.н.с.,
професор кафедри адміністративного
права і процесу та митної безпеки,
Університет державної фіскальної служби України*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Академічна доброчесність в умовах євроінтеграційних процесів, у тому числі і освітніх, які тривають в Україні, на сьогодні виступає головним поняттям академічної культури. Саме тому наша держава має орієнтуватись на кращі зразки світової академічної культури, переймати кращі традиції в освіті та науці розвинених країн.

Необхідно зазначити, що проблема порушення академічної доброчесності існує, має стійку тенденцію до зростання. Причиною виникнення та розповсюдження цього негативного явища, як не дивно, є активний розвиток інформаційних технологій і відповідних інформаційних ресурсів.

В цих умовах постає необхідність посилення заходів і методів проти дії академічній недоброчесності в освітньому середовищі, адже підвищення ефективності системи освіти і якості послуг, що надаються освітніми організаціями, в значній мірі залежить від відповідального ставлення всіх учасників освітніх відносин до дотримання і виконання правових норм, діючих в цій сфері.

До 2017 року питання академічної доброчесності в Україні не було врегульовано на законодавчому рівні. Про нього говорили, але реальних змін в освітньому середовищі не відбувалося. Тільки з прийняттям нового Закону України «Про освіту» (ст. 42) були закріплені ключові положення про академічну доброчесність, основні правила її дотримання, види порушень академічної доброчесності та відповідальності за її порушення [1]. Разом з тим, аналіз зазначеної статті дає підстави стверджувати, що дані положення не є вичерпними, а механізм відповідальності за порушення академічної

доброчесності має бути конкретизований у підзаконних актах та правових актах освітніх установ.

Враховуючи, що всі учасники освітніх відносин, а відтак і суб'єкти юридичної відповідальності у сфері освіти мають різний правовий статус, зазначена відповідальність носить специфічний характер. Різні аспекти відповідальності в освіті загалом, і запорушення академічної доброчесності, зокрема, висвітлювались в працях лише деяких українських вчених Н. Христинченко [2, с. 15-17], Т. Лічман [3, с. 151-170], Б. Буяк [4, с. 133-150].

Як ми вже зазначали, ст. 42 Закону України «Про освіту» - це та норма, яка серед інших встановлює академічну відповідальність за порушення академічної доброчесності. Дана стаття надає визначення видам порушень академічної доброчесності, проте, як недолік, не надає поняття академічної відповідальності.

Так, згідно ст. 42 Закону України «Про освіту», порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства; самоплагіат - оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів; фабрикація - вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях; фальсифікація - свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень; списування - виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання; обман - надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування; хабарництво - надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання

(отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі; необ'єктивне оцінювання - свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти [1].

На нашу думку, як і на думку багатьох вчених та академічних працівників, даний перелік не є вичерпним і потребує свого доповнення. Так, до порушень академічної доброчесності також необхідно віднести: перешкоджання роботі інших студентів і аспірантів [5] або саботаж [6, с. 115]; несанкціонована співпраця між двома і більше студентами (або між студентами та сторонніми особами) у поданні роботи як результату роботи одного студента; повторне надання студентом однієї і тієї ж роботи більше одного разу на оцінку з метою отримання залікових одиниць, або академічних кредитів [7, с. 20].

У свою чергу, аналіз положень ст. 42 Закону України «Про освіту» говорить про необхідність виключення з переліку порушень академічної доброчесності хабарництва, оскільки хабарництво за своєю суттю є корупційним правопорушенням, за яке згідно Закону України «Про запобігання корупції» [8] застосовуються інші види юридичної відповідальності.

Отже, на основі вищевикладеного можна зробити висновок, що інститут відповідальності за порушення академічної доброчесності потребує додаткового перегляду та удосконалення з метою забезпечення виконання принципів чесності, прозорості та справедливості в освітньому і науковому середовищі з метою створення дієвого механізму забезпечення принципів академічної чесності в освітньому процесі. В цьому аспекті пропонуємо розглянути можливість прийняття Закону України «Про академічну доброчесність та академічну відповідальність».

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/2145-19>

2. Христинченко, Н. П. Характеристика основних суб'єктів юридичної відповідальності в сфері науки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 29, Ч. 2, Том 1. С. 15-17.

3. Лічман, Т. Процедура розгляду справ про порушення стандартів академічної чесності (із використанням практик американських університетів). *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд – Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К. ;Таксон, 2016. С. 151–170.*

4. Буяк, Б. Правові аспекти академічної чесності та боротьби з плагіатом. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд – Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К. ;Таксон, 2016. С. 133–150.*

5. Кодекс академической добросовестности слушателя и аспиранта ЕУСПб URL: <https://eu.spb.ru/students/the-code-of-academic-integrity>.

6. Мельниченко, А. Прояви академічної нечесності. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд – Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К. ;Таксон, 2016. С. 107–120.*

7. Cavanillas, S. Cyberplagiarism in University Regulations. In R. Comas, J. Sureda (coords.). *Academic cyberplagiarism* [online dossier]. Digithum, 2008, 10. P.19-28. URL: <http://www.uoc.edu/digithum/10/dt/eng/cavanillas.pdf>.

8. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056.

*Лісніченко Ю.М.,
к.пед.н., начальник кафедри
тактики та загальновійськових
дисциплін Військова академія*

*Короткіх М. А.,
к.пед.н., старший викладач кафедри
тактики та загальновійськових
дисциплін Військова академія*

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Модернізація професійної освіти з питань академічної доброчесності як запорука якості освітніх послуг закладів вищої освіти вимагає перегляду та трансформації вищої освіти в Україні. Впровадження академічної доброчесності вимагає дотримання ціннісних орієнтирів, надання вірогідної та достовірної інформації про результати наукових досліджень та особистісну науково-педагогічну та професійну діяльність; дотримання загальноприйнятих етичних наукових норм законодавства про академічну доброчесність.

Академічна доброчесність – сукупність етичних принципів визначених Законом України «Про освіту» та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових досягнень [2].

Основними принципами наукових норм законодавства про академічну доброчесність є:

- 1) максимальна відкритість та прозорість;
- 2) незалежність та об'єктивність наукової і науково-технічної експертизи проектів з виконання наукових досліджень і розробок;
- 3) дотримання засад доброчесної конкуренції [3].

Запровадження принципів академічної доброчесності трактується як «...сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають

керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності» [4].

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає: посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання [7].

Академічна доброчесність із етичної та ціннісної категорії має стати юридичною дефініцією, що передбачає відповідальність і відповідні санкції. Особа, чії дії класифіковані як порушення, залучається до відповідальності, її може бути позбавлено або відмовлено їй у присудженні наукового ступеня (вченого звання); така особа може бути позбавлена права участі в роботі певних органів або обіймання певних посад. Впровадження інструменту санкцій і відповідальності є необхідною та достатньою умовою для формування освітянських й академічних середовищ і підвищення якості освіти і наукових досліджень [5].

Порушенням академічної доброчесності вважається: «Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства; самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів; фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях; фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень; списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім

дозволені для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання; обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування; хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі; необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти» [7].

Академічна доброчесність – це відданість академічної спільноти шести фундаментальним цінностям: чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності й мужності [6]. Виділяють декілька типових моделей академічної недоброчесності при проведенні наукових експериментів: 1. Підтасовування даних; 2. Запозичення результатів інших наукових груп; 3. Проблеми авторства ідей, відкриттів, часових пріоритетів їх фіксації при дослідженнях у межах однієї наукової групи [1, с. 127–128].

Таким чином, важливим є розуміння, щодо дотримання норм академічної доброчесності, які необхідно впроваджувати в програму підготовки майбутніх молодих вчених та дослідників. Дотримання учасниками освітнього процесу принципів академічної доброчесності, проінформованість, обговорення, створення та запровадження механізмів суспільної підтримки та контролю виступатимуть вихідними чинниками формування доброчесного академічного середовища.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К.; Таксон, 2016. 234 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6Wa1NoR3g4S1FaWVE/view>. (дата звернення 09.06.2019).

2. Закон України «Про вищу освіту». (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004). URL: <https://zakon.help/law/1556-VII/edition01.01.2019/>. (дата звернення 09.06.2019).

3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 3, ст. 25) URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19>. (дата звернення 09.06.2019).

4. Проект Закону України «Про освіту» від 04.04.2016 р. № 3491-д. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639. (дата звернення 09.06.2019).

5. Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності. «Академічна доброчесність» Науково-методична комісія з організаційно-методичного забезпечення вищої освіти. К.: Міністерство освіти і науки України, 2016. 24 с.

6. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichnakontsepsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti/> (дата звернення 01.06.2019).

7. Ст. 42 ЗУ Про освіту від 05.09.2017 № 2145-VIII/ URL: https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-42.htm. (дата звернення 02.06.2019).

*Логойда Л. С.,
д. фарм. н., доцент кафедри
фармацевтичної хімії
Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ: ВПЛИВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ

Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього

процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право;
- надання достовірної інформації про результати досліджень та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливим освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності.

Порушенням академічної доброчесності вважається:

- 1) академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства; формою академічного плагіату є самоплагіат, що полягає у відтворенні без посилення на джерело інформації власних раніше опублікованих текстів;

2) фабрикація – фальсифікація результатів досліджень, посилян, або будь-яких інших даних, що стосуються освітнього процесу;

3) обман – надання завідомо неправдивої інформації стосовно власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу;

4) списування – використання без відповідного дозволу зовнішніх джерел інформації під час оцінювання результатів навчання;

5) хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна чи послуг матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної вигоди в освітньому процесі.

За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого наукового ступеня чи присвоєного вченого звання;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне проходження навчального курсу;
- відрахування із закладу освіти (крім осіб, що здобувають загальну середню освіту).

Питанню академічної доброчесності (*academic integrity*) світова спільнота останніми роками приділяє особливу увагу. Розвиток інформаційних технологій, глобалізаційні процеси в освіті, полегшення доступу до значного масиву даних, науково-дослідницьких робіт і публікацій актуалізували

необхідність формулювання і дотримання морально-етичних принципів щодо порядку використання інформації в академічній сфері. Так, у вересні 2004 р. на конференції, що проводилася в Бухаресті під егідою UNESCO-CEPES (Європейський центр ЮНЕСКО з вищої освіти), прийнято Декларацію з етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європейському регіоні.

В розділі «Цінності та принципи» Декларації визначено академічну доброчесність у процесах викладання та навчання, до основних складових якої віднесено: – чесність (honesty) – недопущення жодних форм обману, брехні, шахрайства, крадіжки або інших форм нечесної поведінки, які негативно впливають на якість отриманих академічних ступенів; – довіру (trust) – основа взаємовідносин, що сприяє вільному обміну ідеями, знаннями, здобутками та досвідом і розвитку особистості; – справедливість (fairness) – ґрунтування на законних, прозорих, передбачуваних, послідовних і об'єктивних критеріях при викладанні, оцінці освітніх досягнень студентів, проведенні наукових досліджень, кар'єрному просуванні персоналу, отриманні будь-яких нагород, відзнак, ступенів; – повагу (respect) – дотримання усіма членами академічної спільноти, незалежно від їх статусу в освітній і науковій ієрархії, належного ставлення до колег; – відповідальність (responsibility) – забезпечення вільного висловлення поглядів з урахуванням вимог чинних морально-етичних і правових норм і правил; – підзвітність (accountability) – відповідальність за результати досліджень перед членами академічної спільноти та громадськістю.

Окремо в Декларації виділено дослідження, що базуються на академічній доброчесності та соціальній відповідальності, з акцентом на тому, що дослідники несуть відповідальність не тільки за дослідницькі процеси, а й результати досліджень [1-2]. В Україні з липня 2014 р., з оприлюдненням Закону України «Про вищу освіту», розпочато масштабну боротьбу з неякісною академічною дослідницькою роботою – плагіатом та іншими формами академічної недоброчесності.

Міністерством визнано, що проблема є системною і не вирішується покаранням, необхідно популяризувати інші норми і цінності в академічному середовищі. Серйозним кроком у напрямку боротьби з академічним плагіатом стала реалізація наказу МОН України від 14 липня 2015 р. № 758 «Про оприлюднення дисертацій та відгуків офіційних опонентів». Обов'язкове розміщення на офіційних сайтах ВНЗ повних текстів дисертацій спрямоване на забезпечення можливості ознайомлення з результатами проведеного дослідження і втілює дотримання основних цінностей академічної доброчесності, зокрема чесності, відповідальності та підзвітності.

Програми для перевірки тексту на унікальність (безкоштовні):

1) Advego Plagiatus <http://advego.ru/plagiatus/>

Одна з кращих і найшвидших програм для перевірки будь-яких текстів на унікальність.

Для перевірки тексту, досить просто його скопіювати у вікно з програмою і натиснути кнопку перевірки, сайти, де знайшлися такі ж шматки тексту, відображаються в нижньому вікні програми.

2) Etxt Antiplagiat <http://www.etxt.ru/antiplagiat/>

Аналог Advego Plagiatus, правда, перевірка тексту триває довше і перевіряється він більш ретельніше. Зазвичай, у цій програмі відсоток унікальності тексту нижче, ніж у багатьох інших сервісах.

Користуватися їй так само просто: спочатку потрібно скопіювати текст у вікно, потім натиснути кнопку перевірки. Через десяток-другий секунд програма видасть результат.

Онлайн сервіси перевірки на плагіат. Подібних сервісів десятки, якщо не сотні. Всі вони працюють з різними параметрами перевірки, з різними можливостями та умовами.

Найцікавіші сервіси, якими користуються більшість перевіряючих:

1) ANTIPLAGIAT <http://www.antiplagiat.ru/> — ідея сервісу полягала спочатку в перевірці на плагіат курсових та дипломних робіт. Він дійсно корисний для студентів і аспірантів, але дуже слабенький при перевірці

звичайних текстів. У загальному і цілому, можете користуватися для будь-якої початкової перевірки на унікальність, але до результатів варто ставитися з підозрою. Краще підкріпити їх результатами в інших системах. Без реєстрації можна перевіряти за раз до 5000 символів, що цілком прийнятно і цього навіть майже завжди вистачить, але можна і зареєструватися.

2) CONTENT-WATCH <http://www.content-watch.ru/text/> — це один онлайн сервіс. При перевірці на унікальність він використовує власний алгоритм пошуку в Інтернеті сайти можуть містити матеріали повні або часткові копії заданого тексту. Реєструватися для перевірки на сайті не потрібно. На основі запропонованих варіантів підраховується загальна унікальність тексту у відсотках, а також унікальність щодо кожної знайденої сторінки з збігами. Є можливість подивитися, які частини тексту були знайдені на кожній з проаналізованих сторінок. При цьому існує відмінна можливість ігнорувати певний сайт. До обмежень відноситься довжина тексту до 3000 символів (розширюється до 10.000 символів після реєстрації); до 5 запитів в день на одного користувача (20 після реєстрації).

3) TEXT.RU <http://text.ru> — за заявами розробників, це найбільш просунутий сервіс. Він здійснює перевірку на плагіат онлайн за алгоритмом, який вміє наступне:

- захищати від неякісного рерайта зі зміною кожного п'ятого чи четвертого слова (в текстах, написаних так само, буде виявлений високий відсоток збігів з першоджерелом);
- також він виявляє просту перестановку слів, фраз і пропозицій місцями; не допоможе і зміна відмінків, часів і інших граматичних категорій слова; не зіграє ролі додавання в вихідне пропозицію нових слів.

Виходить, що це найкраще з того, що можуть запропонувати онлайн сервіси. Безкоштовна онлайн перевірка тексту, реєструватися не потрібно. Працює дуже швидко, після перевірки надає звіт з відсотком унікальності, числом знаків з проблемами і без них.

4) StrikePlagiarism.com — антиплагіатна інтернет-система, яка автоматично перевіряє оригінальність тексту. У системи простий і зручний для користування інтерфейс. Документи можна завантажувати в систему в багатьох популярних форматах (DOC, ODT, TXT, PDF), відсутні обмеження на обсяг документу. Текст порівнюється з ресурсами інтернету та базою даних системи.

5) PR-CY.ru — дозволяє не тільки перевірити вашу статтю на унікальність, але і знайти сайти, на яких вона опублікована. Проста і швидка перевірка. Реєструватися не потрібно.

6) PlagiarismCheck розроблена в 2011 році і з тих пір обслуговувала понад 77 000 користувачів з 72 країн світу.

Позитивно оцінюючи вимогу оприлюднення результатів наукових досліджень, вважаємо, що починати роботу у напрямку виховання академічної доброчесності потрібно набагато раніше. Задля формування новітньої суспільної генерації 24 лютого 2016 р. на прес-конференції МОН України за підтримки посольства США в Україні було анонсовано проект «Сприяння академічної доброчесності в Україні», що спрямований на реформування вітчизняної системи освіти в період з 1 січня 2016 року по 31 грудня 2019 року. Кожен з учасників проекту – МОН України, вищі навчальні заклади, бібліотеки, роботодавці, батьки – виконує відповідальну місію і важливі завдання, спрямовані на забезпечення високої якості вищої освіти. [3-4].

На сайті МОНу від 25 жовтня 2018 року є повідомлення щодо отримання закладами вищої освіти Рекомендацій з академічної доброчесності, а також Розширений глосарій термінів та понять із академічної доброчесності. Відповідні матеріали було розроблено в межах Проекту сприяння академічної доброчесності в Україні – SAIUP за підтримки Посольства США, а також розіслано листом МОН на всі вищі. «Потрібно визнати, що зараз ми переживаємо певну кризу академічної доброчесності. І причин цьому кілька. Одна з них – відсутність в університетах глибокого розуміння того, чим саме є академічна доброчесність, а також процедур, які мають цю доброчесність забезпечувати. І ми щиро вдячні Проекту сприяння академічної доброчесності в

Україні – SAIUP, який допоміг нам підготувати докладні та змістовні рекомендації з цього питання для закладів вищої освіти. Окремо створено глосарій термінів та понять. Ми сподіваємось, що ці матеріали стануть суттєвою допомогою для вишів на їхньому шляху до забезпечення академічної доброчесності», – зазначив заступник Міністра освіти і науки України Юрій Рашкевич. Основними авторами рекомендацій є професор Володимир Бахрушин та доцент Євген Ніколаєв. Матеріали складаються з 6 окремих блоків.

Перший розділ – «Набуття студентами компетентностей з академічної доброчесності та навичок якісного академічного письма». У ньому йдеться про те, якими компетентностями для дотримання академічної доброчесності має володіти викладач, якими має оволодіти студент, а також розповідається про прийоми навчання студентів належному академічному письму.

У другому розділі надаються рекомендації щодо роботи з викладацьким колективом. Зокрема, йдеться про те, як мотивувати викладачів, які є вимоги до них та як створити у закладі атмосферу академічної доброчесності.

Третій блок присвячено питанням санкцій, які можуть вживатися до викладачів та студентів за порушення академічної доброчесності.

«Застосування заходів академічної відповідальності має сенс, якщо учасники освітнього процесу розуміють зміст чинних норм, підстави і процедури притягнення до академічної відповідальності. Тому за інших рівних умов санкції за одні й ті самі порушення для студентів молодших курсів мають бути м'якшими, ніж для студентів старших курсів і, тим більше, для педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників. Заклад вищої освіти має забезпечити навчання всіх учасників освітнього процесу, насамперед, здобувачів вищої освіти з питань забезпечення академічної доброчесності», - йдеться у документі.

Для вдосконалення внутрішніх процедур дотримання доброчесності у четвертому розділі МОН разом із експертами дає рекомендації щодо створення кодексу академічної етики та етичної комісії закладу вищої освіти.

П'ятий розділ дає орієнтири для закладів щодо вимог до письмових робіт, які допоможуть забезпечити академічну доброчесність. Також у цій частині рекомендацій надаються поради, як проводити захисти письмових робіт.

Останній, шостий розділ Рекомендацій присвячений особливостям перевірки на академічний плагіат дисертаційних робіт.

Оскільки тривалий час дискусії щодо забезпечення академічної доброчесності точилися навколо конкретних визначень, які свідчать про її порушення, разом з Рекомендаціями МОН розіслало й Розширений глосарій термінів та понять із академічної доброчесності.

У європейській практиці існують такі найпоширеніші методи та інструменти боротьби і профілактики плагіату.

Таблиця 1

Методи боротьби з плагіатом у країнах ЄС
(*сильні сторони і можливості, слабкі сторони і загрози*)

Підходи до розуміння природи плагіату та методи його протидії			
Країни	Плагіат як моральний проступок, з якого слідує відповідне покарання порушників	Плагіат як інституційна прогалина, з якої випливає необхідність розробки чітких правил і політики протидії плагіату	Плагіат як органічна складова освітнього процесу в частині опрацювання літературних джерел, яка реалізується через навчання і дослідження
<i>Сильні сторони і можливості</i>			
Велика Британія	Заснування Офісу незалежного арбітражу (в Англії та Уельсі), діяльність якого направлена на реагування на несправедливі практики у сфері академічної доброчесності	Використання спеціалізованого програмного забезпечення для виявлення плагіату на основі чітких правил і політики щодо його використання Розробка та імплементація вищими навчальними закладами інституційних політик запобігання і боротьби з плагіатом	Дослідження внутрішніх причин та сучасних освітніх практик у сфері боротьби з плагіатом для вироблення на цій основі відповідних політик, інструкцій, керівництв

	<i>Слабкі сторони і загрози</i>		
	Виконання письмових документів у ході навчання студентів іншою особою на замовлення, що часто важко довести, є загрозою для академічних стандартів	Не всі британські університети мають прозорі й справедливі інституційні системи боротьби з плагіатом	
	<i>Сильні сторони і можливості</i>		
		Збір статистичних даних щодо виявлених випадків плагіату Розробка національних вимог до проведення досліджень в частині академічної доброчесності (Австрійське агентство дослідницької доброчесності) Використання спеціалізованого програмного забезпечення для виявлення плагіату	Популяризація культури боротьби з плагіатом, у тому числі через навчання студентів академічному письму
Австрія	<i>Слабкі сторони і загрози</i>		
	Обмежений діапазон штрафів і санкцій за плагіат Часто несправедливість і суперечливість рішень відносно покарання за академічну нечесність	Обмеженість вільного доступу до статистичних даних щодо виявлених випадків плагіату Фокусування уваги більшою мірою на післядипломній освіті (магістратура, аспірантура) та сфері наукових досліджень Відсутність уніфікованої політики та систем протидії плагіату у ВНЗ в царині академічної поведінки	
	<i>Сильні сторони і можливості</i>		
Швеція		Функціонування національної системи збору статистичних даних щодо виявлених випадків академічної нечесності в університетах та	Наявність в багатьох освітніх програмах шведських університетів на рівні бакалаврату та магістратури навчальної

	оприлюднення на їхній основі щорічних звітів	компоненти з академічної доброчесності
	Визначений на національному рівень порядок врегулювання порушень у сфері академічної доброчесності, що передбачає створення спеціальних інституційних комісій на місцях, які очолюються віце-канцлером університету	
	Використання спеціалізованого програмного забезпечення для виявлення та уникнення плагіату	
<i>Слабкі сторони та загрози</i>		
Діапазон покарань і санкцій, наявних у розпорядженні інституційних комісій з академічної доброчесності, обмежений і не може слугувати ефективним фактором стримування студентів від вчинення академічних проступків	Діяльність інституційних комісій для врегулювання порушень у сфері академічної доброчесності надмірно бюрократизована та процедурно громіздка	
Формально передбачена вимога для викладачів довести свідомий "намір" щодо порушення академічної доброчесності з боку студента, перш ніж той буде покараний, ускладнює процес врегулювання порушень і часто демотивує викладацький склад повідомляти у встановленому порядку про відповідні випадки		

Основні чинники, які визначають мотивацію студентів до академічного шахрайства шляхом списування

Автор, наукова праця	Методологія дослідження	Виявлені результати та чинники
Teixeira (2010)	Міжнародне опитування 7213 студентів (спеціальностей економіка та бізнес) 42 університетів з 21 країн світу, локалізованих на 4-х континентах: Америка (Аргентина, Бразилія, Колумбія, США), Європа (Австрія, Данія, Франція, Німеччина, Ірландія, Італія, Польща, Португалія, Румунія, Словенія, Іспанія, Швеція, Туреччина, Велика Британія), Африка (Мозамбик, Нігерія), Океанія (Нова Зеландія). Метою дослідження було виявити частоту списування на іспитах і дослідити причини порушення академічної етики	Схильність до списування під час іспитів по ряду країн різна, починаючи з найнижчого рівня 5% в університетах, розташованих в Скандинавських країнах (Данія і Швеція) і завершуючи найвищим рівнем 88% в університетах країн Східної Європи (Польща, Румунія і Словенія). Автори дослідили, що існує прямиий зв'язок між частотою списування і загальним рівнем соціально-економічного розвитку країни, а також рівнем корупції у державі. Вирішальними факторами, які зумовлюють чи обмежують списування, є відношення самого соціального середовища до недоброчесних і корупційних практик та суворість покарань за академічні проступки ("клімат для шахрайства")
Grimes (2004)	Кроскультурне порівняння причин академічного шахрайства студентів економічного та бізнес-профілю на матеріалах таких країн, як США, Албанія, Білорусь, Хорватія, Киргизстан, Латвія, Литва, Росія та Україна	Рівень списування у США суттєво менший за такий у пострадянських країнах, що обумовлено культурними розбіжностями між студентами, переважанням індивідуалістичних цінностей у західних та колективістських у студентів з постсоціалістичних країн
Magnus, Polterovich, Danilov, & Savvateev (2002)	Школярі та студенти з Росії, Нідерландів, Ізраїлю та США за певною шкалою висловлювали своє ставлення до студента А, який списав у студента В; до студента В, який дав списати студенту А; і до студента С, який став свідком списування і розповів про це викладачеві	Російські студенти, у порівнянні зі студентами з інших країн, виявилися найбільш лояльними до списування, однак засвідчили різкий негатив у ставленні до студента С, який доповів про виявлений факт академічного шахрайства викладачеві. Негативну оцінку дій студента С учені пояснюють соціалістичним минулим Росії, коли кожен "донощик" отримував соціальне засудження
McCabe, Trevino &	Опитування 4285 студентів з 31 вищого навчального закладу	Рівень поширення академічного шахрайства в

Butterfield (1999)	університетах, де прийнято і діє кодекс честі студентів, менший, ніж в тих інституціях, де такого роду документів не імплементовано
--------------------	---

Для розбудови цілісної та ефективної системи забезпечення академічної доброчесності в українській вищій школі доцільно здійснити такі заходи:

- ввести в чинне освітнє законодавство України чітко визначені та суворі норми відповідальності для студентів, викладачів, науковців за плагіат; у випадку невжиття керівництвом вищих навчальних закладів відповідних заходів з реагування на ті чи інші академічні проступки чи не накладання санкцій за плагіат передбачити відсторонення таких осіб від займаної посади;

- зобов'язати вищі навчальні заклади реалізувати власну політику забезпечення академічної доброчесності шляхом розробки кодексів честі студентів і етичних кодексів викладачів та представників адміністрації, створення незалежних, з долученням експертів та громадськості, комітетів з етики, які б наглядали за дотриманням етичних стандартів та вирішували спори у випадку порушення таких;

- створити національну систему збору статистичних даних і моніторингу інформації щодо випадків академічної нечесності в університетах та оприлюднення на їхній основі періодичних відкритих звітів;

- завершити створення і запустити в дію загальнонаціональний репозитарій академічних текстів студентів, освітян і науковців та передбачити на операційному рівні за основу його роботи принципи відкритості й прозорості, а також порядок використання спеціалізованого програмного забезпечення для виявлення ознак плагіату;

- передбачити як критерій акредитації освітніх програм вищих навчальних закладів наявність відповідних процедур і політики боротьби з плагіатом та списуванням, а також навчальних модулів з академічної доброчесності;

- створити національну інституцію незалежного арбітражу у сфері академічної доброчесності для вирішення спорів та реагування на несправедливі практики, пов'язані з покаранням за плагіат і списування;

- МОН України ініціювати загальнодержавну програму популяризації культури боротьби з плагіатом та списуванням, у тому числі через навчання студентів академічному письму, започаткування грантових дослідницьких проектів у цій сфері тощо.

Отже, концепція академічної доброчесності в цивілізованому світі жодною мірою не є міфічною, це радше дієвий інструмент забезпечення і посилення якості вищої освіти. Міфи народжуються лишень в головах окремих слабовільних людей, які свідомо не бажають помічати нагальність проблеми, а то й мають з неї певний зиск. Тому українській вищій школі якраз на часі перестати жити міфами, а переходити до ефективних дій, імплементуючи фундаментальні етичні цінності не словом, а ділом!

Тернопільським національним медичним університетом імені І. Я. Горбачквського МОЗ України розроблено внутрішній кодекс честі ТНМУ (03.05.2019 р.). Університет прагне створити середовище, яке сприяє навчанню, роботі, впровадженню інновацій, обміну знаннями, інтелектуальному розвитку студентів і працівників, підтримці особливої академічної культури взаємовідносин. Кожен член університетської громади, дотримуючись норм даного Кодексу, робить безпосередньо свій безцінний внесок у розвиток всього університету. Завданням Кодексу є створення сприятливих умов для забезпечення ефективного виконання членами університетської спільноти своїх обов'язків, що ґрунтуються на принципах високої суспільної моралі та культури; формування свідомої морально-правової позиції взаємостосунків учасників освітнього процесу; зростання та зміцнення позитивного іміджу Університету як науково-освітньої організації інноваційного спрямування. Пріоритетним завданням Університету є формування відповідальної особистості, здатної творчо мислити та самостійно вирішувати світоглядні і

професійні завдання, бути готовою до життя і діяльності у сучасному полікультурному середовищі.

Тому основними моральними принципами, якими повинні керуватися члени університетської спільноти, є:

1. Принцип законності. У своїй діяльності члени університетської громади суворо дотримуються Конституції, приписів законів України та інших діючих нормативних документів, що регламентують науково-педагогічну діяльність, а також стимулюють інших поважати Закон та неупереджено застосувати його вимоги.

2. Принцип взаємної довіри. Довіра в університетському середовищі заохочує вільний обмін ідеями та інформацією, сприяє співпраці та вільному продукуванню нових ідей, позбавляє остраху, що результати діяльності можуть вкрати, кар'єру спаплюжити, а репутацію підірвати. Учасники освітнього процесу не повинні без згоди свого співрозмовника розголошувати особисту інформацію, отриману ними під час спілкування або надання освітніх послуг, при доступі до особистих справ, а також використовувати її у власних цілях.

3. Принцип чесності та порядності. У навчальній та викладацькій діяльності, у наукових дослідженнях, у практичній роботі тощо представники університетської спільноти зобов'язані діяти чесно, бути відвертими й у жодному разі свідомо не висувати неправдивих тверджень та не розповсюджувати пліток, уникати хабарництва у взаємостосунках, протидіяти будь-яким формам корупції.

4. Принцип справедливості та об'єктивності. У взаємовідносинах між членами університетської спільноти важливим є неупереджене ставлення одне до одного, правильне й об'єктивне оцінювання результатів навчальної, дослідницької та трудової діяльності. Здатність розглядати питання, що є предметом дискусії, відсторонено, незважаючи на особисті вподобання чи вигоду.

5. Принцип компетентності й професіоналізму. Члени університетської спільноти зобов'язані підтримувати найвищий рівень компетентності у роботі

та навчанні. Необхідним є постійне підвищення ними свого освітнього та наукового рівня як форми здійснення принципу «від освіти на все життя – до освіти впродовж усього життя».

6. Принцип відповідальності. Студенти та працівники університету повинні бути відповідальними за результати власної діяльності та не уникати взятих на себе зобов'язань. Бути відповідальним – це протистояти ганебним вчинкам, негативному впливу інших осіб і слугувати прикладом для інших, усвідомлення і готовність діяти раціонально для блага суспільства.

7. Принцип партнерства і взаємодопомоги. З метою підвищення якості навчальних та дослідницьких результатів представники університетської спільноти орієнтуються на партнерську взаємодію, колективну працю, паритетну та освітню діяльність.

8. Принцип взаємоповаги. Повага в університетському середовищі повинна бути взаємна і вимагає виявлення її як до себе, так і до інших, незалежно від віку, статі, статусу. Обов'язковим є уникнення ситуацій залякування, погроз, принижень та зневажання честі членів університетської спільноти, булінгу, фізичного та психічного насильства, нецензурної мови, проявів будь-якої дискримінації. Варто поважати й цінувати різноманітні, а іноді й протилежні, думки та ідеї. Особа, яка навчається, розглядається як незалежна особистість і партнер, а не тільки як об'єкт педагогічної діяльності.

9. Принцип академічної доброчесності. У своїй навчальній та викладацькій діяльності, у наукових дослідженнях, практичній роботі тощо представники університетської громади зобов'язані діяти порядно, доброчесно. Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Порушення принципу академічної доброчесності не лише завдає шкоди репутації університету, а й зменшує цінність освітніх та наукових ступенів, що здобуваються в університеті.

10. Принцип прозорості. З метою уникнення зловживань посадовим становищем виборними чи призначеними представниками університетської громади необхідно, щоб усі процедури, які стосуються освітньої, науково-дослідницької, господарської та фінансової діяльності, були прозорими і нескладними, а на вимогу членів університетської спільноти їм надавалась будь-яка інформація щодо діяльності університету, окрім тієї, доступ до якої обмежено законодавством України.

11. Принцип безпеки та добробуту. Студенти і працівники Університету повинні піклуватися про безпеку та добробут членів спільноти. Будь-яка діяльність студентів і працівників університету не повинна створювати загрози життю, завдавати шкоди здоров'ю та майну будь-кого загалом та членів університетської спільноти зокрема.

12. Принцип особистого прикладу. Утвердження академічної доброчесності, гуманістичних цінностей, ідеалу у міжособистісних відносинах можливе тільки за умови власного особистого прикладу. Особистий приклад – найкращий метод виховання та вдосконалення системи суспільних відносин. Викладачі, дослідники і студенти, які виявляють прагнення до академічної доброчесності, не лише стають зразками для наслідування, але й підвищують стандарти освітньої та наукової діяльності в цілому.

13. Принцип толерантності. Члени університетської спільноти повинні поблажливо, чемно, доброзичливо та терпимо ставитися до думок один одного, поглядів, переконань, тощо.

14. Принцип сміливості. Досвід активних кроків щодо імплементації цінностей та ідей академічної доброчесності засвідчує, що переведення їх зі слів у дії вимагає самовіддачі, рішучості і сміливості, готовності вистояти супроти тиску тих, хто не радо зустрічає ці прогресивні зміни в системі освіти. Сміливість – це не відсутність страху, а здатність діяти згідно своїх переконань, незважаючи на страх.

15. Принцип академічної свободи. Член університетської спільноти вільний у виборі об'єктів та методів досліджень, може висловлювати і

поширювати будь-які ідеї та погляди, критикувати ідеї, погляди та діяльність інших. Обмеженням академічної свободи є чинне законодавство та професійна етика. Дискримінація та зведення рахунків у зв'язку з критичними чи контроверсійними висловлюваннями неприпустимі.

16. Принцип шанобливості. Члени університетської спільноти зобов'язані шанувати історію Університету та осіб, які зробили значний внесок у його розвиток.

З метою моніторингу дотримання членами університетської спільноти морально-етичних та правових норм цього Кодексу в Університеті створюється Комісія з питань етики та академічної чесності (далі – Комісія). Комісія наділяється правом одержувати і розглядати заяви щодо порушення Кодексу честі та надавати пропозиції адміністрації Університету (факультетів та інститутів) щодо накладання відповідних санкцій. Комісія у своїй роботі керується Конституцією України, Законом України «Про вищу освіту», «Про захист суспільної моралі», «Про засади запобігання і протидії корупції», іншими чинними нормативно-правовими актами, Статутом університету, цим Кодексом та Положенням про Комісію з питань етики та академічної чесності, яке затверджується Вченою радою ТНПУ. Склад Комісії затверджується Конференцією трудового колективу Університету за поданням Вченої ради Університету терміном на 1 рік. Член спільноти, який став свідком або має серйозну причину вважати, що стався факт порушення цього Кодексу, повинен повідомити про це Комісію з питань етики та академічної чесності Університету. Неприйнятно подавати (підтримувати подання) безпідставних скарг або скарг без підпису. Якщо студент чи працівник має сумніви або непевність, що його дії або бездіяльність можуть порушити Кодекс честі, він може звернутися за консультацією до Комісії. Моральним обов'язком викладача є протистояння практиці неетичної та некомпетентної діяльності колег та виносити обговорення цього питання на розгляд Комісії. Будь-який член університетської спільноти має право звернутися до Комісії з метою внесення пропозицій та доповнень до цього Кодексу.

На мою думку, починаючи з наступного навчального року до навчальних планів підготовки студентів спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація» доцільно включити дисципліну «Основи академічної доброчесності», з розглядом сутності та принципів академічної доброчесності, а також загальних підходів до написання та захисту різних видів наукових студентських робіт з дотриманням вимог щодо перевірки на плагіат. Зазначена дисципліна має стати основою блоку дисциплін щодо проведення наукових досліджень (з урахуванням ОКР, фахової спрямованості, академічної мобільності тощо). Водночас доречно розробити Кодекс академічної доброчесності, що спиратиметься на власні традиції та багаторічний досвід університету, високі стандарти у сфері вищої освіти. Запорукою реалізації Кодексу стане підписання декларацій академічної доброчесності викладачами і студентами. Дотримання визначених етичних принципів і цінностей сприятиме забезпеченню високої якості вищої освіти, підготовці висококваліфікованих магістрів фармації, які будуть конкурентоспроможними на ринку праці не лише в Україні, а й за кордоном.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. The Bucharest Declaration concerning Ethical Values and Principles for Higher Education in the Europe Region. [Electronic resource] – Accessed mode : <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03797720500083922?journalCode=chee20>
2. Фініков Т. Академічна доброчесність: глобальний контекст та національна потреба / Т. Фініков // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – К. : Таксон, 2016. – С. 9-36.
3. Прес-конференція щодо академічної доброчесності. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/50440/>
4. Strengthening Academic Integrity in Ukrainian Higher Education Program (SAIUP) 2015-2019, Program Description. [Electronic resource] – Accessed mode :

http://lawfaculty.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/04/SAIUP-Program-Description-2016-2019_UKR_final.pdf

*Микитюк О.М.,
д.пед.н., доцент кафедри
ТБСФБ НУ «Львівська політехніка»,
професор кафедри суспільно-гуманітарних наук
Львівської академії друкарства*

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ СТУДЕНТІВ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Європейський вибір України є багатоаспектним. Угода про асоціацію з Європейським Союзом (далі – ЄС) окреслила політичні та економічні умови співпраці, однак Європа не обмежується 43 політичними інституціями та економічним простором. Європа є великий і насичений різноманітними традиціями культурно-освітній простір, з багаторічними традиціями і культурою академічної доброчесності. Тому європейська інтеграція України передбачає не лише політичну та економічну співпрацю, а й активне освітньо-педагогічне співробітництво, становлення нашої держави як повноправного учасника європейського освітнього простору [1,3].

В умовах реформування системи вищої освіти України питання підвищення її якості є одним з ключових. Адже від того, наскільки якісною є освіта, залежить конкурентоздатність вітчизняних закладів вищої освіти (ЗВО), обсяг фінансових надходжень, визнання дипломів українських університетів на європейському та світовому рівнях, підвищення конкурентоспроможності випускників ЗВО, тощо [3,4,6]. У цьому контексті дотримання принципів академічної доброчесності постає як неодмінна умова підвищення якості освіти. Сфокусованість на цій темі пояснюється також її зв'язком з дискусією про те, яким чином система вищої освіти впливає на формування ціннісних орієнтацій громадян [1,4,5].

Для якісної зміни системи вищої освіти вкрай необхідно розробити нові підходи до навчання та викладання, утвердити норми чесності та етичних цінностей в освітньому процесі і науковій діяльності, створити нові механізми побудови комунікації в закладах вищої освіти, що сприятиме формуванню високої академічної культури, носіями якої будуть науково-педагогічні і наукові працівники та здобувачі освіти [2].

Серед фундаментальних цінностей академічної доброчесності виділяють такі [7]:

1. Чесність - академічні спільноти доброчесності просувають пошук істини й знання через інтелектуальну та особисту чесність у процесі навчання, викладання, наукових досліджень і надання сервісів по дорученню адміністрації.

2. Довіра - академічні спільноти доброчесності стимулюють і покладаються на клімат взаємної довіри. Клімат довіри заохочує і підтримує вільний обмін ідеями, який у свою чергу дає можливість науковим пошукам реалізуватися найповнішою мірою

3. Справедливість - академічні спільноти доброчесності встановлюють чіткі й прозорі очікування, стандарти й практики для підтримання справедливості у стосунках між студентами, викладачами та адміністративним персоналом.

4. Повага - академічні спільноти доброчесності цінують інтерактивну, кооперативну та партисипативну природу навчання і пізнання. Вони шанують та вважають за належне розмаїття думок та ідей

5. Відповідальність - академічні спільноти доброчесності покладаються на принципи особистої відповідальності, що підсилюється готовністю окремих осіб і груп подавати приклад відповідальної поведінки. Підтримують взаємно узгоджені стандарти, а також вживають належних заходів у випадку їхнього недотримання

6. Мужність - для розбудови й підтримання академічних спільнот доброчесності потрібно більше, ніж просто вірити в фундаментальні цінності.

Трансформація цінностей від розмов про них до відповідних дій, їхнє відстоювання в умовах тиску і труднощів потребує рішучості, цілеспрямованості і мужності [7].

Відповідно до Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII, що запровадив і формалізував єдині для всіх рівнів освіти види порушень академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання), уряд нашої країни визначає особливості дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними і науковими працівниками та здобувачами освіти [6].

Зарубіжними та вітчизняними вченими опубліковано чимало робіт, які дозволяють дослідити сутність плагіату (В. Кохан, М. Мінц, Н. Стукало), аналіз причин і наслідків відповідного явища (Г. Єфімова, І. Романова), аналіз ефективності існуючих технологій для виявлення плагіату (І. Краузе, О. Штефан). Плагіат сьогодні є надзвичайно поширений. Використовують його і студенти-першокурсники, і претенденти на науковий ступінь доктора наук. Проблеми академічного плагіату у різних його проявах, формування культури академічної доброчесності є предметом уваги як науково-педагогічного колективу так і науковців НУ» Львівська політехніка».

У НУ «Львівська політехніка», зокрема у ІХХТ спільними зусиллями намагаються сформувати культуру академічної доброчесності через комплекс психолого-педагогічних, психологічних чинників. Відповідно. ми вважаємо, що найбільш ефективними методами формування культури академічної доброчесності і протидії плагіату є можливим при реалізації комплексу певних чинників. Нижче перечислимо їх:

- 1) використання спеціалізованого програмного забезпечення для виявлення плагіату на основі правил і культури щодо його використання;
- 2) розбудова університетського інституційного депозитарію, які містять бази даних академічних/наукових текстів студентів/викладачів/науковців;

3) використання та імплементація ЗВО спеціальних інституційних політик запобігання і боротьби з плагіатом і формування культури академічної доброчесності (кодекси честі студентів, етичні кодекси викладачів;

4) дослідження внутрішніх причин та сучасних освітніх практик у ЗВО у сфері боротьби з плагіатом для вироблення на цій основі відповідних політик, інструкцій;

5) заснування незалежних національних агенцій, діяльність яких спрямована на вирішення спорів у сфері академічної доброчесності задля захисту прав студентів і викладачів, докторантів, іноземних студентів у ЗВО;

6) розбудова загальнодержавної системи збору статистичних даних щодо виявлених випадків академічної нечесності у ЗВО та оприлюднення на їх основі щорічних звітів;

7) формування культури академічної доброчесності через комплекс психолого-педагогічних, психологічних чинників.

Використання і толерування плагіату, очевидно, не можуть не впливати на певні зміни та деформації етичного поля ЗВО, загальне зниження академічних стандартів. Тому, в умовах реформування системи вищої освіти, питання підвищення її якості є одним з першочергових.

Адже від того, наскільки якісною є освіта, залежить і конкурентоздатність закладів вищої освіти, обсяг фінансових надходжень, визнання диплому за межами України, підвищення конкурентоспроможності випускників як на ринку праці України так і поза її межами. У цьому контексті дотримання принципів академічної доброчесності постає як неодмінна умова підвищення якості освіти. Сфокусованість на проблемі дотримання принципів академічної доброчесності пояснюється і її зв'язком з дискусією про відповідальність освіти за формування ціннісних орієнтацій студентів як громадян, зокрема формування культури академічної доброчесності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Ромакін В.В. Академічна чесність у вищій освіті // Наукові праці Миколаївського державного гуманітарного університету ім. Петра Могили. –

2002. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2002/20-7-3.pdf>

2. The New Encyclopedia Britannica: Micropaedia: Ready reference. – 15 ed. – Vol. 9. – Chicago etc.: Encyclopaedia Britannica – 1994. – с. 492.

3. Ніколаєв Є. Як просувати цінності академічної доброчесності в українських університетах? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/1131-yak-prosuvati-tsinnostiakademichnojidobrochesnosti-v-ukrajinskikh-universitetakh>

4. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnistmifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>

5. Як підтримати академічну доброчесність в університеті – [Електронний ресурс] / Урядовий портал. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/yakpidtrimati-akademichnu-dobrochesnist-v-universiteti-mon-nadislalo-vishamvidpovidni-rekomendaciyi-ta-glosarij>

6. Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

7. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrumentzabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>.

*Михайлюк М.І.,
к. пед. наук., старший викладач кафедри
іноземних мов та соціально-гуманітарних дисциплін
ПВНЗ «Київський медичний університет»*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСТНІСТЬ У ВИЩІЙ ОСВІТІ В УКРАЇНИ

Початок нового тисячоліття символізується комп'ютеризацією усіх аспектів людського життя, стрімким входженням Інтернет-ресурсів в наше сучасне середовище, вільним доступом до необмежено великої кількості інформації, що довело до недобросовісного використання цих інформаційних ресурсів та призвело до таких понять, як «плагіат», «самоплагіат» та «академічна доброчесність».

Останнім часом проблема плагіату все частіше привертає до себе увагу науковців. Свідченням цього є закон України « Про освіту» розділ 5, стаття 42, яка включає:

- поняття академічної доброчесності;
- дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками;
- класифікацію порушень академічної доброчесності, до якої відноситься академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання [1].

Поняття, щодо академічної доброчесності найбільше привертає увагу в університеті, оскільки студент, це як правило доросла людина, сформована особистість, яка здатна аналізувати, вибирати та досліджувати.

Університет — це «навчальне співтовариство», в якому студенти та викладачі навчаються один в одного через дослідження. Вважають, що увесь професорсько-викладацький склад університету буде підтримувати високі стандарти академічних та професійних відносин, заснованих на ввічливості, чесності та взаємоповазі.

Університет має політику, процедури та рекомендації щодо академічної чесності та вимагає, щоб викладацький склад, співробітники та студенти дотримувалися їх.

Академічна доброчесність означає професійне виконання всіх аспектів академічного життя. Вона включає:

- відповідальне виконання та проведення своїх власних досліджень, дотримуючись усіх необхідних професійних, нормативних та юридичних вимог;
- відповідальність за свої власні дослідження;
- дотримання правил і законів при презентації своїх власних досліджень;
- забезпечення дотримання етичних норм та вимог;
- дотримання вимог етичної політики університету;
- дотримання прав інших вчених;
- ввічливе ставлення до досліджень інших науковців, навіть якщо ви з ними не згодні.

Чому у процесі навчання у студента виникає потреба запозичити будь-яку інформацію?

Академічна не доброчесність виникає, коли студент не знає, як правильно зробити завдання, наприклад, як правильно цитувати джерела, або як працювати з інформацією з веб-сайту, як зробити аналіз отриманого матеріалу. Ось деякі поради студентам, щоб уникнути академічної не доброчесності:

- ✓ уважно вивчите завдання;
- ✓ проводьте дослідження відповідально та чесно;
- ✓ шукайте пояснення у ваших викладачів;
- ✓ завдання потрібно виконувати самостійно;
- ✓ варто правильно розподіляти свій робочий час на дослідження (не потрібно все робити в останній день);

- ✓ використовуйте інформацію відповідно до законів про авторське право та конфіденційність;
- ✓ необхідно слідкувати за цитуванням джерел та дізнатися, як правильно їх оформляти;
- ✓ не ділитися своїм дослідженням з іншими студентами (тому, що вони можуть запозичити ваші дослідження).

Стосовно досвіду Приватного вищого навчального закладу «Київський медичний університет» у формуванні академічної доброчесності розроблене положення про академічну доброчесність, Етичний кодекс вченого Приватного вищого навчального закладу «Київський медичний університет», складений ліцензійний договір про надання права користування антиплагіатним програмним забезпеченням. Застосування антиплагіатного програмного забезпечення дозволяє здійснювати перевірку наукових та методичних матеріалів викладачів, дисертаційних робіт, наукових робіт та проектів студентів.

Основним завданням кодексу є надання пріоритету моральним нормам науки та визначення соціальної відповідальності академічної спільноти. Метою кодексу є формулювання загальних етичних принципів, якими кожен з науковців та викладачів Університету має керуватися у своїй повсякденній роботі [2].

Не дивлячись на вжиті заходи до дотримання академічної доброчесності у Приватному вищому навчальному закладі «Київський медичний університет» необхідно: додатково впроваджувати технічні засоби для виявлення та боротьби з плагіатом; запропонувати перевіряти матеріали конференцій та семінарів, які проводить університет за допомогою антиплагіатного програмного забезпечення; запровадити перевірку методичних та наукових матеріалів антиплагіатним програмним забезпеченням. А також студентам необхідно пояснювати поняття академічної доброчесності, розповсюджувати методичні матеріали з даної тематики, необхідно проведення семінарів, диспутів, дебатів, обговорень за круглим столом тощо.

Враховуючи вищенаведене, я сподіваюся, що робота яка проводиться в цьому напрямку буде покращувати ситуацію, як і в університеті, так і в Україні в цілому.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

2. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kmu.edu.ua/osnovni-dokumenti/page/2/>

Мілевська А.О.,
к.ю.н., доцент кафедри цивільного права та процесу
Університет державної фіскальної служби України
Лазебний А.М.,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики
Університет державної фіскальної служби України

САМОПЛАГІАТ ЯК ВИЯВ ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

В сучасних умовах розвитку українського академічного простору, науковці перебувають під значним «тиском» вимог щодо їх наукової активності, які встановлюються як на загальнодержавному рівні (як вимоги до отримання наукових ступенів чи звання), так і на локальному (в межах наукової установи чи ВНЗ). До таких вимог, до прикладу, можна віднести: необхідність публікацій в журналах, що індексовані в WoS/SKOPUS, підвищення наукометричних показників діяльності вченого, встановлення вимог до кількості наукових публікацій, що має бути опубліковано протягом звітного періоду тощо. Збільшення вимог до наукової активності та встановлення стійкого взаємозв'язку з системою заохочень, на жаль, не завжди означає

створення більшої кількості нового та якісного наукового продукту. В непоодиноких випадках це призводить до самоплагіату.

Самоплагіат є одним з найбільш неоднозначних наукових проступків в силу того, що запозичення відбувається автором зі свого ж тексту. В міжнародних наукових дослідженнях, спрямованих на дослідження випадків самоплагіату, вчені в більшій мірі уникають для позначення такого явища поняття «самоплагіат» (вважаючи його законним оксимороном) та використовують поняття «переробка тексту». [1, с. 493]. Самоплагіатом згідно з нормами українського законодавства вважається оприлюднення повністю або частково власних раніше опублікованих наукових досліджень (ст. 42 Закону України «Про освіту») [2].

Неоднозначність щодо самоплагіату виявляється і у виокремленні випадків власного запозичення, адже не кожне дублювання досліджень слід однозначно вважати академічним порушенням. Не вносять ясності і нормативні акти національного законодавства, адже наразі відсутній законодавчий акт, що б встановлював чіткі критерії виявлення самоплагіату та відповідальності за його застосування. Тим не менш, виходячи з загальних засад академічної доброчесності та норм законодавства про авторські та суміжні права, не слід вважати самоплагіатом використання власних наукових досліджень, що були викладені в рукописі дисертаційної роботи, перевидання монографій, підручників чи посібників (в випадку зазначення інформації про такі дії), дублювання раніше опублікованих результатів в виданнях ненаукового характеру чи соціальних мережах тощо. Крім того, інколи часткове дублювання раніше оприлюдненого результату може бути цілком виправданим – зважаючи на необхідність зазначення методології проведеного раніше дослідження, але з обов'язковим посиланням на цю публікацію.

Явище самоплагіату, на перший погляд, не видається критичним для академічної спільноти явищем, адже автор не присвоює собі чужі наукові результати і не спотворює їх, проте його використання призводить до виникнення низки негативних наслідків як для автора та наукової установи, де

він працевлаштований, так і для видавництва. Зокрема, наслідками такого академічного порушення можуть бути: порушення авторських та суміжних прав співавторів чи видавництва; зниження рівня довіри до наукових результатів вченого та наукової установи; безпідставне збільшення показників наукової активності вченого і т.д.

Щодо потенційних заходів щодо профілактики самоплагіату в наукових публікаціях, то до них, виходячи з специфіки даного порушення, можна віднести наступні: здійснення якісного рецензування та перевірки текстів майбутніх публікацій, зокрема з допомогою програм щодо виявлення плагіату; проведення роз'яснювальної роботи серед вчених наукових установ про засади академічної доброчесності; посилення контролю наукових установ чи ВНЗ за якістю та змістом звітності про результати наукової активності співробітників тощо. Такі заходи можуть надати можливість швидко та ефективно виявляти можливі факти порушень академічної доброчесності.

Отже, самоплагіат, не зважаючи на його зовнішню «безневинність», виступає одним з поширених порушень академічної доброчесності в науковому середовищі та сприяє зниженню рівня довіри суспільства як до науковців, так і до науки загалом. Подолати таке явище як самоплагіат в наукових публікаціях можливо лише через поєднання контрольних та профілактичних заходів з боку видавництв наукових журналів та наукових установ, а також через встановлення на законодавчому рівні чітких критеріїв виявлення такого порушення академічної етики публікацій.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. S.P.J.M.Horbach, W. Halfman. The extent and causes of academic text recycling or 'self-plagiarism' Research Policy. Volume 48, Issue 2, March 2019, Pages 492-502.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

*Москвічова О.С.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Вінницький фінансово-економічний університет*
*Григорук І.О.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Вінницький фінансово-економічний університет*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах розвитку Україна знаходиться на шляху євроінтеграції і освітня галузь не є виключенням в цьому процесі, саме тому в державній освітній політиці значну роль відіграє питання академічної доброчесності.

В Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27.06.2014 №984-011 [1] Глава 23 присвячена освіті, навчанню та молоді. В ній зазначається, що повною мірою поважаючи обов'язки Сторін щодо змісту навчання та організації освітніх систем, а також їхнє культурне та мовне розмаїття, Сторони сприяють розвитку співробітництва в галузі освіти, навчання та молодіжної політики з метою покращення взаєморозуміння, активізації міжкультурного діалогу та посилення знань щодо відповідних культур [1, Ст. 430]. Академічна доброчесність в Угоді про асоціацію окремо не виділена, хоча в Главі 9 мова йде про інтелектуальну власність: зазначаються стандарти, що стосуються прав інтелектуальної власності, визначаються авторське та суміжні права, а також захист прав інтелектуальної власності.

Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII (Стаття 42)[2] і Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII в редакції від 28.09.2017 р. [3], окремо визначають зміст поняття доброчесності в академічній площині. Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2, 3].

Але чи така вона вже доброчесна – вітчизняна академічна доброчесність!?

В останні роки хаосу в українській державі, який відбувається в усіх сферах суспільного життя академічна доброчесність стала інструментом політичної боротьби і, як не парадоксально, джерелом незаконного збагачення посадових осіб, хабарництва. Так, в засобах масової інформації ми могли змогу спостерігати за розгортанням дебатів щодо наявності плагіату в докторській дисертації педагогіки Катерини Кириленко, дружини українського політика та урядовця В'ячеслава Кириленка [4-7]; щодо псевдонаукової «теорії несилової взаємодії» декана факультету інформаційних технологій Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктора технічних наук Юрія Теслі [8], і це лише найвідоміші приклади столиці, а скільки подібних ситуацій в регіональних закладах вищої освіти (ЗВО)!? При цьому факти порушення академічної доброчесності доведені, а норма закону [2, Ст. 42] щодо покарання порушників застосована не була. Тобто в черговий раз ми стикаємось із не функціонуючим законодавством, яке хоч і не офіційно, але дає можливість сучасним і майбутнім науковцям і надалі нехтувати принципами академічної доброчесності.

На нашу думку, дана ситуація спровокована власне державою, тому що для отримання ліцензії чи акредитації [9] ЗВО потрібні викладачі з науковим ступенем, які змушені займатись не лише освітньою, а й науковою діяльністю. Наука – це творчість, проте державний регулятор намагається поставити її у рамки, висуваючи певні вимоги до дисертаційних робіт. В результаті маємо не якісні наукові дослідження, велику кількість науковців-теоретиків і мало практиків в ЗВО, а як відомо теорія далека від практики, тому й наука в Україні далека від реальних потреб народного господарства.

В освітньому процесі здобувачів вищої освіти також застосовують принципи академічної доброчесності: перевіряють на плагіат курсові та бакалаврські роботи. Проте це ж не оригінальні наукові дослідження, а кваліфікаційні роботи, які мають на меті встановити фактичну відповідність підготовки здобувача вимогам відповідного освітнього ступеня. Крім того, ЗВО встановлюють завищений відсоток оригінальності кваліфікаційних робіт;

програми перевірки виділяють як плагіат класичні визначення, статистичні дані та цитати вчених, на які є посилання, що відповідно до законодавства не вважається плагіатом [2, Ст. 42]. В свою чергу це породжує хабарництво в освіті і науки. Звичайно академічна доброчесність є необхідною в науковому і освітньому середовищі, але в межах здорового глузду і чинного законодавства.

Отже, навести лад в освітньо-науковій галузі вкрай необхідна, особливо в сфері академічної доброчесності. Проте державна політика в даному напрямку повинна бути гнучкою і в деяких питаннях більше надавати свободи для науки і творчості, а в деяких питаннях, навпаки, більш регламентувати, встановити чіткі норми, правила та показники.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27.06.2014 №984-011 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2588 (дата звернення: 29.06.2019).

2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 29.06.2019).

3. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 29.06.2019).

4. Пархоменко Тетяна. Докторська дисертація Катерини Кириленко і відвертий плагіат // Українська правда. Життя: електрон. вид. 13 січня 2016. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2016/01/13/206334/> (дата звернення: 29.06.2019).

5. У докторській Катерини Кириленко знайшли псевдонауку про лептони // Українська правда. Життя: електрон. вид. 25 січня 2016. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2016/01/25/207008/> (дата звернення: 29.06.2019).

6. Якубовський Дмитро. Про лептони, плагіат і наукову доброчесність // Українська правда. Життя: електрон. вид. 01 лютий 2016. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2016/02/1/207517/> (дата звернення: 29.06.2019).

7. Гриневич пояснила, чому Катерину Кириленко залишили доктором наук // Українська правда. Життя: електрон. вид. 03 липня 2016. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2016/07/3/214628/> (дата звернення: 29.06.2019).

8. Суд вирішив, що декан університету Шевченка не є псевдонауковцем. Що це означає // Українська правда. Життя: електрон. вид. 09 жовтня 2018. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2018/10/9/233533/> (дата звернення: 29.06.2019).

9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» від 30.12.2015 №1187 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF> (дата звернення: 29.06.2019).

*Барегамян С.Х.,
к.ю.н., доцент кафедри права та
публічного адміністрування
Маріупольського державного університету*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ЗАПОБІГАННЯ ПЛАГІАТУ В УКРАЇНСЬКІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ: ПРИКЛАД МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

В умовах глобалізації та міждержавної інтеграції кожна держава світу прагне до впровадження кращого закордонного досвіду та створення міцної системи управління в усіх сферах суспільного життя. В таких умовах глибоких трансформаційних перетворень особливого значення набуває удосконалення сфери вищої освіти та науки. Реформа системи вищої освіти та науки є

результатом необхідності побудови нового суспільства знань, академічного співтовариства, спроможного задовольнити запити суспільства.

Окремої уваги потребують етика вищої школи, моральні стандарти здобувачів вищої освіти за всіма рівнями вищої освіти, правила взаємовідносин всередині наукового співтовариства, які мають будуватись на основі принципу академічної доброчесності.

Останнім часом в рамках освітньої та наукової реформи була розроблена та прийнята нормативно-правова база, яка додала значні корективи до академічного співтовариства. Так, основи правового регулювання академічної доброчесності встановлено в Законі України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII, в якому визначено академічну доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень (ст. 42) [1].

Важливим є закріплення в Законі України «Про освіту» порушень академічної доброчесності, зокрема, до них віднесено: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання (ст. 42) [1].

Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII закріплює необхідність забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату (ст. 16) [2].

В першу чергу, слід дослідити правову основу закріплення визначень понять «плагіат» і «академічний плагіат» та встановити відмінності та спільне у цих визначеннях. Так, стаття 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» закріплює, що плагіат – це оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [3].

Отже, перефразований текст не розцінюється як плагіат, ідеї такого тексту можуть вважатись унікальними.

В статті 42 Закону України «Про освіту», академічний плагіат визначено як оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства [1].

Отже, ключовою відмінністю у визначенні академічного плагіату від плагіату є те, що у разі належного посилання на джерела, які цитуються або перефразовані, текст не вважається академічним плагіатом. Тобто наявність посилань на джерела є обов'язковою навіть у випадку якщо текст було перефразовано.

З метою реалізації положень Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про авторське право і суміжні права», «Про наукову і науково-технічну діяльність», інших нормативно-правових актів щодо дотримання принципів академічної доброчесності та підвищення якості наукових досліджень, національні заклади вищої освіти прагнуть впровадити всі необхідні заходи. Зокрема, у Маріупольському державному університеті прийнято Положення про академічну доброчесність (затверджено протоколом вченої ради Маріупольського державного університету від 17.05.2018 р. № 11) [4] та Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в кваліфікаційних роботах студентів Маріупольського державного університету (затверджено протоколом вченої ради Маріупольського державного університету від 24.05.2017 р. № 13) [5].

В Маріупольському державному університеті кваліфікаційні (магістерські) роботи здобувачів вищої освіти обов'язково перевіряються сервісом Unichesk, який активно використовується для перевірки робіт здобувачів вищої освіти на плагіат за кордоном (США, Іспанія, Бельгія), українськими розробниками створений у 2014 році. Після перевірки роботи на плагіат здобувач вищої освіти, роботу якого було перевірено, передає на

кафедру заяву щодо самостійності написання кваліфікаційної (магістерської) роботи, наявності відповідних посилань на друковані та електронні джерела. Зразок заяви є на сайті університету в Положенні про запобігання та виявлення академічного плагіату в кваліфікаційних роботах студентів Маріупольського державного університету.

На нашу думку, з метою запобігання академічного плагіату в кваліфікаційних (магістерських) роботах, більше уваги слід приділяти перевірці наукових (курсівих) робіт здобувачів вищої освіти починаючи з першого року навчання. Для цього є необхідність прийняття на державному рівні стандартних навчально-методичних матеріалів щодо підготовки наукових (курсівих) робіт, на які мають орієнтуватись заклади вищої освіти при розробці внутрішніх навчально-методичних вказівок. Було б добре, щоб в цих навчально-методичних рекомендаціях було зазначено відсотки унікальності вступу, висновків та кожного розділу наукової (курсівих) роботи.

Таким чином, підсумками дослідження є аналіз чинних норм щодо закріплення питань академічної доброчесності та плагіату, порівняння термінів «плагіат» та «академічний плагіат», питання впровадження принципів академічної доброчесності та деякі аспекти запобігання академічного плагіату в Маріупольському державному університеті.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. Ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. Ст. 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>

4. Положення про академічну доброчесність в Маріупольському державному університеті: затверджено протоколом вченої ради Маріупольського державного університету від 17.05.2018 р. № 11. URL: http://mdu.in.ua/Dokumenty/polozhennia/polozhennja_pro_akademichnu_dobrochesnist_v_mdu.pdf

5. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в кваліфікаційних роботах студентів Маріупольського державного університету: затверджено протоколом вченої ради Маріупольського державного університету від 24.05.2017 р. № 13. URL: http://mdu.in.ua/Ucheb/normativnye/polozhennja_pro_zapobigannja_ta_vijavlennja_akadem.pdf

Олещенко Г.П.,

*к.мед.н, асистент кафедри загальної хірургії,
радіаційної медицини та фтизіатрії
Сумський державний університет*

Шевченко Ю.Ю.,

*к.мед.н, ст. викладач кафедри загальної хірургії,
радіаційної медицини та фтизіатрії
Сумський державний університет*

ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У СУМСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

У зв'язку зі стрімким розвитком інформаційно-комунікативних технологій, що інтегруються до освітнього простору, академічна доброчесність (АД) стає фундаментальним очікуванням студентів вищих навчальних закладів. Це відображено у різноманітних студентських статутах та подібних документах. Попри те, що засади запобігання академічного плагіату важливі для усіх галузей, у медицині вони мають принципове значення. Саме майбутні

лікарі повинні мати високий рівень етичних принципів, керуючись кодексами поведінки та стандартами професійної практики [1].

Академічна доброчесність у Сумському державному університеті (СумДУ) забезпечується завдяки логічно пов'язаним між собою складовим:

- Виконанню наступних нормативно-правових документів [2]: Закон України «Про вищу освіту»; Закон України «Про освіту»; Кодекс корпоративної культури СумДУ; Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин у СумДУ; Кодекс академічної доброчесності; Положення про Інституційний репозитарій СумДУ; Положення про групу сприяння академічній доброчесності; Положення про комісії з академічної доброчесності і університетську Комісію з етики та управління конфліктами.

- Злагоженому функціонуванню структурних підрозділів, що забезпечують популяризацію принципів академічної доброчесності.

- Поширенню інформації через сайт «Академічна доброчесність СумДУ» та різноманітні інформаційні матеріали.

- Застосуванню інструментів контролю додержання принципів АД шляхом здійснення анкетування учасників наукового та освітнього процесів та обов'язкової перевірки робіт.

Окрім цього, студенти та працівники університету можуть отримати консультативну підтримку бібліотеки, у розклад занять введено дисципліну «Академічне письмо» [3].

З метою уникнення проявів академічної недоброчесності необхідно слідувати наступним практичним порадам [3]:

- Визначати чітко завдання та структуру роботи;
- Планувати графік виконання окремих завдань;
- починати роботу вчасно;
- звертатися за допомогою до свого керівника та співробітника бібліотеки;

- аналізувати, перевіряти інформацію, орієнтуючись на першоджерела;
- систематизувати інформацію, користуючись бібліографічними менеджерами;
- висловлювати власну думку, бути самостійним;
- дотримуватися правил академічного письма та цитування;
- перевіряти текст на запозичення за допомогою спеціальних програм.

Для виявлення наявності запозичень (оригінальності тексту) використовують спеціальні програми перевірки на плагіат. Серед них є безкоштовні (PLAGIARISMA, ADVEGO Plagiatus, COPYSCAPE) та платні (UNICHECK, StrikePlagiarism) програми.

Попри простий інтерфейс та вільний доступ, застосування безкоштовних програм має певні ризики, а саме – недоброчесне використання роботи. Платні ж програми гарантують конфіденційність.

З метою спрощення та покращення доступності перевірки наукових та навчальних робіт викладачів і студентів на наявність плагіату у Сумському державному університеті видано наказ «Про введення в дію Методичної інструкції щодо перевірки академічних текстів на наявність текстових запозичень» [4]. Вона визначає процедуру проведення перевірки системами UNICHECK та StrikePlagiarism (далі – Системи), що рекомендовані Міністерством освіти і науки України для використання у закладах вищої освіти на основі укладених з розробниками систем меморандумів.

Завданням Системи є визначення ступеня подібності академічного тексту до текстів документів, що містяться у внутрішніх базах Систем, СумДУ, університетів-партнерів та мережі Інтернет [4].

Відповідальність за дотримання принципів АД під час здійснення освітньо-наукової діяльності покладається на здобувачів вищої освіти та співробітників університету [2]. Комісії з академічної доброчесності можуть призначити різноманітні заходи академічної відповідальності. Для здобувачів

вищої освіти навіть у вигляді відрахування, для працівників університету – до звільнення.

Таким чином, Сумський державний університет володіє цілим рядом ефективних інструментів щодо основних засад академічної доброчесності в освітньо-науковій діяльності університетської громади як невід’ємної складової системи забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Emmerton L., Jiang H., McKauge L. Pharmacy students' interpretation of academic integrity. Am J Pharm Educ. 2014;78(6). doi: [10.5688/ajpe786119](https://doi.org/10.5688/ajpe786119).
2. Нормативна база СумДУ/ Сумський державний університет. URL: <http://sumdu.edu.ua/ukr/general/normative-base.html>.
3. Довідник з академічної доброчесності / уклад.: В. Г. Гур`янова, Л. Т. Ониксимова, Н. В. Поберій; за заг. ред. Т. О. Маринич.–Суми: Сумський державний університет, 2018.–24с.

Про введення в дію Методичної інструкції. Сумський державний університет. Наказ від 25.03.2019 року № 0235-І. Режим доступу: <http://document.sumdu.edu.ua/system/file/rcif9d0ea10ddf8fb6c8aa4ec28e8651318>

Піх І. В.,

*д. т. н., доцент кафедри комп'ютерних наук
та інформаційних технологій
Українська академія друкарства*

Кудряшова А. В.,

*к. т. н., асистент кафедри комп'ютерних наук
та інформаційних технологій
Українська академія друкарства*

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ АКАДЕМІЇ ДРУКАРСТВА

Законом України Про освіту [1, с. 42, п. 1] академічна доброчесність обумовлена як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил,

якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1].

Підґрунтям для формування доброчесності є право на свободу думки і слова, право вільно розпоряджатися інформацією, право на освіту, свобода наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності.

Держава гарантує кожному громадянину України право на свободу думки і слова, вираження переконань і поглядів. Не може бути обмежено можливість пошуку, збирання, зберігання, використання та поширення інформації, що знаходиться у вільному доступі і не належить до конфіденційної чи таємної. Працівники та студенти закладів вищої освіти можуть опрацьовувати та поширювати її у зручний спосіб. Створюються умови для доступності вищої і післядипломної освіти на різних формах навчання у державних і комунальних закладах. При цьому ключові принципи доброчесності реалізуються шляхом проходження зовнішнього незалежного оцінювання з дисциплін, необхідних для здобуття певного фаху, складання внутрішніх вступних іспитів та здійснення вступу на конкурсній основі. Захист інтелектуальної власності, наукової та технічної творчості, моральних та матеріальних інтересів, які виникають внаслідок їх реалізації, підтвердження та збереження авторських прав також гарантуються державою. Кожен може розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності, правомірне використання яких забезпечується судовими інстанціями різного рівня [2].

У Законі України Про освіту [1, с. 42, п. 4] визначено єдині для всіх рівнів освіти види порушень академічної доброчесності: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання [1].

Усунення проявів академічної нечесності — досить складний і тривалий процес, необхідно багато часу для розроблення сукупності заходів, методик та відповідних програмних продуктів для запобігання та виявлення академічного плагіату в освіті та науці. Тому, на нашу думку, дуже корисним є курс «Основи

академічного письма», в якому висвітлено питання застосування стандартизованих шаблонів для впровадження академічної доброчесності на засадах кращих університетських практик, проведення навчань, а також асистування у створенні і затвердженні адміністративних політик в університетах, що формує необхідне підґрунтя для реорганізації академічної культури [3].

Для унеможливлення посягань на інтелектуальну власність в Українській академії друкарства впроваджено систему антиплагіату Unicheck, яка дозволяє перевіряти унікальність наукових робіт на основі аналізу інтернет-джерел та внутрішньої бази даних навчального закладу. Сервіс є достатньо гнучким, адже підтримує велику кількість текстових форматів, а саме: .rtf, .txt, .doc, .docx, .html, .odt, .pdf та .zip [4].

Крім того, при прийнятті наукових статей до друку у фахових виданнях Української академії друкарства проводяться жорсткі процедури розгляду та рецензування матеріалів на основі рекомендацій комітету з етики публікацій (Committee on Publication Ethics) та міжнародних стандартів. Основною метою даних процедур є усунення недоброчесності під час створення наукових матеріалів, захист прав та інтересів авторів, читачів і наукових спільнот [5, 6].

Науковці, як еліта нашої держави, повинні дотримуватися принципів та правил академічної доброчесності. Процедури присудження наукових ступенів і звань; нагородження науковців різноманітними відзнаками повинні бути максимально прозорими, а інформація — доступною науковій спільноті. Важливими також є визначення підстав та видів відповідальності за порушення академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками

Апріорне забезпечення виконання передбачених вимог в Українській академії друкарства здійснює безпосередній вплив на формування доброчесності у закладах вищої освіти, а обмеження чи унеможливлення їх реалізації є неправомірними.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України Про освіту від 05.09.2017 № 2145-VIII. Відомості Верховної ради. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення 24.06.2019).
2. Конституція України, прийнята від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 25.06.2019).
3. Шліхта Н., Шліхта І. Методичні рекомендації та програма курсу «Основи академічного письма». URL: <http://www.saiup.org.ua/resursy/osnovy-akademichnogo-pysmametodychni-rekomendatsiyi-ta-programa-kursu>_____ (дата звернення 25.06.2019).
4. Plagiarism Checker that Prefers Results over Numbers. Unicheck. URL: <https://unicheck.com> (дата звернення 24.06.2019).
5. Процедура розгляду, рецензування і публікації матеріалів. Поліграфія і видавнича справа. URL: <http://pvs.uad.lviv.ua/uk/reviewing> (дата звернення 25.06.2019).
6. Процедура розгляду, рецензування і публікації матеріалів. Наукові записки. URL: <http://nz.uad.lviv.ua/uk/reviewing> (дата звернення 00.00.0000).

*Попелюк В. П.,
к. ю. н., доцент кафедри
господарського права і процесу,
НУ «Одеська юридична академія»,*

ДО ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Домінуюче положення в переліку порушень принципів академічної доброчесності займає саме плагіат, який являє собою «вільне використання» запозиченого інтелектуального продукту, як свого. Порушення прав авторів стосуються і наукових робіт у будь-якій сфері діяльності, оскільки, академічний (науковий) плагіат підриває довіру до науки та веде до виникнення

псевдопрофесіоналізму та псевдонауковості. В той же час класична ідея освіти полягає в тому, щоб розвинути розумові здібності, фізичну силу і моральну стійкість людини перед обличчям світу [1].

Нормативне визначення цього поняття закріплено в чинному законодавстві України, зокрема, в статті 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» під плагіатом розуміється оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [2].

В статті 42 Закону України «Про освіту» подано визначення академічного плагіату та самоплагіату як порушення академічної доброчесності, так академічний плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства; а самоплагіат - оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів [3].

Таким чином, в даному випадку мова йде про порушення такого особистого немайнового права автора, як право авторства, а за вчинення плагіату, як і будь-яке інше порушення авторських та інших прав інтелектуальної власності, законодавством передбачено цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність.

При цьому спеціальні заходи відповідальності за академічний плагіат передбачені Законом України «Про вищу освіту» та Законом України «Про освіту». Так, ч. 6 ст. 6 Закону України «Про вищу освіту» встановлено, що до захисту допускаються дисертації (наукові доповіді), виконані здобувачем наукового ступеня самостійно. Виявлення в поданій до захисту дисертації (науковій доповіді) академічного плагіату є підставою для відмови у присудженні відповідного наукового ступеня. Виявлення академічного плагіату у захищеній дисертації (науковій доповіді) є підставою для скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня та видачу

відповідного диплома. Якщо дисертація (наукова доповідь), в якій виявлено академічний плагіат, була захищена у постійно діючій спеціалізованій вченій раді, науковий керівник (консультант), офіційні опоненти, які надали позитивні висновки про наукову роботу, та голова відповідної спеціалізованої вченої ради позбавляються права брати участь у роботі спеціалізованих вчених рад строком на два роки, а заклад вищої освіти (наукова установа) позбавляється акредитації відповідної постійно діючої спеціалізованої вченої ради та права створювати разові спеціалізовані вчені ради строком на один рік. Якщо дисертація (наукова доповідь), в якій виявлено академічний плагіат, була захищена у разовій спеціалізованій вченій раді, науковий керівник, члени цієї ради та офіційні опоненти, які надали позитивні висновки про наукову роботу, позбавляються права брати участь у роботі спеціалізованих вчених рад строком на два роки, а заклад вищої освіти (наукова установа) позбавляється права створювати разові спеціалізовані вчені ради строком на один рік [4].

Закон України «Про освіту» в ч.5 статті 42 встановлює, що за порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання; відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії; позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

Очевидно, в силу важливості даного права в деяких випадках плагіат може розглядатися як кримінально каране діяння (ст. 176 Кримінального кодексу України). Підставою для притягнення до кримінальної відповідальності в цьому випадку є заподіяння матеріальної шкоди у значному розмірі, великому розмірі та особливо великому розмірі [5].

Важливо зазначити, що при розгляді подібних спорів необхідно враховувати, що авторське право охороняє твір як єдине ціле форми і змісту.

Охорона не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі (ч.3 ст.8 Закону України «Про авторське право і суміжні права»). Тому запозичення наукових ідей без запозичення форми їх вираження не розглядається законодавством про інтелектуальну власність в якості плагіату. У зв'язку з тим, що ідеї не визнаються об'єктами авторських прав, до відповідальності, передбаченої законодавством про авторське право, не можуть бути залучені не тільки особи, незалежно досягли подібних неохоронюваних результатів, але також особи, що запозичили такі результати без згоди їх авторів.

Таким чином, у чинному законодавстві термін "плагіат" використовується тільки для позначення випадків навмисного присвоєння авторства на твір науки, літератури чи мистецтва. У той же час щодо дисертаційних досліджень визнається неприпустимим не тільки наявність власне плагіату у вузькому сенсі цього поняття (як умисного присвоєння авторства на чужі твори), але і наявність будь-якого неправомірного запозичення чужих творів або їх частин, а також запозичення чужих наукових результатів (ідей) з метою представлення їх як власних наукових висновків.

Отже, це дві принципово різні групи порушень, для кожної з яких передбачена можливість залучення порушників до різних варіантів відповідальності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Данилишин Б. Проблеми української освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facenews.ua/columns/2016/309459/>
2. Закону України «Про авторське право і суміжні права». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#n475>
3. Закон України «Про вищу освіту». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

4. Закон України «Про освіту». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

5. Кримінальний кодекс України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1154>

*Попова І.В.,
д.філос.н., к.тех. н.,
доцент кафедри харчової хімії,
Національний університет харчових технологій*

СУЧАСНІ ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В сучасному науковому просторі вибір методики і характер проведення наукових досліджень визначаються етичними міркуваннями. Етика виступає як інструмент вибору в складних ситуаціях, при виникненні конфлікту між двома моральними позиціями. Як відзначають фахівці з етики, легко вибирати між «білим» і «чорним», труднощі виникають там, де мова йде про півтони. Таке твердження можна застосувати не лише до суто гуманітарних досліджень, але й до наукових галузей де досягнення результатів дослідження підтверджується конкретними добутими даними. Яскравим прикладом етичності наукового вибору є дослідження клонування живих організмів, біологічних органів і тканин. Але, можна твердити, що питання вірності та етичності обраного дослідження існують увесь час існування наукової думки. З цього приводу варто пригадати науково етичні дискусії з приводу таких глобальних теорій, як теорія Дарвіна, Ейнштейна, Галілея.

Хрестоматійною у методології науки стала метафора «культ карго», яка з'явилась у роботі фізика Р.П. Феймана "Surely You're Joking, Mr Feynman!" [3] для позначення імітації наукової діяльності, псевдонаукових маніпуляцій, що не приносять реальних результатів. «Культ карго» (від англ. cargo cult - культ вантажу), названий «релігією літакоприхильників» або «культутом Дарів

небесних», відноситься до групи релігійних вірувань, які були зафіксовані в Меланезії наприкінці XIX - початку XX ст. Прихильники цього культу вважають, що вантажі, що доставляються літаками на їх острова, послані згори і що західні люди заволоділи ними нечесним шляхом; вірять, що, імітуючи дії білих людей, зможуть отримати контроль над «придбаними з неба дарами». Р.П. Фейнман прирівняв псевдонаукові дослідження, що імітують справжні експерименти, цим діям, які не призводять до жодних реальних результатів. Вчений закликає до необхідності бути абсолютно чесними при проведенні наукових досліджень, не обманювати себе та інших і при висуванні теорії вказувати не тільки на ті факти, які на неї працюють, а й на ті, які їй суперечать.

Основні етичні проблеми в наукових дослідженнях зводяться до наступних питань:

- Чи не сфальсифіковані отримані дані? Чи правдива опублікована інформація?

- Чи не заподіюється шкода особам, залученим до процесу дослідження (в таких формах, як стрес; загроза самооцінці, кар'єрним перспективам або відносинам з керівництвом; втручання в особисте життя; спроба через встановлення контактів отримати доступ до секретних документів; підштовхування до асоціальних дій і т. д.)?

- Чи не передбачає процедура дослідження обману або введення інформантів в оману?

- Чи не існує комерціалізації науки, тобто чи не отримують вчені фінансової підтримки від осіб або організацій, що можуть вплинути на результат дослідження?

- Чи віддають вчені належне тим, хто брав участь у проведенні досліджень? Чи є гарантія того, що в науковій роботі відсутні компіляція і плагіат?

- Чи всі зазначені автори внесли реальний інтелектуальний внесок в роботу?

- Чи дотримуються норми політичної коректності по відношенню до читацької аудиторії?

- Чи забезпечують видавці і рецензенти справедливу оцінку результатів наукових пошуків?

- Як будуть використані наукові відкриття? Чи не несуть вони в собі потенційних проблем для населення (наприклад, небезпеки для здоров'я і благополуччя; використання знань з міжкультурної комунікації проти мирного населення під час війни, конфліктів тощо)?

Надійність отриманих результатів, як правило, забезпечується застосуванням до досліджень таких критеріїв науковості (Bryman, 2008; Поппер, 1983; Стрельник, 2008 та ін.), як:

1) об'єктивність;

2) раціональність (раціоналістична обґрунтованість, доказовість);

3) достовірність (правдивість висновків);

4) верифікованість (досвідчене підтвердження висновків);

5) фальсифікованість (логічна можливість принципового спростування теорії досвідом, яка не означає хибність теорії, а показує, що якщо теорія помилкова, то це може бути доведено наглядом або експериментом; якщо теорія побудована так, що вона в принципі незаперечна, її не можна вважати наукової);

6) несуперечливість (вираз істинного знання в логічно несуперечливих формах);

7) когерентність, або системність (узгодженість нового знання з тими результатами, які вже оцінюються як істинні; з двох теорій істинної визнається та, яка більше сумісна з фундаментальним знанням);

8) евристичність (потенція знання до збільшення; з двох теорій більш евристичної є та, яка забезпечує приріст знання, а не обмежується систематизацією вже відомого);

9) відтворюваність (можливість екстраполяції отриманих результатів на інші дослідження).

Багато професійних установ та вищих навчальних закладів, особливо у США, мають етичні кодекси (наприклад, «Кодекс професійної етики Національної комунікативної асоціації США »[1]). Крім того, британські, американські та інші вищі можуть мати власні комітети етичних досліджень, які розробляють для вчених інструкції. Поряд з позитивною роллю останніх відзначаються їх недоліки: тяжіючи до принципів точних наук, вони звужують рамки якісних досліджень; крім того, через побоювання судових позовів проти університетів автори даних інструкцій істотно обмежують свободу дослідника.

Слід зазначити, що в просторі Інтернету діють специфічні етичні норми - так званий *netiquette*, що включає правила, які встановлюються провайдерами та модераторами (зокрема, рекомендації з проведення наукових досліджень, розроблені організацією *Association of Internet Researchers* [2]). При використанні теоретичних даних з Інтернету слід оцінювати надійність джерел: в першу чергу - чи позначений автор наведеного тексту, чи є коректними посилання на вихідну публікацію. Як правило, наявність на певному сайті хорошого наукового тексту без посилання на авторство наводить на думку про плагіат, що саме по собі не дозволяє вважати джерело авторитетним і тим, що заслуговує на довіру.

Отже, етичні норми можуть бути зведені до наступних категорій: 1) чесність і сумлінність при проведенні досліджень; 2) визнання інтелектуального внеску інших вчених; 3) взаємовідносини з громадськістю; 4) моральні цінності, які затверджуються або спростовуються науковим дослідженням.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. A Code of Professional Ethics for the Communication Scholar/Teacher. National Communication Association. URL: <http://www.natcom.org/index.asp?bid=13592>.

2. Ethical Decision-Making and Internet Research. Recommendations from the AOIR Ethics Working Committee. 2002. URL : www.aoir.org/reports/ethics.pdf.

3. Feynman R. P. Surely You're Joking, Mr Feynman! N.Y. : Bantam Books published by arrangement with W.W. Norton Company, Inc., 1986.

Придатко О. В.,
к.т.н., заступник начальника кафедри управління проектами, інформаційних технологій та телекомунікацій, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Борзов Ю. О.,
к.т.н., доцент кафедри управління проектами, інформаційних технологій та телекомунікацій, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ЗАХОДИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ВИПАДКІВ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ У ЛЬВІВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Розвиток системи вищої освіти та приведення її до європейських стандартів вимагає нових підходів до організації навчального процесу, утвердження високих морально-етичних принципів, створення нових механізмів запобігання випадків академічного плагіату в закладах вищої освіти, що сприятиме формуванню академічної культури нової якості серед науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти. Поняття «академічна доброчесність» визначено в Законі України «Про освіту» [1]. Згідно статті 42 закону, академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

«Плагіат» (юридичний термін) [2] – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору (стаття 62 Закону України «Про авторське право і суміжні права»). Як відомо, плагіат може здійснюватися у трьох основних видах [3]:

1. Копіювання чужої роботи (як без, так і з відома) та оприлюднення її під своїм іменем.

2. Представлення суміші власних та запозичених в інших аргументів без належного цитування джерел.

3. Перефразування чужої роботи без належно оформленого посилання на оригінального автора або видавця.

Щодо Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, то з метою запобігання випадків академічного плагіату запроваджено низку заходів, які відображені в Положеннях [4, 5]. Для науково-педагогічних та наукових працівників Університету, а також здобувачів вищої освіти дотримання академічної доброчесності передбачає:

- підвищення якості організації та ефективності навчального процесу;
- забезпечення належного кваліфікаційного рівня письмових робіт, що виконуються Львівському державному університету безпеки життєдіяльності;
- дотримання прав інтелектуальної власності фізичних та юридичних осіб науково-педагогічними працівниками, докторантами, ад'юнктами, здобувачами наукового ступеня доктора філософії та доктора наук, курсантами та студентами при роботі з оприлюдненими (опублікованими) джерелами інформації;
- удосконалення навичок коректної роботи із джерелами наукової інформації та формування сумлінного ставлення до інтелектуальних надбань;
- виконання письмових робіт з додержанням вимог наукової етики;
- стимулювання самостійності та індивідуальності при виконанні (створенні) письмових робіт (авторського твору);
- роз'яснення відповідальності автору (авторам) за порушення загальноприйнятих правил цитування при виконанні (створенні) письмових робіт (авторського твору).

З метою унеможливлення усіх видів плагіату науково-педагогічних працівників, докторантів, ад'юнктів, здобувачів наукового ступеня доктора

філософії та доктора наук, курсантів та студентів усіх форм навчання у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності розроблено:

- Положення «Про заходи щодо запобігання випадків академічного плагіату» у відповідності до діючого Законодавства України та ознайомлення науково-педагогічного працівників, докторантів, ад'юнктів, здобувачів, курсантів та студентів із цим Положенням шляхом його розміщення на офіційному Web-сайті;

- Методичні рекомендації, з уніфікованими вимоги щодо належного оформлення посилань та цитувань на використані у письмових роботах матеріали;

З метою підвищення якості виконання письмових кваліфікаційних робіт, а також запобігання академічного плагіату під час їх написання в Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності організовано низку заходів:

- заслуховування та обговорення письмових робіт, що виконуються в Університеті на засіданнях кафедр, де виконувалась робота;
- публічний захист курсових, дипломних та дисертаційних робіт;
- організація наукових конференцій з метою представлення доповідей за результатами кращих письмових робіт тощо.

Перевірці на академічний плагіат підлягають навчальні, кваліфікаційні роботи курсантів та студентів, науково-методичні праці, рукописи статей, тези доповідей, дисертаційні роботи і автореферати. Перевірка на академічний плагіат здійснюється на етапі представлення матеріалів робіт для розгляду спеціалізованою радою, редакційно-видавничою радою або кафедрою. За умов позитивного висновку робота в електронному вигляді подається на кафедру для перевірки за допомогою системи «Антиплагіат», що функціонує в Університеті.

Науково-педагогічний працівники, докторанти, ад'юнкти, здобувачі наукового ступеня доктора філософії та доктора наук, курсанти та студенти усіх форм навчання несуть персональну відповідальність за оригінальність інформації, наведеної у письмовій роботі та зобов'язуються подавати свої роботи у редакційно-видавничий відділ Львівського державного університету

безпеки життєдіяльності (на кафедрі) для перевірки системою «Антиплагіат». Встановлення факту академічного плагіату (копіювання) у вже опублікованих наукових роботах є підставою для заборони автору включати ці роботи до переліку науково-методичних публікацій. Публікації у яких виявлено факт академічного плагіату (копіювання) не можуть розглядатися у якості наукових робіт, що подаються як результати дисертаційної роботи вченому секретарю спеціалізованої вченої ради при подачі дисертаційної роботи до захисту.

Встановлення факту академічного плагіату (копіювання) у дисертаційній роботі (на здобуття наукового ступеня доктора філософії та доктора наук) без посилання на джерело та належного оформлення цитувань є підставою для зняття дисертаційної роботи з розгляду, незалежно від стадії її розгляду без права захисту.

Підводячи підсумки, слід відмітити, що в Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності проваджується низка заходів щодо профілактики академічної доброчесності, що викладено окремими положеннями. Проте навіть існуючі організовані заходи не надають абсолютної впевненості в повній унікальності виконуваних робіт. Сучасність зустрічається з низкою нових та унікальних методів подання інформації таким чином, щоб уникати виявлення плагіату. Саме тому, усі організаційні заходи та технічні системи запобігання академічного плагіату мають бути інтегровані у Європейський освітній простір та постійно оновлюватись і удосконалюватись. На завершення слід сказати, що дотримання норм академічної доброчесності має починатись з себе, що переведе освітній процес на якісно новий, вищий рівень.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 року;
2. Закону України «Про авторське право і суміжні права» № 3792-12 від 05.12.2012 року;
3. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014 року;

4. Положення про освітній процес Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

5. Положення про заходи щодо запобігання випадків академічного плагіату у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності.

*Романюк О.Б.,
старший викладач кафедри
фізичного виховання і спортивної медицини,
Львівського національного медичного університету
імені Данила Галицького*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ - РОЗВИТОК, ВПРОВАДЖЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

Надання молоді сучасної європейської освіти — це першочергове завдання освітян, яке б базувалось на певних цінностях, у тому числі і на академічній доброчесності.

Перш за все, щоб була повага, повинна бути самоповага як до самого себе так і до навколо оточуючих тебе людей, чесність, довіра в суспільстві, де ти живеш, працюєш. Ми повинні починати добрі справи зі самого себе, зі свого робочого місця, парти, кімнати, кабінету, офісу, школи, лікарні та відповідне відношення до своїх обов'язків на своєму робочому місці [1, с.97].

Складовою ланкою вищих навчальних закладів є академічна доброчесність, яка тісно пов'язана з чесною працею викладача та навчанням студента.

Запровадження принципів академічної доброчесності — це довгий процес в нашій країні, але я впевнена, що дасть свої позитиви. Цей процес повинен бути у поєднанні з сучасним світом, комп'ютерними технологіями. Повинна бути наочно-публічна реклама у цій сфері діяльності з маленького віку до сформованої особистості нашого суспільства.

Публічне прийняття принципів академічної доброчесності має стати прикладом позитивної зміни суспільної свідомості та вирішальним кроком до системного запровадження високих стандартів навчальної та науково-дослідної діяльності в освітніх закладах України [2].

Чесність – систематичне уникнення шахрайства, крадіжок та будь-якої безчесної поведінки; правда – необмежене прагнення до істини, вільне та відкрите поширення знань та їх удосконалення (збагачення); прозорість – доступність та відкритість інформації, правил, планів, процесів та дій, які передбачають, що працівники університету зобов'язані діяти відкрито, передбачувано та зрозуміло з метою просування власної підзвітності та залученості учасників освітнього процесу; повага до інших – повага до гідності інших, їхнього фізичного та психічного здоров'я, на благополуччя колегіальності та співпраці з іншими учасниками освітнього процесу; довіра – усі учасники освітнього процесу мають впевненість в чесності та можуть покластись один на одного; справедливість – нейтральне, однакове ставлення до всіх учасників освітнього процесу, позбавлене дискримінації та нечесності; рівність та соціальна справедливість – рівний доступ до освіти незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального, національного походження, стану здоров'я, інвалідності; якісна освіта – усі учасники віддані ідеї досягнення найвищої можливої якості освіти; модернізування та збагачування системи – учасники освітнього процесу визнають важливість та докладають максимальних зусиль для постійного вдосконалення освітньої системи, зокрема шляхом власного професійного розвитку; інституційна автономія – визнання потреби у відповідній самостійності університетів задля уникнення надмірного централізованого політичного контролю за освітньою системою; міжнародна співпраця – усі учасники освітнього процесу признають велику роль міжнародної співпраці в освіті.

Академічна недоброчесність є різнобічна та може набувати різноманітних

проявів.

Без виховання чесної поведінки викладача неможливо побудувати ефективний діалог зі студентами на шляху до побудови «чесного» навчання. Культура академічної доброчесності починає входити в життя суспільства молоді [3].

Основним завданням у створенні культури для суспільства визнають чесність та доброчесність як основні цінності, які визначають те, як ми навчаємось та впроваджуємо в свою діяльність.

Оцінки та робота студента є адекватним відображенням навчального процесу.

Суспільство отримує користь від знань, які впроваджує нова освіта. Якість результатів будь якої діяльності значно підвищиться та стане конкурентною на світовому ринку нових проектів.

Маленькі кроки до великої мети – головна мудрість, якої повинен дотримуватися учасник освітнього процесу та науковий працівник усе своє життя, обираючи шлях академічної доброчесності. Вирішувати глобальну проблему необхідно всесвітньо, але починати треба із найменшого - із самого себе у встановленій послідовності. Ми повинні холонокровно оцінювати самі себе, зокрема щоб це було чесно. Необхідно викорінювати в собі звичку проходити шлях легко та в обмані. Якісно виконана робота дає позитивну інформацію для переходу до наступного кроку чи етапу навчання.

Конкретно ідентифікувати цінності, що втілюють академічну доброчесність, зробили спробу дослідники Міжнародного центру академічної доброчесності (International Center for Academic Integrity ICAI) [4]. У 1999 р. було визначено п'ять таких цінностей: чесність (honesty); довіра (trust); справедливість (fairness); повага (respect); відповідальність (responsibility). У 2013 р. до них було додано шосту цінність – мужність (courage) [5].

Щоб сформувати доброчесне середовище на рівні конкретної академічної інституції, на думку експертів Міжнародного центру академічної доброчесності, потрібно дотримуватися таких правил: створювати та

поширювати чіткі та зрозумілі правила в галузі академічної доброчесності, які ефективно усвідомлюються та постійно втілюються в життя; поширювати позитивні аспекти академічної доброчесності на всі спільноти; навчати всіх членів суспільства стандартам академічної доброчесності; постійно та справедливо дотримуватися дій, що відповідають політикам у цій галузі; розробляти, пояснювати та адмініструвати рівноправні, прозорі системи для засудження порушників доброчесності; бути в курсі останніх розробок у галузі технологій та освітніх практик з метою попередження ризиків та проблем; регулярно оцінювати ефективність існуючих політик, процедур та правил у галузі академічної доброчесності, а також постійно вдосконалювати та поліпшувати їх [5].

Підвищення життєвого рівня та фінансового забезпечення співробітників вищих навчальних установ є одним із механізмів формування доброчесного академічного середовища.

Останнім часом обговорення питань академічної доброчесності стало одним із найбільш популярних у публічних дискусіях. Цьому питанню сприяють грантові проекти, які спрямовані на підтримку принципів академічної доброчесності в житті молоді. Особливе місце посідає Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAUIP). Його місія полягає в тому, щоб сприяти формуванню та становленню довіри до системи вищої освіти України, які базуються на засадах чесності, справедливості, відповідальності та взаємоповаги всіх учасників академічного процесу [6].

На сьогоднішній час у працівників навчальних закладів притаманні такі риси, як доброчесність, справедливість, порядність, відповідальність, вміння працювати в колективі — це запорука успіху. Ми повинні бути зацікавленими у покращенні освітніх програм, йти в ногу з часом, бути в напрямку розвитку освіти. Найважливіше, щоб людина була захоплена своєю справою та любила свою працю. Тому, ми підвищуємо свої навички та вміння на міжнародному рівні, впроваджуємо в подальшому у навчання та праці.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дойчик М. Академічна чесність : данина моді чи життєва необхідність? Академічна чесність як основа сталого розвитку університету. Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ : Таксон, 2016. – С. 93 – 106.
2. Artyukhov A. Academic integrity in Ukrainian higher education: values, skills, actions / Artem Artyukhov, Olga Liuta // Business Ethics and Leadership. – 2017. – Vol. 1, issue 1. – P. 34 – 39.
3. Основи становлення сучасного інженера : навчальний посібник / В. О. Іванов, О. Г. Гусак, Д. В. Криворучко [та ін.] ; за заг. ред. В. О. Іванова, О. Г. Гусака. – Харків : НТМТ, 2015. – 275 с.
4. International Center for Academic Integrity. – Access mode : <http://www.academicintegrity.org/icai/home.php>
5. The Fundamental Values of Academic Integrity: Second Edition. – Access mode : <https://academicintegrity.org/wp-content/uploads/2017/12/Fundamental-Values-2014.pdf>
6. SAUIP: Про Проект. – Режим доступу : <http://www.saiup.org.ua/proproekt/>

Ростока М.Л.,

*к. пед. н., старший науковий співробітник
відділу інформаційно-дидактичного моделювання,
Національний центр «Мала академія наук України»
МОН України, НАН України*

Черевичний Г.С.,

*к. іст. н., доцент кафедри новітньої історії України,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЦИВІЛІЗОВАНОГО ІСНУВАННЯ НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Реалізація творчого інтелекту в конкретних його проявах нині стикається із все більшими викликами плагіату, який стає суттєвою загрозою на шляху науковця. Питання реалізації вченого тісно пов'язане зі своєрідним моральним імперативом у науковій діяльності.

Власне саме поняття «академічна доброчесність» передбачає синтез таких чеснот, як: довіра, чесність, справедливість, повага, відповідальність, мужність, порядність. Дана дефініція сформульована в документі Центру академічної доброчесності (The Center for Academic INTEGRITY) – Консорціуму понад двох сотень американських коледжів, університетів, громадських організацій [8, с. 11].

Сучасне бачення принципів академічної доброчесності продемонстровано у Керівництві для інституційних Кодексів етики в галузі вищої освіти, що в 2012 році спільно прийнято Міжнародною Асоціацією університетів і Magna Charta Observatory. Сутність їх така: академічна чесність і етична поведінка при дослідженнях; рівність, справедливість та відсутність дискримінації; підзвітність, прозорість і незалежність; критичний аналіз та повага до аргументованих думок; відповідальність за використання активів, ресурсів і навколишнього середовища; вільне та відкрите поширення знань та інформації; солідарність за чесне поводження з міжнародними партнерами [8, с. 16–17]. Ціннісні пріоритети, що реалізуються в науково-освітній сфері відображено засобами Пан-Європейської платформи з питань етики, прозорості та чесності в галузі освіти (ETINED) ще у 2014 році [8, с. 17–18]. Таким чином, імплементація принципів академічної

доброчесності в науково-освітнє середовище України є актуальною задля досягнення ефекту солідарності академічної культури, високих стандартів професійної етики та відповідних моральних цінностей науковців.

У світі напрацьовано чималий досвід упровадження принципів академічної доброчесності. Зокрема, відповідну чинну модель Університету Пітсбурга (далі – Університет) можна охарактеризувати як реально працюючу ефективну систему. Складовою цієї моделі є діючі факультетські Кодекси та постанови з проведення розгляду студентських порушень академічної етики. Процедура має вигляд «судового» процесу – без участі юристів як його учасників. Основне спрямування Кодексу – профілактика порушень, а не покарання. Ефективно зарекомендувала себе й юридична служба Університету в напрямку дотримання академічної чесності (Research INTEGRITY OFFICIER), зокрема, стосовно співпраці зі всіма підрозділами з метою надання спеціальної онлайн-підготовки, включно з «модулем чесності», а також безпосередньо організованої боротьбою з проявами порушень принципів академічної чесності. У 2008 році в Університеті створено власну нормативну базу з даної проблематики: «Засади політики щодо дослідницької чесності» (Research Integrity Policy) та у 2011 році сформульовано «основні норми відповідального проведення наукових досліджень» (Guidelines for Responsible Conpnu of Reseach).

Особливістю політики Університету стосовно плагіату є те, що науковий керівник не несе відповідальності за підопічного, але за власного порушення правил доброчесності він може бути позбавлений займаної посади. Ще одним суттєвим чинником запобігання є антиплагіатна програма, що має функції виявлення можливостей порушення на 32 мовах (включно з японською та корейською) [9, с. 70–71]. Адже плагіат – це є прояв академічної нечесності, який полягає у навмисному чи усвідомленому оприлюдненні повного чи часткового чужого твору (тексту або ідей) під іменем особи, яка не є автором цього твору, без належного оформлення посилань (визначення надається у Законі України «Про вищу освіту» [2]). За Крістіаном Фалем (Christian Fahl) виділено такі види плагіату: повний плагіат, плагіат – переклад, структурний плагіат; плагіат незалежно від

посилань [5, с. 110–111]. Питання боротьби з плагіатом й донині є актуальним, тому що він став соціально-економічним та етико-юридичним явищем у сучасному науково-освітньому середовищі з наявною широкою диференціацією, вийшовши за межі безпосередньої крадіжки результатів інтелектуальної праці, несучи системну загрозу [3, с. 134].

Наприклад, у багатьох дисертаційних роботах зустрічається велика кількість несанкціонованих запозичень, що абсолютно не контролюється відповідними структурами, навіть й не перевіряється досконало. На нашу думку, це є проявом певних корупційних схем, а також відсутністю відповідного загальноприйнятого законодавчо визнаного механізму антиплагіату. До того ж, виявлений факт плагіату не сприймається суб'єктом-плагіатором як обов'язок для усунення негативних правопорушень, а навпаки – у більшості випадків ігнорується.

Погоджуємось, що необхідною умовою для забезпечення імплементації принципів Академічної доброчесності в освітньому та науковому середовищі України стає імплементація університетських кодексів честі, поведінки, доброчесності у вітчизняну академічну спільноту [4, с. 172]. Це сприятиме покращенню показників ефективності дотримання норм існуючого законодавства, зокрема і профільного (Закону України «Про вищу освіту» 2014 р.) [1, с. 140–143]. Участь у спільних програмах, проектах тощо, наприклад, у проекті УБА «Культура академічної доброчесності: роль бібліотеки за підтримки Посольства США в Україні у 2016 р.», підвищуватиме рівень результативності вітчизняної й міжнародної співпраці установ і закладів освіти України [6].

Зазначимо, що існує велика кількість різноманітних засобів перевірки на плагіат авторських творів (AntiPlagiarism.NET, Advego Plagiatus, Cognitive Text

Analyzer, Compare Suite, Double Content Finder (DC Finder), Etxt Антиплагіат, Plagiarism-Detector Personal, Turnitin, Viper, Unplag [7] та ін.). Також в Україні на державному рівні активізовано створення баз даних авторських доробків, патентних надбань, сприяння визначенню і захисту прав інтелектуальної власності розробників і винахідників тощо. Проте, питання академічної доброчесності з виникненням такого державного механізму все ще потребує виваженої стратегії

розвитку антиплагіатних технологій.

Отже, синергетика зазначених зусиль спонукатиме до зміни ментального виміру вітчизняного науково-освітнього потенціалу, що і стане запорукою дотримання правил академічної доброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Буяк Б. Правові аспекти академічної чесності та боротьби із плагіатом. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету*. К. : Таксон, 2016. С. 140–143. 234 с.

2. Закон України «Про вищу освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

3. Лічман Т. Процедура розгляду справ про порушення стандартів академічної чесності (із використанням практики американських університетів). *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету*. К. : Таксон, 2016. С. 134. 234 с.

4. Мельниченко А. Кодекс честі як інструмент дотримання академічної чесності науковця і освітянина. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету*. К.: Таксон, 2016. С. 172. 234 с.

5. Мельниченко А. Прояви академічної нечесності. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету*. К.: Таксон, 2016. С. 110–111. 234 с.

6. Новини проекту УБА «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек». *Українська бібліотечна асоціація*. URL : <http://ula.org.ua/news/4010-novyny-proektu-uba-kultura-akademichnoi-dobrochesnosti-rol-bibliotek>.

7. Програмне забезпечення для перевірки наукових текстів на плагіат: інформаційний огляд / авт.-укл.: А.Р. Вергун, Л.В. Савенкова, С.О. Чуканова; редкол.: В.С. Пашкова, О.В. Воскобойнікова-Гузєва, Я.Є. Сошинська ; Українська бібліотечна асоціація. Київ : УБА, 2016. Електрон. вид. – 1 електрон. опт. диск (CDROM). 36 с.

8. Фініков Т. Академічна доброчесність: глобальний контекст та національна потреба. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету*. К. : Таксон, 2016. С. 11; С. 16–18. 234 с.

9. Хмарський В. ACADEMIC INTEGRITY в США: кілька спостережень 2015 року. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету*. К. : Таксон, 2016. С. 70–71. 234 с.

*Самілик Л.О.,
к.ю.н., доцент кафедри цивільного
права та процесу
Університет ДФС України*

АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Академічна культура є багатоаспектним та системним поняттям, адже основне призначення сучасної вищої школи наразі заключається не тільки у передачі знань, а в першу чергу у комплексному розвитку та формуванні професійного фахівця з набором необхідних компетентностей та справедливими етико-правовими установками. Академічна культура повинна створювати умови для формування середовища, в якому учасник університетського життя може зростати як особистість. Навчальний процес повинен включати в себе виховання характеру та інтелектуальних чеснот, необхідних для успішної зустрічі випускника з об'єктивною дійсністю.

Унікальність процесу становлення особистості студента в освітньому просторі полягає в його дуальності, оскільки охоплює, з одного боку, зусилля педагога зі створення певних умов, а з іншого – активність самого студента. Сучасний студент є суб'єктом формування академічної культури навчального закладу, в якому він навчається, тобто активним учасником навчального процесу, від позиції та особистого внеску якого залежить його власний розвиток та розвиток закладу вищої освіти в цілому. На жаль, за даними дослідження «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку», більшість студентів займають пасивну позицію щодо потреби у знаннях, формально, поверхнево ставляться

до свого перебування у виші, інколи єдиними мотиваційними чинниками є бажання отримувати стипендію та диплом як факт підтвердження закінчення навчального закладу. Як наслідок, викладачі, що не відчують зворотного зв'язку від таких студентів, поступово втрачають задоволення від процесу викладання та зацікавленість у своїй професійній діяльності, починають ставитися до неї формально, що певною мірою призводить до зниження рівня якості освіти, а в кінцевому підсумку – негативно впливає на репутацію вишу та його випускників [1, с.102].

Основним складовим елементом академічної культури є академічна доброчесність. Статтею 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність визначається як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2]. Закон України «Про вищу освіту» також дублює дане визначення [3]. Основною формою порушення у системі української освіти порядку та культури є академічний плагіат – «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства; формою академічного плагіату є самоплагіат, що полягає у відтворенні без посилання на джерело інформації власних раніше опублікованих текстів» [2].

Дієвим кроком на шляху становлення вітчизняної академічної культури є впровадження Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні – SAIUP, який спрямований на формування в усіх суб'єктів освітнього процесу розуміння того, що в процесі навчання чи досліджень студенти, викладачі та науковці мають керуватися, перш за все, принципами чесності, чесною праці та навчання, а плагіат, списування, несанкціоноване використання чужих напрацювань є жодним чином неприйнятними в академічній

спільноті. У Програмі проекту також йдеться про те, що «Академічна доброчесність стосується не лише якості освіти – вона напряму впливає на те, яких громадян виховує система вищої освіти в країні, які цінності закладаються під час навчання в університеті, та яким є «секрет успіху» в суспільстві. Чи це важка і наполеглива праця, яка допомагає досягати успіхів як окремому індивіду, так і країні в цілому, чи це обман, шахрайство та сумнівна спритність, які потім стають нормами суспільних відносин і тягнуть країну на дно» [4].

Міністерством освіти і науки України було розроблено Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо) [5]. Реалізацією означених рекомендацій стало впровадження системи Антиплагіат в українських вишах, що, безумовно, допомагає змінювати освітню систему на краще.

Для подальшого формування базисних установок академічної культури та стимулювання ініціативи пошуково-аналітичної діяльності у здобувачів вищої освіти є потреба у:

- розширенні видів та форм творчої роботи, виконання нетипових завдань (аналітичні звіти, наукові есе, проектування нестандартних ситуацій тощо);
- спонуканні здобувачів до опанування навичок пошуку та аналізу інформаційних джерел шляхом різнопланових заохочень (приміром, стіна доброчесності, конкурс на найкращі дослідницькі матеріали);
- опануванні методик та навичок самостійних наукових досліджень через доступність в отриманні інформації (інформаційні буклети) та проведення майстер-класів;
- орієнтованості розроблюваних завдань та тематики на розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей здобувачів у вирішенні практичних завдань.

Підсумовуючи, зазначимо, що напевно в значній мірі негативний вплив на дотримання академічної доброчесності має обставина зведення здобувачів

до статусу клієнтів або споживачів освітніх послуг, і відповідно при цьому у свідомості мінімалізуються зобов'язання здобувача та вимоги якості виконання своєї роботи. Проте, нестандартна постановка завдань та цілей здатна викликати пошуковий інтерес задля отримання в результаті добросовісного наукового продукту, що є ключовою ціллю академічної культури.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пак Інна В'ячеславівна. Академічна культура українського студентства: фактори формування та особливості прояву : дис. канд. соц. наук : Спеціальність 2 / Пак Інна В'ячеславівна. – Харків, 2019. – 251 с. URL: <http://dissertations.karazin.ua/sociology/resources/a4dc5b7076713b2b7a0057681791f4e4.pdf> (дата звернення: 24.06.2019).

2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 24.06.2019).

3. Про вищу освіту: Закон України 01.07.2014 р. №1556-VII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 24.06.2019).

4. Проект сприяння академічній добросовісності в Україні. (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project). 2018. URL: <https://saiup.org.ua/> (дата звернення: 24.06.2019).

5. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо): Лист МОН України від 15.08.2018 № 1/11-8681. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v8681729-18> (дата звернення: 24.06.2019).

*Северінова О. Б.,
к.п.н., доцент кафедри права
та публічного адміністрування
Маріупольського державного університету*

АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ І ЙОГО ЮРИДИЧНО ЗНАЧИМІ ВЛАСТИВОСТІ

Сучасний рівень науково-технічного прогресу призводить до втрати автором твору контролю щодо різноманітного користування ним щодо масштабу та характеру. Право авторства є найголовнішим серед особистих немайнових прав інтелектуальної власності. Воно є невід'ємним і не може передаватися іншим особам. Визнання права авторства тягне визнання майнового права та інших прав інтелектуальної власності.

Однією з найпоширеніших форм порушення права авторства є плагіат. Саме цьому ключовим питанням стає правове забезпечення дотримання майнових і моральних прав автора та захист від плагіату. Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права», плагіат визначається як одне з порушень авторських та суміжних прав, суть якого полягає в оприлюдненні (опублікуванні), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [1]. Саме привласнення авторства на чужий твір, визначається, як правило, ключовою ознакою плагіату, яка вирізняє його з-поміж інших порушень прав інтелектуальної власності.

Законом «Про вищу освіту» було введено категорію академічного плагіату та норми щодо зазначеного явища, що мають на меті подолання прогалин у регулюванні відповідних відносин. Його головною ознакою є функціонування в академічній, тобто науково-освітній сфері [2, с. 63].

Відповідно до ч.6 ст. 69 Закону «Про вищу освіту» академічний плагіат – це оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без відповідного посилання. З наведеного визначення витікає, що

академічний плагіат може бути вчинено двома способами: оприлюдненням (частковим або повним) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження, та відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання.

У порівнянні зі звичайним плагіатом, до академічного плагіату відносять неправомірне оприлюднення наукових результатів, на які було привласнено авторство. Також при академічному плагіаті може неправомірно використовуватись науковий результат у частині або повністю.

Згідно з ч.2 ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» охороні підлягають всі твори, зазначені у частині першій цієї статті, як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і не завершені, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо). Відповідно до цього, привласнення авторства на неоприлюднений текст також є порушенням авторського права. Проте неправомірне використання неопублікованого твору не може вважатися академічним плагіатом.

Зважаючи на те, що академічним плагіатом визнається неправомірне використання тексту через відтворення без відповідного посилання, слід також надати визначення поняттю «відтворення». Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» відтворення – це виготовлення одного або більше примірників твору, відеограми, фонограми в будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер. Проте для того, щоб відтворення тексту без відповідного посилання було визнане плагіатом, важливе значення має зазначення автором твору особи, яка не створювала цей текст.

Так, одним із можливих способів відтворення твору є його розміщення в мережі Інтернет у вигляді, доступному для публічного використання [3]. Але якщо особою буде відтворено текст, що не належить їй, наприклад, розміщення у мережі Інтернет, та при цьому особа не зробить посилання на автора та

джерело, в якому була надрукована стаття, а також не вкаже себе автором статті, то таке відтворення не може бути визнано плагіатом. Такі дії мають розцінюватися як порушення майнових та немайнових прав. Плагіатом може бути визнане лише відтворення тексту без відповідного посилання на автора та джерело походження під іменем особи, яка не є автором даного тексту.

Також важливе значення має визначення категорій робіт, до яких можуть бути застосовані положення про академічний плагіат. Відповідно до Закону «Про вищу освіту» система забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) передбачає забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працях працівників вищих навчальних закладів і здобувачів вищої освіти.

Наслідки (негативні) за використання чужих наукових (творчих) результатів можуть наступати у випадку його викриття як у наукових працях як працівників, так і здобувачів вищої освіти (наприклад, студентів). Також, відповідно до ч. 6 ст. 6 Закону «Про вищу освіту», до захисту допускаються дисертації (наукові доповіді), виконані здобувачем наукового ступеня самостійно. Не менш небезпечним є плагіат, який було виявлено у навчальних посібниках, науково-практичних коментарях, монографіях тощо [4].

Актуальною проблемою сьогодення є також плагіат у роботах студентів. Однак, наслідки виявлення плагіату у зазначених роботах у законі належним чином не визначено. Саме тому це питання потребує більш детального дослідження з метою вироблення пропозицій щодо визначення дій, які слід кваліфікувати як академічний плагіат, та правових наслідків його виявлення. Також потребує уточнення питання щодо можливості визнання плагіатом привласнення авторства на неоприлюднені тексти та уточнення умов неправомірного відтворення тексту.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 2581-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. ст. 64.

2. Ковальова А. М. Проблеми академічного плагіату у цифровому просторі України Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики : збірка наукових праць. Київ : Інститут історії України, 2013. С. 61-71.

3. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про інтелектуальну власність : Лист Вищого господарського суду від 14.01.2002 № 01-8/31. Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v8_31600-02

4. Про вищу освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. ст.2004.

Серпак Н.Ф.,
к. фіз.-мат. н., ст. викл. кафедри
біофізики, інформатики та медичної апаратури
Вінницького національного
медичного університету ім. М.І. Пирогова

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧИННІСТЬ У ВІННИЦЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМ.М.І. ПИРОГОВА

В умовах стрімкого наукового розвитку суспільства та глобалізації медіапростору в повсякденне життя, ми отримуємо невичерпний доступ до продуктів інтелектуальної власності та всіх ресурсних сховищ. Дедалі частіше на світовому просторі, та й в Україні зокрема, постає питання академічної доброчесності, плагіату, запозичення чужих ідей, або ж їх привласнення.

В свою чергу, українська науково-освітня спільнота також реагує, про що свідчать дії держави (ст.42 Закону України «Про освіту») [1]. Цілий ряд вищих навчальних закладів прийняли ряд положень стосовно академічної етики, ввели у виростання «антиплагіатні» програми, провели роз'ясувальні лекції та семінари на тему академічної доброчесності, її порушення, видів плагіату та ін..

Не є винятком і Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, який проводить такі заходи [2].

Питання плагіату, присвоєння чужих ідей є досить болючим для всіх науково-педагогічних працівників. Будь-який науково результат чи навчально-методична розробка є авторський «шедевром» свого творця. Це важка праця, виснажливий процес, роки падінь і звершень.

Чому ж виникає взагалі таке явище як плагіат? Причин може бути безліч, але через них можна виокремити декілька основних чинників, а саме:

– недобросовісне свідоме привласнення чужої інтелектуальної власності. Нажаль в реаліях нашого наукового простору трапляються «випадкові» люди, які не можуть досягнути своїм розумом певних наукових напрямків, але з метою збагачення, самоствердження в суспільстві привласнюють чужі ідеї та результати;

– несвідоме використання неперевіраних джерел інформації. На сьогоднішній день не можна уявити жодної науково-педагогічної роботи без використання всесвітньої павутини мережі Інтернет. Це великий скарб і разом з тим центр хаосу. В мережі можна знайти все, але не завжди дані є перевіреними, достовірними. З конкретними посиланнями. Досить важко встановити перешооригінал. Джерело і авторське право. Хоча це і ненавмисне використання даних, але все ж плагіат.

У Законі України «Про освіту» у п.4 ст. 42 [1] чітко визначено три основні категорії порушення академічної доброчесності:

1. необ'єктивне оцінювання;
2. хабарництво;
3. – академічний плагіат
  - фабрикація
  - самоплагіат
  - списування
  - фальсифікація
  - обман.

Для подолання проблем, які виникають у полі академічної доброчесності, не можливо вказати одного певного напрямку. Це має бути цілий ряд координований дій, що будуть масштабно охоплювати всі сфери науково-педагогічної діяльності.

З вищесказаного, можна підсумувати, що для вирішення питання академічної доброчесності необхідно підвищувати інформаційно-культурний рівень суспільства. Цей процес необхідно починати ще в середній школі, навчаючи дітей правильного використання різних джерел інформації у мережі Інтернет. З малечку прививати їм повагу до чужої інтелектуальної праці, результатів і творчих ідей. У вищій навчальних закладах проводити конференції, семінари, гуртки, олімпіади, що дозволять студентству обмінюватись досвідом, набувати нових навиків, оволодівати науковою співдружністю. Саме університет повинен стати першим серйозним щаблем до наукової діяльності, це місце де вони зможуть відкрити свої таланти. Викладачі повинні обов'язково не забувати про міжпредметний взаємозв'язок.

Також необхідно вводити кримінальне або адміністративне покарання за навмисне використання чужих досягнень, формувати у науковому просторі відразу до проявів плагіату в усіх його видах. Лише такі комплексні заходи підвищать рівень нашої свідомості, забезпечать стрімкий науково-культурний розвиток, прищеплять повагу до науковців та науко в цілому.

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII. Голос України. 2017.27 верес. (№178-179). С.10-22.

2. library.vnmu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/12/Akademichna-dobrochesnist.pdf. [Електронний ресурс].

*Сластьоненко О.О.,
к.ю.н., доцент, с.н.с.,
доцент кафедри фінансового права
Університету державної
фіскальної служби України*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОНЯТТЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УКРАЇНІ

Сьогодні можемо констатувати, що Україна знаходиться в стані становлення як європейська, цивілізована, демократична, незалежна держава, що пропагує і впроваджує європейські цінності і має за мету стати рівноправним партнером у європейській спільноті, а це неможливо здійснити без проведення необхідних реформ в сфері освіти. На сучасному етапі проводиться реформування в усіх сферах суспільного життя, в тому числі і в сфері освіти [1, с. 144]. Особливої уваги з правової точки зору потребують трансформаційні процеси, що відбуваються в освіті, зокрема, у сфері нормативно-правових засад забезпечення академічної доброчесності.

Проведення будь-якої реформи вимагає ретельного аналізу існуючого законодавства з метою виявлення наявних прогалини та колізій. До того ж, потребує уточнення понятійний апарат з метою однозначного розуміння понять, що використовуються при врегулюванні суспільних відносин, що виникають у сфері освіти. У зв'язку з цим, набуває великого наукового та практичного значення комплексний аналіз понятійного апарату, що стосується сфери освіти, а також використовується в нормотворчій діяльності, аналізу стану законодавства і нормативно-правових актів, що регулюють порядок відповідальності за порушення академічної доброчесності, а також внесення обґрунтованих пропозицій щодо усунення прогалин у вищезазначеній сфері.

Відповідно до Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII, стаття 42 визначає, що «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової

(творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [2].

Детальний аналіз правової природи академічної доброчесності в Україні було проведено в своїх дослідженнях Теремецьким В.І. та Бернацьким О.В. Ними відзначено, що перетворення етичної норми про доброчесність у правову відбулося завдяки введенню поняття академічної доброчесності та дотичних до нього понять в освітнє законодавство України [3, с. 155].

На думку науковців, на сучасному етапі академічна доброчесність, як певний суспільний ідеал, має протидіяти надмірній комерціалізації університетів та їх інтенсивній бюрократизації. Ці фактори руйнують не лише спроможність університетів виконати свою соціальну місію, але й логіку їх існування. Порушення принципів академічної взаємодії, підрив корпоративної солідарності і довіри, скорочення професійного залучення, низька зацікавленість в активній діяльності академічної спільноти — все це стає наслідком обмеженості автономності академічного простору. Ці фактори змусили науковців провести дослідження та комплексно показати, в який спосіб світова академічна спільнота розуміє академічну доброчесність, які механізми і процедури по її втіленню вона розробила, яке місце в цьому займають декларації, хартії та кодекси академічної поведінки, яка система відносин між всіма членами освітнього співтовариства здатна забезпечити взаємну повагу, вільний обмін ідеями, професійне та особистісне вдосконалення, виключення будь-яких проявів нечесності та несправедливості [4, с. 6].

Провівши дослідження можемо констатувати, що нормативно-правові засади поняття академічної доброчесності в Україні вже сформовані. Однак, правове регулювання академічної доброчесності в Україні пройшло складний шлях становлення та потребує подальшого вдосконалення. На сьогодні цей процес ще не завершено. Варто відмітити, що безпосередній вплив на формування поняття академічної доброчесності та його правове регулювання мали політичні, соціальні, культурні, економічні чинники та становлення і

розвиток самої України як держави. Характеризуючи стан вітчизняного законодавства що регулює сферу освіти, ми прийшли до висновку, що на сучасному етапі потребує вдосконалення процес застосування різних видів відповідальності за порушення академічної доброчесності, оскільки цей процес ще недостатньо систематизований та містить прогалини та колізії.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сластьоненко О. О. Ярош А. О. Удосконалення правового регулювання фінансування загальної середньої освіти в Україні на сучасному етапі. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. Випуск 1(5) 2017. – С. 144–149.
2. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 24.06.2019).
3. Теремецький В.І., Бернацький О.В. Правова природа академічної доброчесності в Україні. *Академічна доброчесність: виклики сучасності* : Збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 11.03 – 23.03.2019). – Варшава, 2019. С. 151–155.
4. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова – К.; Таксон, 2016. – 234 с.

Степанський Д. О.,
д.мед.н., доцент
Завідувач кафедри мікробіології,
вірусології, імунології та епідеміології
ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»

ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В КОНТЕКСТІ КЕРІВНИЦТВА СТУДЕНТСЬКИМ НАУКОВИМ ТОВАРИСТВОМ

Найважливіший принцип етики світового наукового співтовариства покликаний орієнтувати дослідника на новизну наукового знання. Адже наука розвивається завдяки безперервному збільшенню та оновленню знань. Визначаючи суть наукової роботи, Макс Вебер (1864–1920) у своїй лекції «Наука як покликання і професія» говорив: «Досконалий твір мистецтва ніколи не буде перевершений і ніколи не застаріє... І навпаки, кожен з нас знає, що зроблене ним у сфері науки застаріє через 10, 20, 40 років.

Така доля, більш того, такий зміст наукової роботи, якому вона підпорядкована і якому служить, і це якраз становить її специфічну відмінність від всіх інших елементів культури. Будь-яке досконале виконання задуму в науці означає нові «питання», воно по своїй суті бажає бути неперевершеним ... Але бути неперевершеним з позиції науки – не тільки наша спільна доля, а й наша мета. Ми не можемо працювати, не маючи надії на те, що інші підуть далі, ніж ми» [1, с. 122].

Здобуте вченими нове знання повинно бути істинним. За великим рахунком саме цінність істини визначає суть будь-якої наукової діяльності. Усі члени наукової спільноти, незважаючи на свої заслуги і становище в суспільстві, рівні перед істиною. Безкорисливий її пошук і відстоювання в усі часи було основоположною етичною нормою в науковій роботі. Девід Юм (1711–1776 рр.) стверджував, «що не існує вченого, який принаймні не був би чесною людиною». Іншого і бути не може. Адже науковий результат єдиний для всіх і завжди перевіряється. У цьому суть наукового методу пізнання [2, с. 255].

Сьогодні вчений починає свій науковий шлях на теренах ВНЗ з особистого наукового пошуку, виконання індивідуальних робіт під керівництвом досвідченого наставника. В той же час отримання вищої освіти передбачає формування певних загальнонаукових компетентностей та засвоєння цінностей академічної доброчесності. Тому усвідомлення студентами неприпустимості плагіату у будь-яких його проявах виступає важливим аспектом навчально-виховного процесу. Академічна доброчесність – одна з найважливіших складових частин вищої школи як соціального інституту.

Академічна доброчесність – це моральний кодекс та етичні правила цивілізованого наукового та освітнього співтовариства. Поняття академічної доброчесності включає в себе такі цінності, як запобігання шахрайству, фальшуванню та плагіату; підтримка академічних стандартів; чесність і ретельність у дослідженнях та науковому видавництві [1, с. 13].

Хочу зауважити, що справді, негативне ставлення до списування та підказок, підкріплене адміністративними заходами, студентами сприймається досить природно, але в той же час плагіат залишається найпоширенішою формою академічної недоброчесності.

Протидія плагіату вимагає значних зусиль при написанні студентських наукових робіт та при підготовці презентацій. Зрозуміло, що студентські роботи, значною мірою ґрунтуючись на певних літературних джерелах, носять реферативний характер. Саме це дозволяє навчити студентів дотримуватися принципів академічної доброчесності та поваги до авторських прав.

На кафедрі мікробіології, вірусології, імунології та епідеміології ДЗ «ДМА МОЗ України» багато років працює студентське наукове товариство. Щороку відбувається до 30 наукових виступів, до 20 тез публікуються у збірниках наукових конференцій.

Особлива увага приділяється правильності оформлення літературних посилань, перевірці на плагіат. Роз'яснення того, що вважається за плагіат у науковому середовищі, моральних та юридичних аспектів звернення до наукових надбань інших дослідників обов'язково відбувається на першому

засіданні наукового гуртка. Студенти знайомляться зі стандартами оформлення, прийнятими у фахових та наукометричних виданнях. Це стосується не тільки текстових, але й ілюстративних матеріалів. Гуртківці вчаться працювати з відкритими інформаційними ресурсами, творчо використовувати їх з дотриманням вимог наукової етики.

Основне завдання просвітницької діяльності з поширення принципів академічної доброчесності полягає не у викоріненні всього обманювання в університеті. Це було б майже неможливо, і викликало б відчуття неспроможності виконати це завдання. Основне завдання полягає у створенні культури для спільнот, що вбачають чесність та доброчесність як фундаментальні цінності, які визначають те, як ми навчаємо, вчимося та здійснюємо свою наукову діяльність.

Що ж ми прагнемо отримати, якщо хочемо створити таку культуру, яка культивуватиме та плекатиме академічну доброчесність? Студенти та члени професорсько-викладацького складу отримують підтримку інституційних структур. Працедавці знають, що оцінки та робота студента є адекватним відображенням навчального процесу [1, с. 30]. Суспільство отримує користь від знань, які дає система медичної освіти. Якість результатів наукової діяльності, що в контексті медичної практики матиме відношення до найціннішого, що має людина – до її здоров'я.

Маленькими кроками до великої мети – головна мудрість, якої повинен дотримуватися кожен учасник освітнього процесу та науковець усе своє життя, обираючи шлях академічної доброчесності. Вирішувати глобальну проблему необхідно глобально, але починати треба із найменшого, із самого себе. Змінювати когось – даремна і невдячна справа, змінити себе – кожному під силу. Члени студентського наукового товариства кафедри мікробіології, вірусології, імунології та епідеміології ДЗ «ДМА МОЗ України» переконані, що якщо кожен науковець ще на початку своєї діяльності не буде шукати легкого (проте протизаконного) шляху досягнення наукових результатів, таке ганебне

явище як академічна недоброчесність здобуде поодиноких проявів або наблизиться до нуля.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н.Г. Сорокіної, А.Є. Артюхова, І.О. Дегтярьової. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. – 169 с.

2. Кант І. Лекції по етике : пер. с нем. / Иммануил Кант ; под. общ. ред. А. А. Гусейнова. – М. : Республика, 2000. – 433 с. – (Б-ка этической мысли).

*Суятинова К.Є.,
к. пед. н., старший викладач
кафедри дошкільної освіти
Криворізький державний педагогічний університет*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ І НАУКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Науково-технічний прогрес полегшив спосіб отримання, обробки, використання та швидкого поширення великої кількості даних. Цей процес призвів до поширення в науковому світі до викрадення та присвоєння думок, винаходів іншої людини. Закон України «Про вищу освіту» (2014) [5], Закон України «Про освіту» (2017) [6], Наказ МОН від 14 липня 2015 р. № 758 «Про оприлюднення дисертацій та відгуків офіційних опонентів» [7], Закон України «Про авторське право і суміжні права» (2018) [4] та ін. є тими нормативно-правовими документами, які допоможуть підвищити якість освіти, виховати порядних, доброчесних науковців, які відповідально ставляться до своїх обов'язків.

Поняття академічної доброчесності викладено в Законі «Про освіту» (ст. 42) і розуміється як «сукупність етичних принципів та визначених законом

правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [6]. Передбачено також правила дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та здобувачами освіти, визначено що є порушенням академічної доброчесності: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання, відповідальність за порушення академічної доброчесності та її види [6].

Історія вивчення питання доброчесності сягає давнини, хоча розуміння відрізнялося від сучасного періоду. Автори методичного посібника «Плагіат у студентських роботах: методи виявлення та запобігання» зазначили, що крадіжка літературної власності отримала назву *plagium litterarium* [8, с. 6]. Освічені люди розумілися у мистецтві, тому запозичений текст швидко упізнали б, але явища наслідування, копіювання, заучування набували поширення. У часи Відродження зросла конкуренція серед творчих людей, що змусило їх підписувати свої картини, відтак викрадачів стали притягати до відповідальності. У сучасному розумінні «плагіат» вживається з 17 ст., коли питання плагіату були розроблені детально [8, с. 6].

В українському освітньому та науковому середовищі проблема академічної доброчесності набула актуальності у 2009 році, коли за ініціативою Фонду сприяння розвитку демократії Посольства США об'єднанням громадських організацій було проведено заходи, присвячені підтримці та впровадженню Кодексу честі у ЗВО України [9, с. 55-56]. Проте проблемою академічної доброчесності, порядності займалися вже на початку 2000-х років [2, с. 60-61]. Першою ґрунтовною працею в Україні, яка присвячена проблемам плагіату та академічній чесності в освітньому та науковому середовищі, є колективна монографія «Академічна чесність як основа сталого розвитку університету» [2].

Для здійснення ефективної боротьби з академічною недоброчесністю необхідно ретельно вивчити досвід провідних країн світу. Наприклад, у Словаччині з 2009 р. дипломні роботи перевіряються на наявність плагіату та зберігаються в цифровому сховищі (державна система), а з 2010 р. Міністерство освіти, науки, досліджень і спорту Словацької Республіки зобов'язало всі вищі навчальні заклади використовувати цифрове сховище та перевіряти на наявність плагіату [1, с. 68]. У Великобританії використовують програмне забезпечення для виявлення плагіату. У разі випадків недоброчесності проводиться розслідування, накладаються штрафи, знімаються бали і можуть виключити з університету [1, с. 68]. Японське законодавство навіть не припускає, що можуть з'явитися якісь люди, що будуть зазіхати на винахід використовуючи різноманітні методи академічної чи наукової нечесності [3].

На сучасному етапі розробку теоретико-методологічних і практико-зорієнтованих конструктів системи сприяння академічній доброчесності в Україні активно здійснюють А. Артюхов, Л. Гриневич, І. Дегтярьова, І. Єгорченко, С. Квіт, С. Курбатов, І. Совсун, О. Співаковський, М. Стріха, Т. Фініков, О. Шаров. Американські ради з міжнародної освіти спільно з Міністерством освіти і науки України з 2016 по 2019 роки реалізували Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP - Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project), у рамках якого Т. Тимочком та Я. Чапайло здійснювалася широка просвітницька робота та аналіз досвіду США та країн ЄС для підвищення ефективності превентивних механізмів девіантних освітніх і наукових практик [1, с. 141].

У рамках Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні – SAIUP за підтримки Посольства США Міністерство освіти і науки України розбило розширений глосарій термінів та понять із академічної доброчесності та Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. Попереду багато роботи, адже масштаби поширення недоброчесності вражають. Серед науковців поширеним порушенням є штампування неякісних статей, публікації у журналах «хижацького»

походження, фальсифікація результатів досліджень, гонитва за підвищенням рейтингу, захисти дисертацій «за допомогою онлайн перекладача» та ін. Серед здобувачів освіти поширеним є глобальне використання Інтернет джерел, за допомогою яких миттєво можна завантажити будь-який реферат, доповідь, курсову чи магістерську роботу. На власному досвіді переконалася у невмілому використанні глобальної мережі. На мою думку, основною проблемою здобувачів освіти є те, що вони не вміють і не хочуть фільтрувати, відшукувати, обробляти інформацію. Причинами можуть бути і незацікавленість у навчанні – обрали спеціальність не за власним бажанням, а за вказівкою батьків; не вміють формулювати власні думки; необхідно виконувати велику кількість письмових завдань із різних дисциплін; низький рівень професіоналізму педагогічних працівників, на жаль, також є однією з причин академічної недоброчесності.

Отже, дослідження досвіду провідних країн світу, систематична робота з усіма учасниками освітнього процесу, введення в навчальні програми спецкурсів, дисциплін щодо вивчення проблеми етики в науковому світі, проведення тренінгів, підвищить рівень відповідальності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна доброчесність : проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ : Таксон, 2016. 234 с.
3. Гаруст Ю.В., Павленко Б.О. Академічна доброчесність – шлях до захисту інтелектуальної власності українських науковців // *Правові горизонти*. 2017. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ln_2017_4_15 (дата звернення: 25.06.2019).
4. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 02.10.2018 р. № 2581-VIII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/page3> (дата звернення: 25.06.2019).

5. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 25.06.2019).
6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3> (дата звернення: 25.06.2019).
7. Про оприлюднення дисертацій та відгуків офіційних опонентів : Наказ МОН від 14 липня 2015 р. № 758. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-15> (дата звернення: 25.06.2019).
8. Плагіат у студентських роботах: методи виявлення та запобігання / Стукало Н. В., Ковальчук К. В., Литивин М. В., Сергієнко Н. В. ДНУ ім. О. Гончара, 2013. 44 с.
9. Ткаченко В., Кожекіна Л. Досвід застосування методу контент-аналізу до дослідження практик академічної доброчесності в українських ВНЗ // *Освітня аналітика України*. 2017. Вип. 1. С. 55 - 69.

Танасійчук А.М.,
д.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу та реклами
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРИ НАПИСАННІ ДИСЕРТАЦІЇ

В Україні академічна доброчесність є критично важлива для забезпечення довіри до наукових результатів та до підтвердження результатів освіти випускників навчальних закладів, формування іміджу наукового працівника, формування іміджу закладу вищої освіти, підвищення ефективності показників якісного складу науково-педагогічних працівників та підвищення рейтингу закладу вищої освіти.

Узагальнюючи результати аналізу поняття академічна доброчесність, визначено, що в різних країнах та в різних вищих навчальних закладах дане поняття розуміють під різном кутом зору. Наприклад, одні розглядають

академічну доброчесність як сукупність принципів і правил поведінки учасників освітнього процесу, спрямованих на формування самостійної та відповідальної особистості, спроможної навчатись, викладати і провадити наукову діяльність, дотримуючись етичних та правових норм [1]. Інші науковці визначають академічну доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватись учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2].

Якщо узагальними результати поглядів представників різних наукових шкіл, то можемо говорити, що академічна доброчесність це сукупність етичних принципів і правових норм поведінки учасників науково-освітнього процесу (під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності) для забезпечення якісної освіти та отримання вагомих наукових результатів шляхом утвердження у закладах вищої освіти різних рівнів ціннісних підходів та орієнтирів формування самостійної та відповідальної особистості, спроможної навчатись, викладати і провадити наукову діяльність керуючись принципами чесності, чесного навчання і праці.

В світі можна спостерігати три типи реакцій на проблему академічної недоброчесності:

- 1) повне замовчування проблеми та декларування її відсутності;
- 2) теоретичні розмови про академічну доброчесність на фоні замовчування та відмови розбирати конкретні випадки, аж до оголошення викриттів академічної недоброчесності порушенням «академічної етики»;
- 3) відкрите та доброчесне ставлення до проблеми, моніторинг та розгляд виявлених випадків недоброчесності та розробка заходів для попередження академічної недоброчесності.

Увага до проблематики академічної доброчесності виникла в Україні з декларованого бажання долучитись до світових та європейських стандартів та

внаслідок публічного викриття численних прикладів академічної недоброчесності (в основному, це були випадки академічного плагіату).

Забезпечення академічної доброчесності у вітчизняній науці та діяльності закладів вищої освіти є недосконалою. Адже, значна кількість випадків недоброчесності не розглядаються; органи, що відповідають за державний нагляд в галузі освіти, йдуть на порушення власних нормативних документів для збереження статусу осіб, які порушили стандарти академічної доброчесності, в свідомості студентів, аспірантів, докторантів часто панує думка про прийнятність академічного плагіату [3].

Систематизуємо порушення, які найбільш часто зустрічаються при написанні дисертацій науково-педагогічними працівниками: академічний плагіат, академічне шахрайство, фальсифікація результатів досліджень, надання завідомо неправдивої інформації, хабарництво, неправомірна вигода, конфлікт інтересів, подарунок, приватний інтерес, зловживання владою або службовим становищем, а також сприяють становленню та розвитку псевдонауки в Україні (рис.1).

Зміна сприйняття необхідності дотримання стандартів академічної доброчесності в Україні в різних спільнотах є надзвичайно складним завданням навіть без врахування неявної політики сприяння академічній недоброчесності керівників закладів вищої освіти, наразі потребує аналізу змін та висвітлення проблеми в засобах масової інформації. Академічне середовище має зрозуміти необхідність дотримуватися адекватних стандартів [4].

Дотримання академічної доброчесності впливає на науковий та фінансовий результат діяльності закладів вищої освіти, формування позитивного іміджу його працівників та самого вишу, підвищення ефективності показників ясного складу науково-педагогічних працівників та підвищення рейтингу закладу вищої освіти. Проте, вимогу дотримання академічної доброчесності не можна зводити лише до системи атестації наукових кадрів чи просто перевірки дисертацій на плагіат.

Рисунок 1 – Класифікація порушення, які найбільш часто зустрічаються при написанні дисертацій

Підтримка академічної доброчесності має відбуватися шляхом розробки заходів, що сприятимуть прозорій комунікації членів академічної спільноти.

Необхідно пам'ятати про покарання (стягнення) та про умови, які б не потребували вдаватися до академічної нечесності, по можливості мінімізувати вплив освітянської бюрократії на дотримання академічної доброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. З чіткими орієнтирами до сталого успіху: академічна доброчесність як запорука якісної освіти. URL: <https://saiup.org.ua/novyny/z-chitkymy-oriyentyramy-stalogo-uspihu-akademichna-dobrochesnist-yak-zaporuka-yakisnoyi-osvity/> (дата звернення: 27.06.2019)

2. Що таке академічна доброчесність? URL: <http://aphd.ua/shcho-take-akademichna-dobrochesnist/> (дата звернення: 27.06.2019)

3. Академічна доброчесність аналітичний звіт та рекомендації. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/Analitychna-zapyska-akademichna-dobrochesnist.pdf> (дата звернення: 27.06.2019).

4. «Академічна доброчесність» та «Академічна відповідальність» у забезпеченні якості освіти. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/11/37.pdf?fbclid=IwAR1Wlkari53ulbpqyI4aCADNwUF2fwVMMueh2HdpOnVuxg7PBUEnSN_WuXY (дата звернення: 27.06.2019).

*Телестакова А.А.,
к. ю.н., доц., в.о. завідувача кафедри
приватного та публічного права
Київський національний університет технологій та дизайну*

УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У КИЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ

Відповідно до ст. 42 Закону України «Про освіту» під академічною доброчесністю розуміється сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою

забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

З метою удосконалення освітнього процесу у Київському національному університеті технологій та дизайну (далі — КНУТД) ухвалено та затверджено Кодекс академічної доброчесності (далі — Кодекс АД) від 21 березня 2018 року.

Кодекс АД є складовою частиною внутрішньої нормативної бази системи забезпечення якості вищої освіти та якості освітньої, наукової, науково-технічної, мистецької та інноваційної діяльності КНУТД та базується на нормах загальнолюдських та європейських цінностей, Конституції України, законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про видавничу справу», «Про запобігання корупції», Цивільного кодексу України, «Етичного кодексу вченого України», Статуту КНУТД, Правил внутрішнього розпорядку КНУТД, Колективного договору та інших нормативно-правових актів чинного законодавства України та нормативних документів КНУТД. Кодекс АД регулює застосування загальних засад і правил наукової етики, встановлює моральні принципи і загальні етичні норми у відносинах між представниками університетської спільноти (учасниками освітнього процесу та стейкхолдерами).

Для забезпечення академічної доброчесності, дієвої організації освітнього процесу в КНУТД, розвитку інтелектуального, особистісного потенціалу наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти слід дотримуватись принципів: законності та верховенства права; соціальної справедливості; пріоритету прав і свобод людини і громадянина; академічної свободи; професіоналізму та компетентності; науковості; самовдосконалення і саморозвитку; гуманізму, демократизму; патріотизму; чесності й порядності; справедливості й толерантності; партнерства і взаємодопомоги; колегіальності та демократичності; інтеграції у міжнародний освітній і науковий простір; поваги та взаємної довіри; відкритості і прозорості;

нетерпимості щодо недотримання правил і норм Кодексу академічної доброчесності в КНУТД.

Дотримання академічної доброчесності науковими, науково-педагогічними та педагогічними працівниками Університету передбачає: персональну відповідальність за виконання функціональних обов'язків; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну науково-педагогічну діяльність; формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання; утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами вищої освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Порушенням академічної доброчесності вважається:

▲ академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

▲ самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

▲ фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

▲ фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

▲ списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

▲ обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу;

формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

▲ хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

▲ необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

Види академічної відповідальності учасників освітнього процесу КНУТД за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються внутрішнім положенням Університету, затвердженим основним колегіальним органом управління та погодженим з органами самоврядування здобувачів вищої освіти Університету в частині їхньої відповідальності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.

2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004.

3. Кодекс академічної доброчесності Київського національного університету технологій та дизайну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://knutd.edu.ua/files/dostupdopi/kodeks_akadem_dobrochesnosti_knutd.PDF

*Ткаченко О.М.,
д.т.н., доцент, доцент кафедри
телекомунікаційних систем та мереж
Державного університету телекомунікацій
Домрачева К.О.,
к.т.н., доцент кафедри
телекомунікаційних систем та мереж
Державний університет телекомунікацій*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Удосконалення та розвиток інформаційних технологій створили проблеми в академічній доброчесності, особливо щодо посилення плагіату та використання джерел низької якості, запозичених в Інтернеті, через легкість отримання та запозичення тексту, написаного іншими. Плагіат – це загальна проблема наукових публікацій майже в усіх галузях світової науки.

Згідно Закону України про освіту: «Академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень».

На сьогодні проблема академічної доброчесності існує, і на нашу думку, не тільки в Україні, і потребує більшої уваги як зі сторони науковців, викладачів, так і владних структур. Працюючи викладачами в університеті вже протягом багатьох років, ми вважаємо, що цій проблемі потрібно приділяти увагу з першого дня навчання студентів в закладах вищої освіти, саме тоді, коли вони ще тільки починають свої перші спроби та кроки в науковій діяльності. Потрібно доносити студентам - майбутнім науковцям принципи дотримання академічної доброчесності: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання; посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної

навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації [1].

На нашу думку, потрібно більше акцентувати здобувачам освіти, що за порушення академічної доброчесності вони можуть бути притягнені до академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти; позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання [2].

Доносити здобувачам освіти, що в сучасному суспільстві тільки добросовісне та відповідальне ставлення до освіти, здатне зробити з них в майбутньому справжнього фахівця, професіонала своєї справи.

Заклавши поняття академічної доброчесності здобувачам освіти, маємо шанс, що в майбутньому, коли зі здобувачів отримаємо педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників дотримання академічної доброчесності буде обов'язковою умовою їх успішної роботи. І не існуватиме проблем з дотриманням норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання [3].

Спостерігаючи за ситуацією, станом та порушеннями академічної доброчесності в Україні та інших країнах, можна сказати, що з деякими порушеннями, такими як академічний плагіат, самоплагіат, списування, хабарництво, необ'єктивне оцінювання ми ще матимемо справу. Однак хотілося б відмітити і позитивне зрушення за нашими власними спостереженнями. Ми вважаємо, що в минуле вже відходять наступні порушення академічної доброчесності: фабрикація - вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях; та фальсифікація - свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що

стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень. Це однозначно свідчить про значні зрушення у вирішенні проблеми дотримання академічної доброчесності. Проте досить важливим чинником завжди було, є і буде свідомість, менталітет та виховання кожної особистості окремо та суспільства вцілому.

Академічна доброчесність практикується в більшості зарубіжних навчальних закладах де представлена в кодексах честі, її також викладають на уроках етики і відзначають в навчальних програмах. Багато зарубіжних університетів мають розділи на своїх веб-сайтах, присвячені академічній чесності, де прописано, що цей термін означає конкретно для їх навчального закладу.

Щоб допомогти в розумінні рівня академічної чесності університету, Міжнародний центр академічної чесності Університету Клемсона при Інституті етики Ратленд розробив Керівництво по оцінці університетського містечка, яке включає в себе інформацію для університетів, щоб дослідити їх власну поточну академічну чесність [4].

Наприклад, з метою сприяння академічній чесності, етики публікацій та відповідальних досліджень в системі вищої освіти в Індії Комісія по грантам університетів (Індія) прийняла «Правила UGC (сприяння академічній чесності і запобігання плагіату в вищих навчальних закладах), 2018 рік», 23 липня 2018 року [5].

Крім Керівництва по оцінці, відділ комп'ютерних наук та інженерії Китайського університету Гонконгу винайшов систему програмного забезпечення для виявлення плагіату, названу VeriGuide. Ця система спрямована на підтримку академічної чесності різних академічних установ (таких як: університети, громадські коледжі)[4].

Успішне просування належних освітніх практик в університеті, за різними дослідженнями, має спиратися на кілька загальних передумов:

- досягнення сталих результатів у впровадженні норм академічної доброчесності можливе тільки за умови тривалих і наполегливих зусиль

керівництва закладу в напрямі просування цих норм і цінностей. Це не є питання «швидкого рішення», коли університету достатньо прийняти етичний кодекс чи передплатити систему виявлення в тексті ознак плагіату й відзвітувати, що проблему успішно розв'язано.

- викладачі мають одержати належну кваліфікацію у питаннях сучасного академічного письма, знання про доброчесні й недоброчесні практики навчання, їх причини, інструменти реагування; мати досвід редагування текстів з елементами плагіату.

- вмотивованість викладачів працювати на засадах академічної доброчесності. Небажання викладачів займатися цими питаннями властиве не лише Україні, а й багатьом іншим країнам.

- проговорення теми академічної доброчесності із колегами. Якщо проблема замовчується, вона не вирішиться.

- інформування студентів про політику закладу, щоб вони відчували себе частиною «чесної» академічної спільноти. Необхідно пояснювати студентам переваги від доброчесності, мотивувати їх до підтримки високих цінностей академічної спільноти, які дозволяють зберігати й створювати нове знання про навколишню дійсність [6].

Маємо велику надію та сподівання, що все-таки значна більшість педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників, враховуючи виклики сучасності, розуміють, що дотримання академічної доброчесності це справа розвитку та успіху не тільки певної особистості, а й держави вцілому.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. – Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. – 169 с.

2. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку. Основні результати дослідження за проектом № 49169; кер. В. С. Бакіров. – Київ, 2015. – URL: <http://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2015-07-17/2015.pdf>

3. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – К.: Таксон, 2016. – 234 с.

4. Rahman R. How to cope with academic integrity issues: A general case study / R. Rahman, S. Yasmin. – Hamburg: Anchor Academic Publishing, 2016.

5. University grants commission notification (University grants commission (promotion of academic integrity and prevention of plagiarism in higher educational institutions) regulations), – New Delhi, 2018. – URL: https://www.ugc.ac.in/pdfnews/7771545_academic-integrity-Regulation2018.pdf

6. Ніколаєв Є. Як просувати цінності академічної доброчесності в українських університетах?/ Євген Ніколаєв. – 2018. – URL: <http://education-ua.org/ua/articles/1131-yak-prosuvati-tsinnosti-akademichnoji-dobrochesnosti-v-ukrajinskikh-universitetakh>.

Чесакова М.С.,
викладач кафедри управління безпекою,
правоохоронної та антикорупційної діяльності
Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У МІЖРЕГІОНАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Освітній процес тісно пов'язаний з ознайомленням, аналізом, оцінкою інформації, яка напрацьована та є продуктом інтелектуальної власності. У зв'язку з цим постає необхідність звернути увагу суспільства на академічну доброчесність.

Відповідно до ч.1 ст. 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою

забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Так, питання дотримання принципів академічної доброчесності, у сучасності, набуває особливої актуальності, оскільки наукові праці знаходяться у вільному доступі та можуть використовуватись без посилання на автора, що порушує права останніх. Основоположними принципами дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками та здобувачами освіти є посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання; самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання, посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Дотримання положень академічної доброчесності є актуальним питанням на законодавчому рівні, що спонукає, зокрема, заклади вищої освіти розробляти положення та кодекси академічної доброчесності. Так, Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» розробила та затвердила Кодекс академічної доброчесності [2], який визначає основні принципи дотримання академічної доброчесності, утвердження чесності та етичних цінностей педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками здобувачами освіти, визначає заходи попередження плагіату та порядок перевірки на дотримання академічної доброчесності наукових робіт, що надходять до спеціалізованих вчених рад, до

редакцій наукових журналів і збірників наукових праць, до оргкомітетів конференцій від співробітників Академії та представників інших організацій, а також перевірки навчальних та кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти, які навчаються в Академії, та перевірки навчальних та навчально-методичних робіт співробітників закладу.

Вищезазначеним кодексом визначено принципи та норми професійної етики та академічної доброчесності, дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками, а також здобувачами вищої освіти, визначено порушення академічної доброчесності, порядок перевірки на академічний плагіат, критерії оцінювання академічного плагіату, організація роботи постійно діючої комісії з питань етики та академічної доброчесності, відповідальність за порушення академічної доброчесності.

Окрім цього, Міжрегіональна Академія управління персоналом успішно співпрацює з компанією «Антиплагіат», метою якої є підвищення якості освіти в Україні за рахунок впровадження принципів академічної доброчесності в університетську культуру та покращення академічної мотивації студентів та викладачів. В рамках співробітництва проводяться спільні наукові дослідження з актуальних проблем виявлення плагіату в наукових працях; здійснення обміну досвідом та інформацією з питань розвитку культури наукової роботи у контексті сучасних інформаційно-технологічних зрушень.

Особливістю підходу навчальних закладів при запровадженні інституційних механізмів боротьби з академічною нечесністю є постановка основного акценту не на покарані чи дисциплінарних заходах, а на інформаційно-просвітницькій, роз'яснювальній роботі. Головним є прагнення до формування вміння чесно та відповідально працювати з інформацією, культивування у молодій людині поваги до інтелектуальної власності та авторських прав. [3, с.96].

Отже, зважаючи на стрімке впровадження в освітній процес положень, що стосуються академічної доброчесності, шляхом врегулювання даного

питання на законодавчому рівні та на рівні закладів вищої освіти, вважаємо за необхідне запропонувати наступні заходи, що сприятимуть дотриманню основ академічної доброчесності:

- популяризація етичних стандартів в межах освітнього процесу;
- впровадження засобів, які заохочують суб'єкта до дотримання принципів академічної доброчесності;
- підвищення зацікавленості здобувача освіти у предметі дослідження.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закону України від 05.09.2017 №2145-VIII [Електронний ресурс] –<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

2. Кодекс академічної доброчесності педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників та здобувачів вищої освіти Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6Wa1NoR3g4S1FaWVE/view><https://drive.google.com/file/d/1oHve5rsLzyRCym7dPu7lY9GfJNghVCJn/view>.

3. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова – К.; Таксон, 2016. – 234 с. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6Wa1NoR3g4S1FaWVE/view>

***Опубліковані тези та есе,
а також розміщені на веб-сторінках матеріали надаються на
існуючих умовах і в наявній формі***

Організатори Стажування не гарантують, що веб-сторінки будуть доступні постійно і вільні від помилок. Організатори Стажування не несуть відповідальності за будь-які прямі, непрямі, фактичні чи побічні збитки, упуцвену вигоду, тимчасове припинення діяльності, що виникло в результаті неправомірного використання опублікованих матеріалів, у тому числі і у випадку, коли Організатори Стажування були поінформовані про можливість таких збитків.

Організатори Стажування не здійснюють і не можуть здійснювати перевірку інформації, даних, викладених авторами в тезах, есе і не несуть відповідальності за зміст такої інформації. В разі порушення авторами прав інших осіб, Організатори Стажування має право у будь-який час на свій розсуд видалити публікацію.